

EKONOMSKO GEOGRAFSKA REGIONALIZACIJA REPUBLIKE SLOVENIJE

**(Na podlagi vplivnih območij centralnih naselij
in dejavnostne sestave prebivalstva)**

THE ECONOMIC-GEOGRAPHICAL REGIONALIZATION OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

**(On the Basis of Influence Areas of Central Places and
on the Activity Structure of Employees)**

IGOR VRIŠER

IZVLEČEK

UDK 911.63(497.12) = 863

Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije

(Na podlagi vplivnih območij centralnih naselij in dejavnostne sestave aktivnega prebivalstva)

Poskus ekonomskogeografske regionalizacije Republike Slovenije temelji na kombinaciji ekonomsko-funkcijske in ekonomsko-homogene regionalizacije. Prva naj bi bila temeljna in bi prikazovala omrežje centralnih naselij in njihovih vplivnih območij. Druga naj bi podajala gospodarsko usmerjenost regij na podlagi razmerja med primarnimi, sekundarnimi in terciarnimi dejavnostmi. Hierarhična zgradba ekonomskogeografskih regij na ozemlju Slovenije je obsegala 106 temeljnih ekonomskogeografskih regij, 57 mikroregij, 12 mezoregij in 2 makroregiji.

ABSTRACT

UDC 911.63(497.12) = 863

The Economic-Geographical Regionalization of the Republic of Slovenia

(On the Basis of Influence Areas of Central Places and the Activity Structure of Employees)

The attempt of economic-geographic regionalization of the Republic of Slovenia is based on the combination of economic-functional and economic-homogeneous regionalization. The former was intrinsic and would describe the network of central places and their influence areas. The second would outline the economic orientation of regions on the basis of relation between the primary, secondary and tertiary activities. The entire hierarchy of the economic-geographic regions in the Republic of Slovenia was compiled from 106 basic economic-geographic regions, 57 microregions, 12 mezzoregions and 2 macroregions.

Naslov - Adress

Dr. Igor Vrišer, univerzitetni profesor
Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 12
61 000 Ljubljana

Kartografska oprema - Designer

mag. Milan Orožen Adamič
Meta Ferjan
Maruša Rupert
Ciril Vojvoda

KAZALO

1.0. DOSEŽKI GEOGRAFIJE NA PODROČJU EKONOMSKOGEOGRAFSKIH REGIONALIZACIJ	135
2.0. EKONOMSKOGEOGRAFSKE REGIONALIZACIJE SLOVENIJE	139
3.0. METODIČNA ZASNOVA	142
4.0. EKONOMSKO-FUNKCIJSKA REGIONALIZACIJA	144
4.1. Metoda	144
4.1.1. Krajevne skupnosti	145
4.1.2. Anketni vprašalnik	145
4.1.3. Merila	146
4.2. Ekonomsko-funkcijske regije v Republiki Sloveniji	148
4.2.1. Omrežje centralnih naselij	148
4.2.2. Omrežje in hierarhija ekonomsko-funkcijskih regij	148
4.2.3. Ocena števila prebivalstva v ekonomsko-funkcijskih regijah	155
4.2.4. Oris razmer v glavnih ekonomsko-funkcijskih regijah	155
5.0. EKONOMSKO-HOMOGENA REGIONALIZACIJA	178
5.1. Metoda	178
5.1.1. Gradivo	179
5.1.2. Ozemeljske enote	180
5.1.3. Opredelitev tipov regionalne gospodarske strukture	180
5.2. Regionalna gospodarska struktura v Republiki Sloveniji	183
5.2.1. Usmerjenost v primarne dejavnosti	185
5.2.2. Usmerjenost v sekundarne dejavnosti	188
5.2.3. Usmerjenost v terciarne dejavnosti	190
5.3. Ekonomsko homogene regije v Republiki Sloveniji	196
5.3.1. Omejitvev ekonomsko-homogenih območij	196
5.3.2. Ekonomsko-homogene regije	198
5.4. Regionalna gospodarska struktura Republike Slovenije po krajih bivanja	204
5.5. Opredelitev ekonomsko-homogenih območij Republike Slovenije glede na dnevno migracijo zaposlenih	212
5.6. Urbaniziranost	215

6.0. EKONOMSKOGEOGRAFSKE REGIJE NA OZEMLJU REPUBLIKE SLOVENIJE	219
6.1. Izhodišča za opredelitev ekonomskogeografskih regij	219
6.2. Ekonomskogeografske regije	224
7.0. SKLEPNE MISLI	234
8.0. BIBLIOGRAFIJA IN VIRI	237
Summary	241

Kazalo kart in grafikonov

1. Sistem centralnih naselij in njihovih vplivnih območij v Republiki Sloveniji	151
2. Vplivna območja mikroregionalnih središč v Republiki Sloveniji	
3. Vplivna območja mezoregionalnih središč v Republiki Sloveniji	
4. Vplivna območja makroregionalnih središč v Republiki Sloveniji	154
5. Ekonomsko-funkcijske regije v Republiki Sloveniji	
6. Grafična ponazoritev regionalne gospodarske sestave	181
7. Aktivno prebivalstvo občin v Republiki Sloveniji glede na gospodarsko usmerjenost po kraju zaposlitve (l. 1981)	183
8. Gostota zaposlenih v primarnih dejavnostih na 1000 prebivalcev l. 1981 v Republiki Sloveniji po krajevnih skupnostih	186
9. Gostota zaposlenih v sekundarnih dejavnostih na 1000 prebivalcev l. 1981 v Republiki Sloveniji po krajevnih skupnostih	187
10. Zaposleni v industriji po naseljih l. 1984 v Republiki Sloveniji	191
11. Večja obrtna središča l. 1981 v Republiki Sloveniji	192
12. Gostota zaposlenih v terciarnih dejavnostih na 1000 prebivalcev l. 1981 v Republiki Sloveniji po krajevnih skupnostih	193
13. Turistična območja v Republiki Sloveniji l. 1984. Število nočitev in gostota nočitev na 1000 prebivalcev	195
14. Regionalna gospodarska struktura krajevnih skupnosti v Republiki Sloveniji l. 1981 l. 1981 po kraju bivanja	
15. Ekonomsko-homogene regije v Republiki Sloveniji	
16. Regionalna gospodarska struktura krajevnih skupnosti v Republiki Sloveniji l. 1981 l. 1981 po kraju bivanja	
17. Primerjava regionalne strukture krajevnih skupnosti v Republiki Sloveniji (l. 1981) na podlagi razporeditve aktivnega prebivalstva glede na a) delovna mesta in b) bivališča	209
18. Razmestitev aktivnega prebivalstva v dejavnostih kolobarjih okoli regionalnega središča glede na kraj bivanja (na primeru Ljubljane)	210
19. Odnos med številom aktivnih zaposlenih in aktivnih bivajočih v krajevnih skupnostih l. 1981 v republiki Sloveniji	213

20. Tipi urbanizacije v Republiki Sloveniji l. 1981 po krajevnih skupnostih
21. Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije

218

Cilj ekonomskogeografske (gospodarskogeografske) regionalizacije je ugotoviti in razložiti, kako se v pokrajini oblikujejo pod vplivom gospodarskih dejavnikov, to je proizvodnje, potrošnje in menjave, ter nekaterih družbenih razmer ozemeljske enote, ki jih družijo skupne gospodarske in družbene značilnosti. Le-te dajejo ozemlju določeno svojskost in celovitost. Njihov nastanek, oblikovanje in obstoj so odvisni razen od gospodarskih razmer tudi od družbene in politične prostorske ureditve in, ne nazadnje, od naravnih razmer. Zaradi povezanosti in prepletenosti gospodarskih in družbenih dejavnikov vsebujejo gospodarskogeografske regije tudi številne negospodarske, družbene sestavine.

Gospodarskogeografske regionalizacije so glede na to že skraja predstavljale zapleteno nalogo. Velika pestrost gospodarskih dejavnosti, povezanost z družbo in naravo ter možnost razmeroma hitrih sprememb so povzročale, da je bilo skorajda nemogoče izdelati enovito in hkrati celovito gospodarskogeografsko regionalizacijo, ki bi ustrezala zelo različnim zahtevam in pričakovanjem. Geografi so se pri tej nalogi morali odločati med več različnimi zamislivi in možnostmi. V pričujoči razpravi smo se odločili, da gospodarskogeografsko regionalizacijo Slovenije izdelamo na podlagi gospodarskih in drugih družbenih stikov med središči in njihovimi vplivnimi območji ter ob upoštevanju prevladujoče dejavnostne usmerjenosti. Takšna nepopolna gospodarskogeografska členitev Republike Slovenije ima zato v mnogočem značaj gradiva oziroma jo lahko vrednotimo kot prispevek k tej tradicionalni geografski nalogi. *

1.0. DOSEŽKI GEOGRAFIJE NA PODROČJU EKONOMSKOGEOGRAFSKIH REGIONALIZACIJ

Največ zanimanja za ekonomsko** ali bolj ekonomskogeografsko regionalizacijo (V r i š e r , 1988) so pokazali geografi v petdesetih in šestdesetih letih. Leta 1950 so

* Zahvaljujem se akademiku dr. Ivanu Gamsu in strokovnemu svetniku Milanu Natku za številne koristne nasvete in pripombe.

** Komisija za ekonomsko regionalizacijo pri IGU je uporabljala naziv "ekonomske regije". Ilešič je sprva rabil naziv ekonomskogeografska rajonizacija, nato pa ekonomskogeografska regionalizacija (I l e š i č, 1957-58). Sodil sem, da je drugi izraz docela primeren in sem ga zato tudi uporabljal v razpravi.

namreč osnovali pri Mednarodni geografski uniji (IGU) posebno "Komisijo za ekonomsko regionalizacijo" (Commission on economic regionalization), ki je na več sestankih v Kazimierz, Utrechtu, Jabloni, Brnu in Strasbourgu ter na mednarodnih geografskih kongresih obravnavala razmeroma aktualno tematiko. Večino referatov so objavili v posebnih zbornikih; (Problems, 1961; Economic Regionalisation, 1968; Methods of Economic Regionalization, 1964; Régionalization et développement, 1968), priobčili pa so tudi podrobne bibliografije o tej temi za posamezne države.

V teh razpravah se je izkazalo, da pojma ekonomskogeografskih regij ni mogoče niti teoretično niti praktično docela jasno in vsestransko opredeliti. Odprtih je ostalo veliko vprašanj, npr.: kako povezati ekonomskogeografske regije s tako imenovanimi "naravnimi" ali "fiziognomskimi" regijami, ali ekonomskogeografsko regionalizacijo združiti s socialno strukturo, ali pojmovati ekonomskogeografske regije kot objektivno pokrajinsko stvarnost, ki je nastala z družbenim razvojem v danih regionalnih razmerah, ali pa kot miselno abstrakcijo o gospodarskih ali družbenih prostorskih odnosih, ali sprejeti zamisel, da obstaja v geografiji samo ena (geografska) ali dve temeljni regionalizaciji, od katerih je ena ekonomskogeografska (oziroma socialnogeografska), druga pa fizičnogeografska? Nerazrešeno je ostalo tudi, katero metodo uporabiti pri regionalizaciji oziroma katere metode so najprimernejše. V razpravah so razen tega prišli do veljave tudi različni pogledi posameznih geografskih šol.

Vse te razprave in razglabljanja lahko povzamemo v naslednjem:

1. Ekonomske ali ekonomskogeografske regije lahko pojmujeemo kot stvarne pokrajinske enote, ki se oblikujejo na podlagi delitve dela v pokrajini. So odraz tesnih odnosov med naravo, družbo in družbenim delovanjem (O t r e m b a , 1969, str. 19). Glede na to, da je gospodarjenje temelj družbenega obstoja in se pod njegovim vplivom oblikuje vse drugo družbeno življenje, lahko štejemo ekonomskogeografske regije tudi za družbeno- oziroma socialnogeografske pokrajinske enote. Pri formiranju teh regij pa prihajajo do veljave poleg običajnih gospodarskih, geografskih in socialnih odnosov še številni regionalni pojavi in svojskosti, kar daje ekonomskogeografskim regijam poleg univerzalnega tudi specifičen "pokrajinski" značaj (O t r e m b a , 1968, str. 19). Prav zato jih lahko pojmujeemo kot posebno "obliko kulturne pokrajine" (D z i e w ó n s k i et al., 1964, str. 12).
2. Druga možnost pojmovanja gospodarskogeografskih regij, ki je pogostejša v bolj gospodarsko naravnanih krogih, pa vidi v njih predvsem določeno abstrakcijo prostorskih odnosov v gospodarstvu, v posameznih gospodarskih dejavnostih ali kar v celi družbi. Pri takšnih regionalizacijah zavestno zanemarimo regionalno strukturo in predvsem skušamo izluščiti obče ali normativne zakonitosti oziroma paradigme o ekonomskogeografskih odnosih (B e r r y et al., 1976, str. 245-246).
3. Že skrajša sta se pri ugotavljanju gospodarskogeografskih regij pojavljala dva možna pristopa: koncept ekonomsko funkcijskih in koncept ekonomsko homogenih

regij.* Ob njuju je ponovno prišla do izraza tradicionalna geografska dilema med formalnim in funkcionalnim, med fiziognomijo in organizacijo (C a r o l , 1946, str.252-255). Vendar so mnogi upravičeno opozarjali, da je takšno strogo ločevanje neupravičeno, saj v resnici gre le za dva različna aspekta istega pojava in da bi bilo glede na to bolje najti možnosti za združevanje ali vsaj povezovanje obeh (B o b e k , 1964, str.21-23).

4. Zelo upravičena je bila B o b e k o v a (1964) misel, da so gospodarskogeografske regije zaradi svoje gospodarske in družbene podlage spremenljive in da jih je zaradi tega treba od časa do časa podvreči preverjanju in reviziji. To je mnoge raziskovalce in uporabnike ekonomskih regionalizacij begalo, vendar pa je ravno v tem tudi prednost teh regionalizacij, saj nam podajajo družbene razmere v pokrajini ter ponazarjajo vsakokratno družbeno prostorsko delitev dela.

5. Veliko manj so se v geografiji uveljavili nekateri drugi regionalizacijski kriteriji, ki se jih npr. pogostoma uporablja v prostorskem regionalnem planiranju (V r i š e r , 1978, str.137-144). To so koncepti "tehničnih", "administrativnih" ali "statističnih regij". Iz ekonomskih in planerskih krogov je izšel koncept "programiranih" regij, ki predpostavlja, da bomo z ekonomskimi in prostorskimi planskimi ukrepi postopoma izoblikovali na danem ozemlju določen tip regij (B o u d e v i l l e , 1960).

V sedemdesetih in osemdesetih letih je zanimanje za gospodarskogeografsko regionalizacijo s prenehanjem dela komisije za gospodarsko regionalizacijo pri IGU močno usahnilo. Zabeležimo lahko le dva tehtnejša poskusa, ki sta skušala na drugačen način od ustaljenih (D i c k i n s o n , 1964) obravnavati ta tip regij. To je primer povezovanja sistemske teorije z gospodarsko regionalizacijo (D u m o l l a r d , 1975, str.13-100) in dokaj spremenjeno sovjetsko gledanje na "ekonomske rajone", ki se je zavzelo za celovito socialnoekonomsko opredeljevanje "rajonov" namesto doslej prevladujočega zgolj gospodarsko-proizvodnega koncepta (N y m i k , 1984, str. 131-139). Več kot značilno je, da razgibanim teoretičnim razpravam niso sledile tudi empirične raziskave. Bera gospodarsko-geografskih regionalizacij je razmeroma skromna. Celo v nacionalnih atlasih, kjer bi pričakovali takšne prikaze, je zelo malo ekonomsko-geografskih regionalizacij (V r i š e r , 1988). Večina konkretnih regionalizacij je nastala v petdesetih in šestdesetih letih. To so npr. regionalizacije varšavske regije (W r ó b e l , 1960), vzhodne Slovaške (I v a n i č k a , 1964), Nizozemske (K e u n i g , D e V o o y s , 1964), Danske (I l l e r i s , 1967), ČSSR (S t ř i d a , 1961) ali Kanade (N i c h o l s o n , G a j d a , 1964) itd. Pozneje so objavljali primere gospodarskogeografskih regionalizacij le še občasno oziroma v primerih, ko so želeli poglobiti nove, matematične (B a h r e n b e r g , 1988) in statistične regionalizacijske metode in ob uporabi računalnikov (P a a s i , 1986, str. 105-146). V veliki večini teh proučitev so pri regionalizacijah uporabili funk-

* Termini so povzeti po I l e š i č u (1957-58).

cijski ali nodalni koncept; homogenega so večidel ali samo omenjali ali uporabljali zgolj kot pomožnega, ki naj pokaže prevladujočo gospodarsko usmeritev regij. Bilo je očitno, da je zamisel homogenih regij, kljub zanimanju zanjo, vendarle preveč raznolika, saj dopušča glede na veliko število gospodarskih dejavnosti zelo raznolike regionalizacije, vendar brez prave notranje povezanosti. Za njihovo prikazovanje so uporabili variranje pojava v pokrajini, tvorjenje območij (arealov, polj, regij) in časovno-prostorsko spreminjanje pojavov oziroma njihovega variranja (B o u s t e d t , 1975, str. 73-86) (procesi prestrukturiranja, difuzije, aglomeriranja). Pri večini funkcijskih gospodarskogeografskih regionalizacij so se oprli predvsem na oskrbo s storitvenimi dejavnostmi in z njimi povezane prometne in komunikacijske zveze in tokove ter so upoštevali hierarhijo središč (centralnih naselij) in tako imenovano spontano gravitacijo prebivalcev. Čeprav so ti kriteriji nedvomno smiselni, se je vendarle z njihovo rabo zanemarljivo druge zveze v gospodarstvu, ki niso tako nepomembne, kot so npr. v industriji izmenjava surovin in polizdelkov ter povezave s trgovino ali območja dnevne migracije delovne sile. Te regije so dokaj drugače oblikovane kot omrežje centralnih naselij in njihovih vplivnih območij (B o b e k , 1964, str. 21-23). Da pa niso prišle do veljave, je bil verjetno poglavitni razlog v njihovi različnosti in izostanku določene stopnje univerzalnosti, ki jo je sicer izkazovalo omrežje vplivnih območij centralnih naselij.

Na koncu tega kratkega pregleda o gospodarskogeografski regionalizaciji moramo opozoriti še na eno vrsto proučitev, ki se pogosto smiselno navezujejo na navedeno problematiko. To so različne tipologije gospodarskih pokrajin, s katerimi skušajo geografi opredeliti posamezne regije ali manjše upravne enote glede na njihovo prevladujočo gospodarsko dejavnost. V tem pogledu so te tipologije dobrodošlo dopolnilo funkcijskim regionalizacijam, saj v določenem pomenu pomenijo vključevanje homogenega koncepta v regionalizacijo. Gospodarska usmeritev namreč prikazuje za vsako teritorialno območje, katere gospodarske dejavnosti ali kombinacije dejavnosti so najpomembnejše in, če so uporabljene enote majhne, je mogoče z njihovo pomočjo dovolj premišljeno očrtati gospodarsko homogena območja.

S tipologijami gospodarskih pokrajin so se ukvarjali zlasti v Evropi in še posebej v nemški geografski šoli. Omeniti kaže tipologije občin in pokrajin, ki so jih izdelali W. S a e n g e r (1963) in D. B a r t e l s (1965) za Zahodno Nemčijo, A. v. K ä n e l in D. S c h o l z (1969) ter K. S c h a r f in L. S c h i e l d e (1974) in K. H e r z , G. M o h s in D. S c h o l z (1980) za Vzhodno Nemčijo; sem sodi tudi karta o zaposlitveni strukturi l. 1910 in 1960 v švicarskem nacionalnem atlasu (Atlas der Schweiz). Še bolj popolni so prikazi gospodarskogeografskih struktur v slovaškem (Atlas Slovenskoj) in romunskem nacionalnem atlasu (Atlas RS Románia). Najobsežnejša razprava s tega področja pa je študija o gospodarski strukturi Avstrije, ki sta jo izdelala B o b e k in H o f m a y e r (1981) in katere rezultati so objavljeni v avstrijskem nacionalnem atlasu (Österreichs-Atlas).

2.0. EKONOMSKOGEOGRAFSKE REGIONALIZACIJE SLOVENIJE

Z geografsko regionalizacijo Slovenije so se doslej ukvarjali Anton Melik, Sveztozar Ilešič, Vincenc Malovrh in Ivan Gams, z gospodarskogeografsko pa le prvi trije. A. M e l i k (1954-1963) je poleg "občegeografske" regionalizacije, ki jo je uporabil v svojem geografskem orisu "Slovenije", napravil tudi prvi poskus povezati prirodno sestavo Slovenije z možnostmi gospodarjenja. Poimenoval ga je "prirodno-gospodarska sestava" (M e l i k, 1946). V njem je skušal naravne geografske enote opredeliti "kako jih je priroda usposobila za gospodarsko izrabo. Pri tem opredeljevanju smo morali upoštevati več činiteljev. Predvsem je bil odločilen kriterij geomorfoloških dejstev, značaj reliefa po sebi, z upoštevanjem geološko-petrografske sestave, dalje nadmorska višina, pa podnebna svojstva. Sedanje gospodarske razmere imajo tudi določen pomen pri opredeljevanju, vendar še več prirodni pogoji zanje", pravi v uvodu v citirano razpravo. Iz te obrazložitve je razvidno, da regionalizacija ni imela družbenogeografskega niti gospodarskogeografskega značaja, saj so območja predstavljala značilne fizičnogeografske enote, kot so: visokogorski alpski predel, predel alpskega sredogorja, predel hribovja, predel goric, ravnine in večje doline, dinarske visoke planote, kraško hribovje z nižjimi planotami in podolji, Belo krajino in Kras ter kraška polja (M e l i k, 1946, st. 3).

Za naše namene so veliko pomembnejši I l e š i č e v i primeri regionalizacij. V prvem, ki ga je priobčil l. 1958, je pod vplivom svojega dolgoletnega sodelovanja v "komisiji za ekonomsko regionalizacijo" pri Mednarodni geografski uniji in pod zgledom takrat objavljenih teoretičnih geografskih razprav H. C a r o l a (1946), A.K. P h i l b r i c k a (1957), E. O t r e m b e (1957), G.W.S. R o b i n s o n a (1953) in S. L e s z c y z c k e g a (1956) in seveda pod dojmom modela centralnih naselij W. C h r i s t a l l e r j a (1933), zasnoval prvo "ekonomsko-funkcijsko regionalizacijo" Slovenije. Nadvse pomembno je, da je v študiji opozoril na večstranski značaj geografskih regionalizacij. Členitev pokrajine lahko poteka po več različnih kriterijih: po naravnih regijah, glede na ekonomski potencial, ekonomsko homogenost in ekonomske-funkcijske vezi. Prve je poimenoval pokrajinsko-fiziognomične oziroma pokrajinsko-geografske regije. Glede regij gospodarskega potenciala je sodil, da so v glavnem identične z naravnimi regijami, le da so ocenjene z vidika gospodarske uporabnosti (I l e š i č , 1961, str.1-15). V prvem in drugem primeru "prevladujejo pri opredelitvi regij fizičnogeografski kriteriji, vendar pri tem ne smemo prezreti tistih kulturnogeografskih potez, ki bistveno prispevajo k zunanjemu licu pokrajine. Res je, da so te poteze povečini že same precej odvisne od prirodnega okolja. Ne velja pa to vedno, zlasti ne v močno urbaniziranih in industrializiranih pokrajinah..." (I l e š i č , 1957-58, str. 92-93). Te njegove ocene navajamo, ker se je Ilešič v kasnejših razglabljanjih o regionalizaciji Slovenije večkrat vračal k temu kriteriju in ga uporabil pri ponovnih regionalizacijskih poskusih (I l e š i č , 1974, str. 215-239).

Glede gospodarsko-funkcijskega kriterija in z njim opredeljenih gospodarskogeografskih regij je menil, da skoraj nikdar niso istovetne s pokrajinsko-fiziognomičnimi.

V nasprotju z njimi "povežejo funkcijsko med seboj več sosednjih, med seboj različnih pokrajinsko-fiziognomičnih področij... Najkompleksneje za jamemo regionalno funkcijo, če izluščimo karakteristično teritorialno kombinacijo različnih prirodnih dejavnosti v njihovi medsebojni cirkulacijski in gravitacijski povezavi, pri tem pa močno upoštevamo tudi organizacijsko stran, ne samo produkcije, temveč tudi potrošnje in preskrbe z uvoženim blagom. Gravitacijski kriterij seveda tem bolj dominira, čimbolj je gospodarstvo razvito in cirkulacija intenzivna" (I l e š i č , 1957-58, str. 104-105). Iz te utemeljitve je razvidno, da je Ilešič smatral zamisel funkcijskih ali nodalnih regij poleg fiziognomično-pokrajinskih za najprimernejšo. O "regijah s homogeno gospodarsko strukturo" je namreč sodil, da so "koristne, ne pa nujne... Nikakor ne moremo vztrajati pri njih kot edini, pa tudi ne kot poglavitni ekonomsko-geografski rajonizaciji. Ne nudi nam namreč tiste možnosti, ki nam jo nudi ekonomsko-funkcijska: da enakomerno zajamemo vse, tudi čisto družbene komponente ekonomsko-geografskega kompleksa, ki gredo z rastočim razvojem gospodarskega življenja čedalje bolj mimo prvotne produkcijske homogenosti širših površin in njihovih prirodnih osnov" (I l e š i č , 1957-58, str. 92-93).

Kot osnovo za določitev gospodarskogeografskih regij je Ilešič uporabil predvsem gravitacijo k mestom. Pomagal si je še s podatki o dnevnem dotoku delovne sile v industrijske centre. Sodil je, da takšen pristop na različnih hierarhičnih ravneh najbolje kaže gospodarskogeografsko členitev pokrajine (I l e š i č , 1957-58, str. 104-105). V regionalizaciji je uporabil šeststopenjsko hierarhično delitev na: makroregije, skupino mezoregij (submakroregije), mezoregije, skupino submezoregij, mikroregije in submikroregije (I l e š i č , 1957-58). Zadnje bi predstavljale najmanjše funkcijske enote in bi jih glede na to lahko pojmovali kot nekakšne sociotope (I l e š i č , 1958, str. 340-341).

Izdelana regionalizacija, kasneje nekoliko spremenjena, je ločila tri makroregije (Mariborsko, Celjsko in Ljubljansko), dve "skupini mezoregij" (Vzhodnodolenjsko-Spodnjeposavsko ter Primorsko), 16 mezoregij (Zgornje Podravje, Srednje Podravje, Pomurje, Osrednjesavinjska, Šaleška, Jeseniško-blejska, Kranjska, Ljubljanska, Trboveljska, Krško-brežiška, Novomeška, Belokranjska, Zgornje Posočje, Spodnje Posočje, Koprška in Ilirskobistriška), tri "skupine submezoregij" (Spodnje Podravje, Sotelsko, Notranjske in Dolenjske gozdne submezoregije) ter večje število submezoregij (62) ali skupin mikroregij (5).

Lahko povzamemo, da se je Ilešič odločil za uporabo "funkcijskih regij" kot najprimernejših za družbenogeografsko členitev pokrajine in je pri tem uporabil gravitacijo k posameznim središčem kot osnovno merilo oblikovanja regij. Zavrgel je kriterij homogenosti kot manj ustrezen in mu pripisal zgolj dopolnilni pomen. K tem stališčem je bržkone veliko prispevalo dejstvo, da je izvedbo regionalizacije moral opreti na poznavanje Slovenije in da so mu manjkali podrobnejši podatki. Vsekakor je bila regionalizacija Slovenije v strokovnih krogih dobro sprejeta in je našla uporabo tudi izven geografskih krogov, zlasti med planerji.

Pozneje je I l e š i č nadaljeval s podrobnejšo členitvijo posameznih slovenskih regij; tako je izdelal regionalizacije Severovzhodne Slovenije (1967, str. 9-22), Koroške regije (1970, str. 9-23), Savinjske Slovenije (1964, str. 25-27), Sotelsko-voglajske regije (1974, str. 5-19), zahodnih slovenskih pokrajin (1972, str. 173-190) in Gorenjske (1981, str. 9-17).

V teh orisih je uporabljal obe regionalizacijski metodi: pokrajinsko-fiziognomično in ekonomsko-funkcijsko, vendar se je v poznejših letih čedalje bolj nagibal k nekakšni kompleksni pokrajinski členitvi z razmeroma velikim poudarkom na družbenogeografskih dejavnikih. S tem se je močno približal obstoječi upravni razdelitvi Slovenije. Najmočnejše so prišle te težnje do veljave v regionalizacijski shemi izdelani za potrebe zamišljene geografske monografije Slovenije (I l e š i č , 1981, str. 103-114).

Edini poskus uporabe homogenega kriterija je pri nas napravil C. M a l o v r h (1958 in 1959), na primeru Jugoslavije. Menil je, da tri skupine faktorjev oblikujejo gospodarski prostor: sestavine naravnega okolja, ljudje oziroma družba in novonastale stvaritve (proizvodi ljudskega dela). Le z upoštevanjem vseh treh, "z njihovo analizo lahko določimo oznako rajon ali izdelamo napotke za detajlno delitev oziroma za opredelitev manjših enot... Najprimernejše merilo za opredelitev rajonov je merilo gospodarske homogenosti v prostoru ali boljše homogenosti gospodarskega prostora. Ob nekaterih prilikah je treba vzeti v obzir tudi merilo gospodarske gravitacije. A to samo v primerih, kadar so nove stvaritve s funkcijo privlačnih žarišč, kot so industrijski centri, prometna vozlišča, v tolikšni meri formirane in stabilizirane, da njihov izostanek ali nestabilnost ne ovira pravilnega razvoja proizvodnih sil na danem geografskem območju" (M a l o v r h , 1958, str. 82-83). Malovrhova regionalizacija Jugoslavije in s tem tudi Slovenije kljub zgoraj zabeleženim mislim izveni močno fizičnogeografsko, s poudarkom na reliefu in podnebjju, in nas spominja na Melikovo prirodno-gospodarsko sestavo Slovenije oziroma Jugoslavije. Žal avtor svojih razglabljanj kasneje ni več nadaljeval.

V sedemdesetih letih smo dobili dve novi regionalizaciji SR Slovenije. Obe sta bili izdelani za potrebe družbenega oziroma prostorskega planiranja in pri obeh so sodelovali geografi. Prva je nastala v Zavodu SRS za družbeno planiranje, druga pa v Zavodu SRS za regionalno prostorsko planiranje. Regije so oblikovali na podlagi tvorjenja funkcijskih vezi med središči in njihovimi vplivnimi območji. Glede na to bi jih lahko uvrstili med ekonomsko-funkcijske regije. Regionalizacija, izdelana na Zavodu SRS za regionalno prostorsko planiranje (Regionalni prostorski plan, 1975) je razlikovala 12 regij, s tem, da je bila razmejitev med Ljubljansko in Gorenjsko regijo vprašljiva. V prvotni verziji pa je razlikovala le 11 regij, saj so združili Notranjsko in Obalno-kraško regijo, Gorenjska regija pa je obsegala le Zgornje Gorenjsko (Zasnova urbanizacije, 1974). Regionalizacija, ki so jo zasnovali v Zavodu SRS za družbeno planiranje, je prav tako izhajala iz prostorskih povezav in je določala "funkcionalna območja v SR Sloveniji". Oprla se je na podatke o upravni ureditvi različnih javnih služb in drugih dejavnosti. Razlikovala je 12 regij, vendar so bile nekatere vprašljive

zaradi šibkosti njihovega središča ali zaradi majhnosti ozemlja (npr. Posavska ali Notranjska regija) (Prostorske povezave, 1978).

Iz tega obdobja sta tudi dve razpravi, ki sta s pomočjo obširnih anket proučili sistem centralnih naselij in njihovih vplivnih območij. Obe sta pripomogli k uveljavljanju gravitacije in funkcijskih vezi kot osnovnega kriterija pri členitvi Slovenije na regije ter sta tako prispevali k utrditvi ekonomsko-funkcijske regionalizacije. Prva študija, Vladimirja K o k o l e t a (1971), je na podlagi ankete o uporabi različnih storitev (odgovarjale so osnovne šole) prikazala hierarhijo centralnih naselij v devetih stopnjah in za središča nad 2. stopnjo tudi očrtala njihova vplivna območja. Druga razprava, Igorja V r i š e r j a (1968), pa je orisala omrežje centralnih naselij širom Jugoslavije in je prav tako prikazala njihova vplivna območja (V r i š e r , 1972). Za naše namene je pomembnejši prikaz centralnih naselij in njihovih vplivnih območij na ozemlju SR Slovenije istega avtorja (V r i š e r , 1973). Z anketiranjem matičnih uradov o nakupih in storitvah je bilo mogoče sestaviti tri barvne karte o vplivnih območjih na mikro-, mezo- in makrogravitacijskem nivoju (na občinski, okrajni in pokrajinski ravni) ter očrtati njihova vplivna območja. V enem in drugem primeru se je pokazalo razmeroma veliko ujemanje z Ilešičevo regionalizacijo. Problematična so bila nekatera gravitacijsko labilna območja, kot npr. v Spodnjem Posavju, okoli Postojne in Cerknice, Idrije, Slovenskih Konjic, Radelj itd., ki so jih posamezni avtorji različno uvrstili ali pa so bili v zadregi, kam jih opredeliti.

V povzetku o dosedanjih poskusih družbenogeografske ali gospodarskogeografske regionalizacije Slovenije lahko zapišemo:

1. Docela je prevladal koncept gospodarsko-funkcijskih vezi in z njim vred naslonitev na omrežje centralnih naselij.
2. Koncept ekonomsko-homogenih regij se je le deloma uveljavil. Z njim so v glavnem zarisovali enotna proizvodna, storitvena, potrošna ali socialna območja, niso pa mogli z njim izraziti gospodarskih odnosov (interakcij) in sprememb v pokrajini.
3. Povsem se je prezrla možnost rabe nekaterih drugih regionalizacijskih konceptov (V r i š e r , 1978).
4. Ni se opustilo misli, da bi vendarle uspešno povezali naravno-geografsko členitev z družbenimi oziroma proizvodnimi obeležji.

3.0. METODIČNA ZASNOVA

V pričujočem poskusu ekonomskogeografske regionalizacije Republike Slovenije smo se odločili, da uporabimo kombinacijo ekonomsko-funkcijskega in ekonomsko-homogenega koncepta. Prvega naj bi ponazorilo omrežje centralnih naselij z njihovimi vplivnimi območji, drugega pa prevladujoča gospodarska struktura izražena z dejavnostno sestavo delovnih mest. Ključna vloga v regionalizaciji je pripadla eko-

nomsko-funkcijskim regijam, ki so se izoblikovale na podlagi spontane gravitacije prebivalcev k posameznim središčem in njihove povezanosti v socialne skupnosti na nižji ali višji ravni. Gospodarskogeografska struktura naj bi imela dopolnilno vlogo: prikazovala naj bi gospodarsko usmerjenost regij in opozarjala na morebitna večja proizvodno enotna ali strnjena območja. Razumljivo je, da je takšno kombiniranje dveh dokaj različnih in pogostoma navzkrižnih konceptov terjalo določene kompromise in odstopanja od postavljenih načel. Do tega je nemalokrat prišlo tudi pod vplivom izjemne pestrosti slovenskega ozemlja in njegove drobne razčlenjenosti. Sodili smo, da bi tako zasnovana gospodarskogeografska regionalizacija prinesla naslednje prednosti:

1. Zgradba gospodarsko-funkcijskih regij, oprtih na omrežje centralnih naselij in njihovih vplivnih območij, zelo dobro podaja funkcijske vezi na področju oskrbe in storitvenih dejavnosti ter njihovo hierarhično zgradbo. Do določene mere obsega tudi tvorjenje družbenih skupnosti, zlasti na nižjih oskrbnih ravneh, kjer so običajno te vezi bolj izražene. Med različnimi funkcijskimi vezmi, ki se oblikujejo pri prostorski delitvi dela, so oskrbne vezi še vedno najbolj obče in univerzalne, so pod vplivom ponudbe in povpraševanja, torej trga, in so najmanj podvržene posebnim zahtevam posameznih gospodarskih dejavnosti. Njihova največja slabost je določena prilagojenost upravnim ureditvam in nevarnost podrejanja monopolom; tem dvem negativnim vplivom se tudi v našem primeru nismo mogli docela izogniti (npr. upravna razdelitev zdravstvenih okolišev). Druga slabost je, da se del industrije in kmetijske proizvodnje bolj malo ravna po teh vezeh, ampak ima svoje specifične odnose, ki pa so v bistvu izjemni in nimajo takšnega širšega značaja kot oskrbne funkcije. Tretji problem, na katerega zadenemo pri rabi tega kriterija, je neopredeljenost nekaterih območij glede oskrbe. Takšna območja gravitirajo glede posameznih dejavnosti k različnim središčem. K določeni nejasnosti prispeva tudi razvoj motorizacije, ki je v mnogočem razmajal ali celo razdril prvotno strogo hierarhično zgradbo centralnih naselij in njihovih vplivnih območij. Prav zato je treba jemati gospodarsko-funkcijske regije bolj fleksibilno, čeprav nam primerjave starejših proučitev (K o k l e , 1971; V r i š e r , 1973) s sedanjimi kažejo, da so funkcijske regije in njihove meje znatno trdnjše in manj spremenljive kot bi morda sodili ob prvem sklepanju.

2. Med različnimi možnostmi, kako prikazati gospodarsko homogena območja, smo se odločili za "regionalno gospodarsko strukturo"*. Ta kriterij je, kljub nekaterim slabostim vendarle edini, ki daje celovito podobo o gospodarski usmerjenosti, saj upošteva gospodarske in negospodarske dejavnosti hkrati (B o b e k - H o f m a y e r , 1981). Drugi kriteriji podajajo ločene podobe o razmestitvi posameznih dejavnosti in njihovem variranju ter jih je zelo težko ali sploh nemogoče združiti na skupni imeno-

* Gospodarska strukturalna območja, gospodarski prostor, wirtschaftliche Strukturgebiete, les types d' espace, functional classification of areas, classification of spatial structure.

valec. Vsekakor je gospodarska struktura glede na tri skupine dejavnosti, primarne, sekundarne in terciarne, še vedno med najcelovitejšimi prikazi prevladujoče gospodarske usmerjenosti, kar jih poznamo. Njene poglavitne slabosti so, da zavestno podreja posamezne gospodarske dejavnosti omenjenim skupinam dejavnosti, da zapostavlja za regijo morda zelo specifične dejavnosti, (npr. obrt, turizem ali promet).

Nadaljnja slabost je tudi nemožnost prikazati, kako varira intenziteta posamezne skupine gospodarskih dejavnosti, kar je za homogenost dokaj pomemben kazalec. Tudi za ta koncept velja, da je časovno spremenljiv, vendar nam nekatere primerjalne študije, narejene npr. za razvoj industrializacije (V r i š e r , 1977) ali kmetijskega prebivalstva (N a t e k , 1985), kažejo, da se razmere pri nas postopoma umirjajo, da je višek preobrazbe že presežen in da lahko računamo z določeno ustalitvijo.

3. S kombinacijo obeh konceptov in z izbranimi kriteriji smo nedvomno zajeli velik del gospodarskih in deloma celo socialnih pojavov in njihovih spletov v pokrajini. Zasnovana regionalizacija je tako večstransko utemeljena in dokaj prepričljiva. Kljub temu pa so ostali nekateri vidiki gospodarskega življenja ob strani. Naj opozorimo na najpomembnejše. Neopredeljeno je na primer temeljno razmerje med bivajočimi in zaposlenimi. Ta vidik smo skušali dopolniti s posebnim kartografskim prikazom. Prav tako nismo zajeli tokov dnevne migracije zaposlenih, ki imajo pomemben vpliv na celotno proizvodnjo in nič manjšega za potrošnjo in oskrbo. Globalni podatki o številu in deležu dnevnih migrantov premalo povedo. Potrebovali bi podrobnejšo analizo njihovih tokov, a žal za zadnja leta ni bila izdelana. Manjkajo tudi čisto stvarni prikazi razmestitve posameznih gospodarskih dejavnosti v pokrajini (karte izrabe tal), saj kompleksna podoba, ki nam jo podaja izbrani koncept regionalizacije, lahko znatno odstopa od dejanske razporeditve (npr. močna industrijska centra v Ptujju in Kidričevem sredi docela agrarne okolice dajeta zmotno podobo o industrijsko-agrarni strukturi v povprečju). Iz tega lahko razberemo, da uporabljena kombinirana metoda sicer daje odgovor na zastavljeno nalogo, da pa so njene možnosti nepopolne ali nedorečene. To pa je lahko samo spodbuda k nadaljnjemu raziskovanju gospodarsko-geografske regionalizacije.

4.0. EKONOMSKO - FUNKCIJSKA REGIONALIZACIJA

4.1. Metoda

Opredeletve ekonomskofunkcijskih regij smo izpeljali na že uveljavljen in preizkušen način s pomočjo **ankete*** in ob upoštevanju omrežja in hierarhije centralnih naselij (V r i š e r , 1988).

* Pri izvedbi so sodelovali študentje II. letnika 1988/89 in gospa Irena Petroša, ki je morala odpisati anketne vprašalnike na nekatere naslove po večkrat.

Pri izvedbi ankete smo se ravnali po naslednjem:

4.1.1. Anketirali smo **krajevne skupnosti**. Menili smo, da so te samoupravne skupnosti, kot jih opredeljuje ustava, na podeželju izraz dejanskih skupnih interesov ljudi, ki tam bivajo. Nastale so s prostovoljnim združevanjem na lokalni ravni. Glede na njihovo socialno bit bi jih lahko pojmovali kot "sociotope" (I l e š i č , 1957-58, str. 95), to je najmanjše družbene pokrajinske enote. Nekatere sociološke raziskave potrjujejo njihovo samobitnost in povezanost s težnjami prebivalcev (M l i n a r e t al., 1979). Vendar velja ta ugotovitev v prvi vrsti za krajevne skupnosti na podeželju, ki ponavadi obsegajo centralno vas (K o k o l e, 1971) (središče I. stopnje v omrežju centralnih naselij) z okoliškimi naselji in samotnimi kmetijami. Tako oblikovane krajevne skupnosti so v mnogočem enako ali vsaj podobno oblikovane kot predvojne občine med l. 1952-1958. Žal te ugotovitve ne veljajo za mestne krajevne skupnosti, ki so večidel umetno zasnovane in so brez večje zakoreninjenosti med prebivalci. To je bil eden od razlogov, da krajevnih skupnosti v mestih nismo upoštevali, temveč smo mesta, razdeljena na krajevne skupnosti, obravnavali kot celoto. Drugi razlog za takšen pristop pa je izhajal iz geografske teorije o mestih, ki je mesta vedno jemala kot organsko celoto, morebitne delitve na četrti pa je izvajala iz socialnogeografskih in morfoloških raziskav (V r i š e r , 1984) in s tem zavračala oktroirane delitve mest na manjše enote. Naj navedemo, da je v R Sloveniji poleg Ljubljane in Maribora še 16 mest* razdeljenih na krajevne skupnosti. Ker jih nismo upoštevali, smo izločili 226 krajevnih skupnosti. Od preostalih 945 (l. 1980) jih je na anketo odgovorilo 704 ali 74.4%, kar je razmeroma ugoden odziv.

4.1.2. **Anketni vprašalnik** je obsegal 31 vprašanj. Razvrščena so bila tako, da so anketiranci najprej morali odgovoriti, kam hodijo nakupovat oziroma kje dobe storitve, ki jih takorekoč dnevno in redno uporabljajo: nakupi živil, obiskovanje nižjih razredov osnovnih šol, obisk zdravnika, gostilne, pošte ali višjih razredov osemletke, nakupi v kmetijski zadrugi, pri mesarju ali na bencinski črpalki. Druga skupina vprašanj je obsegala obiske lekarne, bančne podružnice, trgovin z železnino in tekstilom, kina, fotografa, slaščičarne in postaje ljudske milice, torej storitve, ki se manj pogosto uporabljajo in se zato namestijo v lokalnih središčih višjega ranga. Tretja skupina je zajela zahtevnejše storitve, kot so obiski srednje šole, zdravstvenega doma, blagovnice, trgovine s pohištvo, urarja, odvetnika ali gledališča. Zadnja pa je zaobsegala najzahtevnejše in najbolj specializirane zahteve, kot so obiski bolnišnice, optika, nakupi daril ali obiskovanje univerze ter naročnina na dnevnik in morebitne regionalne časopise.

Odgovori, ki smo jih prejeli, so v glavnem sledili zamišljeni zasnovi, vendar se je pri marsikaterem vprašanju pokazalo, da se uporabniki ne ravnajo zgolj po bližini, ampak pogostoma bolj po ponudbi storitev in so zato bolj obiskana središča z večjo

* Celje, Črnomelj, Domžale, Izola, Hrastnik, Jesenice, Koper, Kranj, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Ptuj, Slovenska Bistrica, Trbovlje, Velenje in Zagorje

izbiro storitvenih dejavnosti. K tej spremenjeni gravitaciji je veliko prispevala motorizacija, ki je v mnogočem poenostavila svojčas veliko bolj razvejano in togo hierarhijo centralnih naselij. Izbiro vprašanj smo namreč zaradi primerjave s podobnimi anketama pred dvajsetimi leti (K o k o l e , 1971; V r i š e r , 1973) prilagodili takratnim vprašalnikom. Pokazalo se je, da so nekatere dejavnosti zaradi višjega življenjskega standarda in spremenjene potrošnje izgubile na pomenu ter se je njihova indikativnost zmanjšala (odvetnik, optik, blagovnica); postale so veliko bolj dostopne in so pravzaprav opredeljevale središča srednje stopnje. Dvig življenjske ravni je na sploh pripomogel, da so postale mnoge storitvene dejavnosti veliko bolj dostopne, kar je pomenilo krepitev središč na nižjih ravneh in slabitev centrov srednje stopnje. Čeprav smo se izogibali vprašanj, ki bi potrjevala upravno ureditev, se jim vendarle nismo mogli docela izogniti. Njihov vpliv se je čutil pri odgovorih glede na obiskovanja šol in zdravstvenih zavodov. Nekaj vprašanj pa je bilo očitno slabo razumljenih in smo dobili nesmiselne odgovore (npr. glede obiskovanja gledališč, enačenje "marketa" in blagovnice). V celoti lahko rečemo, da so bili odgovori glede oskrbe na nižjih ravneh veliko bolj zanesljivi in opredeljeni kot pa na višjih ravneh.

4.1.3. **Merila.** Osnovna merila (ali kriterije) glede opredeljevanja središč smo postavili že v študiji o centralnih naseljih (V r i š e r , 1988). Vendar so izsledki ankete pokazali, da je prvotna delitev na sedem stopenj prepodrobna in da jo lahko poenostavimo na pet hierarhičnih stopenj. Središča in njihove ekonomsko-funkcijske regije smo določili na osnovi rabe naslednjih dejavnosti:

- | | |
|---|--|
| I. krajevna ali lokalna raven s krajevnimi ali lokalnimi središči | Krajevna skupnost
Trgovina z mešanim blagom
Nepopolna ali popolna osnovna šola
Gostilna ali gostišče |
| II. Soseska ali vicinalna raven z ruralnimi ali industrijskimi središči | Poleg navedenih dejavnosti še:
popolna osnovna šola
pošta
zdravstvena postaja
trgovina s kmetijskimi potrebščinami
bencinski servis |
| III. Mikroregionalna raven z občinskimi ali komunalnimi središči | Poleg navedenih dejavnosti še:
trgovine s specializirano ponudbo
- železnina
- trgovina s tekstilom
- lekarna
postaja ljudske milice
bančna poslovalnica |

	fotografska delavnica slaščičarna kino zdravstveni dom
IV. Mezoregionalna raven z okrajnimi ali distriktnimi središči	Poleg navedenih dejavnosti še: srednja šola trgovina s pohištvom večja blagovnica urar odvetnik optik bolnišnica sedež regionalnega časopisa
V. Makroregionalna raven s pokrajinskimi ali provincijskimi in republiškim središči	Poleg navedenih dejavnosti še: gledališče sedež univerze sedež klinike sedež dnevnika

Podrobnejše preverjanje anketnih izsledkov je opozorilo na nekatere posebnosti. Tako se je npr. izkazalo, da so postavljene stopnje preveč toge. Mnoga središča so se glede na svojo opremljenost in velikost svoje ekonomsko-funkcijske regije v resnici uvrstila med posamezne hierarhične stopnje, tako da je bilo treba vpeljati vmesne kategorije (med II. in III. ter med III. in IV. stopnjo).

Uporabljena merila so bolj opredeljevala osnovno oskrbo kot pa storitve na srednji in višji ravni. To je omogočilo, da smo dokaj zanesljivo preverili omrežje krajevnih, podeželskih in industrijskih središč, ki so bila sicer v prejšnjih raziskavah pogosto zapostavljena. Opredelitve središč IV. in V. stopnje so bile večidel že v starejših proučitvah dobro opravljene in tudi ni bilo pričakovati, da bi se bile razmere v minulih dvajsetih letih pomembneje spremenile.

Do znatnih razlik v opremljenosti središč in velikosti njihovih ekonomsko-funkcijskih regij je prišlo tudi zaradi razlik v stopnji urbaniziranosti. Središča na urbaniziranih in suburbaniziranih območjih so bila znatno krepkejša kot v redko poseljenih agrarnih področjih (npr. Polje, Rače, Limbuš, Štore, Šempeter pri Gorici - Gornji Petrovci, Grad, Vas-Fara, Košana). Tudi turizem je krepil takšna središča in njihove ekonomsko-funkcijske regije (Portorož, Bled, Rogaška Slatina). Poseben primer so bila središča, ki so si zaradi bližine in enake opremljenosti močno konkurirala (Grosuplje-Ivančna Gorica/ Stična).

V anketnem vprašalniku smo dopustili možnost, da anketiranci navedejo poleg

glavnega še stransko, občasno uporabljano središče. To nam je omogočilo, da smo lahko ugotovili, katera območja so glede gravitacije labilna in usmerjena k dveh ali več različnim središčem in to na različnih oskrbnih ravneh. V prvi raziskavi vplivnih območij smo razlikovali štiri različne stopnje v gravitaciji (dominantni, moderirani, parcialni ali sporadični vpliv) (V r i š e r , 1973) vendar je bilo takšno prikazovanje dokaj zapleteno. Natančno se ni dalo izmeriti nobene stopnje, čeprav so odgovori anketirancev pogostoma nakazovali dejanske razmere. Zaradi tega je treba smatrati na karti prikazana območja delnega vpliva dveh ali več središč kot ocene. Iz ne povsem razumljivih razlogov anketiranci niso navajali vpliva središč onstran meje, čeprav smo jih spodbujali k temu. V tem pogledu so bili odgovori fragmentarni in smo jih morali zanemariti. Bolj vestni so bili pri omenjanju vplivov središč iz sosednje Hrvatske.

V končnem računu velikosti vplivnih območij smo število prebivalcev na območjih prepletanja ocenili z deleži in potem ustrezno število prebivalcev pripisali h gravitacijskemu območju posameznega središča. Seveda je bil tak postopek močno približen in je dal zgolj oceno pomena posameznega središča in njegove ekonomsko-funkcijske regije.

Končno moramo opozoriti, da so nekoliko spremenjena merila in zlasti ovrednotenje vplivnih območij pripomogli k določenim popravkom v seznamu centralnih naselij v primerjavi s stanjem, ki smo ga ugotovili za l. 1987 (V r i š e r , 1988*). Te dopolnitve so bile predvsem pri ruralnih /industrijskih (podeželskih) središčih. Pri občinskih in okrajnih središčih pa so se pokazale razlike bolj v opremljenosti in populacijskem zaledju kot po hierarhični razvrstitvi. Bilo je očitno, da imajo nekatere med njimi znatno pomembnejšo vlogo pri oskrbi, kot se je dalo sklepati iz njihove opremljenosti s centralnimi funkcijami. Seveda so bili tudi nasprotni primeri.

4.2. Ekonomsko-funkcijske regije v Republiki Sloveniji

4.2.1 **Omrežje centralnih naselij.** Dopolnjen seznam centralnih naselij v R Sloveniji (V r i š e r , 1988) je pokazal hierarhično zgradbo (tabela 1).

Popravki so se nanašali za ruralna/industrijska središča: njihovo število se je zvečalo za osem središč, ter na občinska središča, kjer je pri seštevku občinskih oziroma okrajnih središč ostalo odprto ali naj upoštevamo eno ali dve središči, kajti funkcijo centra sta si delili dve mesti: Brežice in Krško oziroma Ravne in Slovenj Gradec.

4.2.2. **Omrežje in hierarhija ekonomsko-funkcijskih regij.** Na I. stopnji (krajevni ali lokalni ravni) so se oblikovale najmanjše ekonomsko-funkcijske regije. V velikem številu primerov se je pokazalo, da so ta središča obvladovala zgolj svoje lastno ozem-

* Glej seznam centralnih naselij v prilogi navedene razprave.

Tabela 1. Pregled centralnih naselij na ozemlju R Slovenije
 Table 1. The network of central places in the Republic of Slovenia

Hierarhična stopnja	Oskrbna raven	Centralna naselja število	kumulativa
Hierarchical grade	Supply level	Central places number	cumulative
I. Krajevna ali lokalna središča	Krajevna ali lokalna raven	392	608
II. Podeželska ali ruralna /industrijska središča	Soseskina ali vicinalna raven	159	216
III. Občinska ali komunalna središča	Mikroregionalna raven	40(42)	57(57)
IV. Okrajna ali distriktna središča	Mezoregionalna raven	9(7)*	17(15)*
V. Okrožna ali kantonalna središča	Mezoregionalna raven	6	8
VI. Pokrajinska ali provincijska središča	Makroregionalna raven	1	2
VII. Republiško središče	Makroregionalna raven	1	1

* Funkcije središča si delita dve mesti: Brežice-Krško in Ravne-Slovenj Gradec

lje. Pač pa je tam, kjer so bile krajevne skupnosti zelo majhne ali so bile na redkeje obljudenih območjih ali, nasprotno, v urbaniziranih predelih, takšno lokalno središče zajelo dve ali več krajevnih skupnosti. Zaradi skromne opremljenosti so ta lokalna središča lahko opravljala le pomožno oskrbno funkcijo. Za popolnejšo oskrbo jim je npr. manjkalo nudenje zdravstvene pomoči, popolna osnovna šola ali poštni urad. Ne glede na to okrnjenost pa je 392 lokalnih središč (brez tistih na mestnih območjih) vendarle pomenilo osnovne gradbene elemente celotne zgradbe ekonomsko-funkcijskih regij. Njihovega pomena še zlasti na podeželju ne bi smeli podcenjevati. V povprečju so zajela okoli 1300 prebivalcev (brez mestnega prebivalstva).

Ekonomsko-funkcijske regije na II. stopnji, na ravni soseske (vicinalni ravni) z ruralnimi in industrijskimi središči so opravljala glede na širši izbor dejavnosti in med njimi nekaterih življsko pomembnih funkcij, pravzaprav temeljno oskrbno funkcijo v pokrajini. V povprečju so povezovala po tri krajevne skupnosti in združevala na svojem gospodarsko-funkcijskem območju okoli 4061 prebivalcev. Sama središča pa so štela v povprečju okoli 1000 prebivalcev. Glede na njihovo opremljenost, izrazito funkcijsko povezovalno moč ter populacijsko zaledje bi jih upravičeno lahko pojmovali kot temeljno obliko gospodarsko-funkcijskih regij pri nas. Ko smo iskali primeren naziv zanje, smo jih, po vzoru na urbanistično planiranje, poimenovali kot soseske

(vicinitatem), medtem ko bi lokalna središča in njihova območja lahko opredelili kot sosedstva ali žarišča.

Opozoriti pa je treba, da so med temi središči in njihovimi gospodarsko-funkcijskimi regijami zelo velike razlike in znatna odstopanja od povprečij, ki smo jih navedli. Nekatera središča so izkazovala že tolikšno velikost in tako obsežno vplivno območje, da bi jih v resnici morali uvrstiti na III. stopnjo med občinske centre. Tudi po opremljenosti niso veliko zaostala za njimi (npr. Beltinci, Šempeter pri Gorici, Ivančna Gorica, Medvode ali Šoštanj). Druga, zopet, so dosegla nadpovprečno opremljenost zaradi turizma (npr. Rogaška Slatina, Bled, Lucija-Portorož). Tretja med njimi so imela nadpovprečno obsežno populacijsko zaledje (Zreče, Poljčane, Črna, Polzela, Mislinja, Šentjernej, Mirna, Cerkno, Kanal, Kobarid, Vipava ali Pivka). Na drugi strani pa jih je bilo nekaj, ne tako majhno število, ki so postavljena merila komajda izpolnila, bodisi da so imela le minimum potrebnih dejavnosti ali pa zelo šibko prebivalstveno zaledje. Večinoma so bila v gorskih ali kraških ali docela agrarnih predelih. Bila so majhna in so večidel štela manj kot 1000 prebivalcev (Vas-Fara, Loški Potok, Podlehnik, Ribnica na Pohorju, Pri Cerkvi-Struge itd.).

Pri obdelavi smo skupino nadpovprečno opremljenih središč z obsežnim zaledjem, ki so štela nad 4000 prebivalcev, izločili kot posebno podkategorijo in jo na hierarhični lestvici označili z II.-III. stopnjo. Zanj je veljalo, da šteje 11 središč*, ima v povprečju 4446 prebivalcev v središču in ca 8660 prebivalcev v gospodarsko-funkcijski regiji (l.1981).

Ruralna in industrijska središča II. hierarhične stopnje so bila po poreklu dokaj heterogenega izvora. Eno skupino so tvorili pravi podeželski centri v pretežno agrarni okolici (Dobrovnik, Grad, Gorišnica, Škocjan). V drugo smo uvrstili polindustrijska naselja, torej tista, ki so zadržala kljub industrijskim obratom še vedno pretežno agrarni značaj (npr. Mislinja, Žužemberk, Komen, Podvelka, Ljubno). Tretja skupina so bili pravi podeželski industrijski centri, kot npr. Stari trg pri Ložu, Senovo, Straža, Kidričevo, Pivka. Posebne skupine so tvorila še turistična (Ankaran, Kranjska Gora, Podčetrtek, Dobrna) in prometna (Divača, Pragersko) središča ter centralna naselja na urbaniziranih ali suburbanih območjih okoli večjih mest (npr. Polje, Škofljica, Limbuš, Miklavž na Dravskem polju, Vojnik, Dekani).

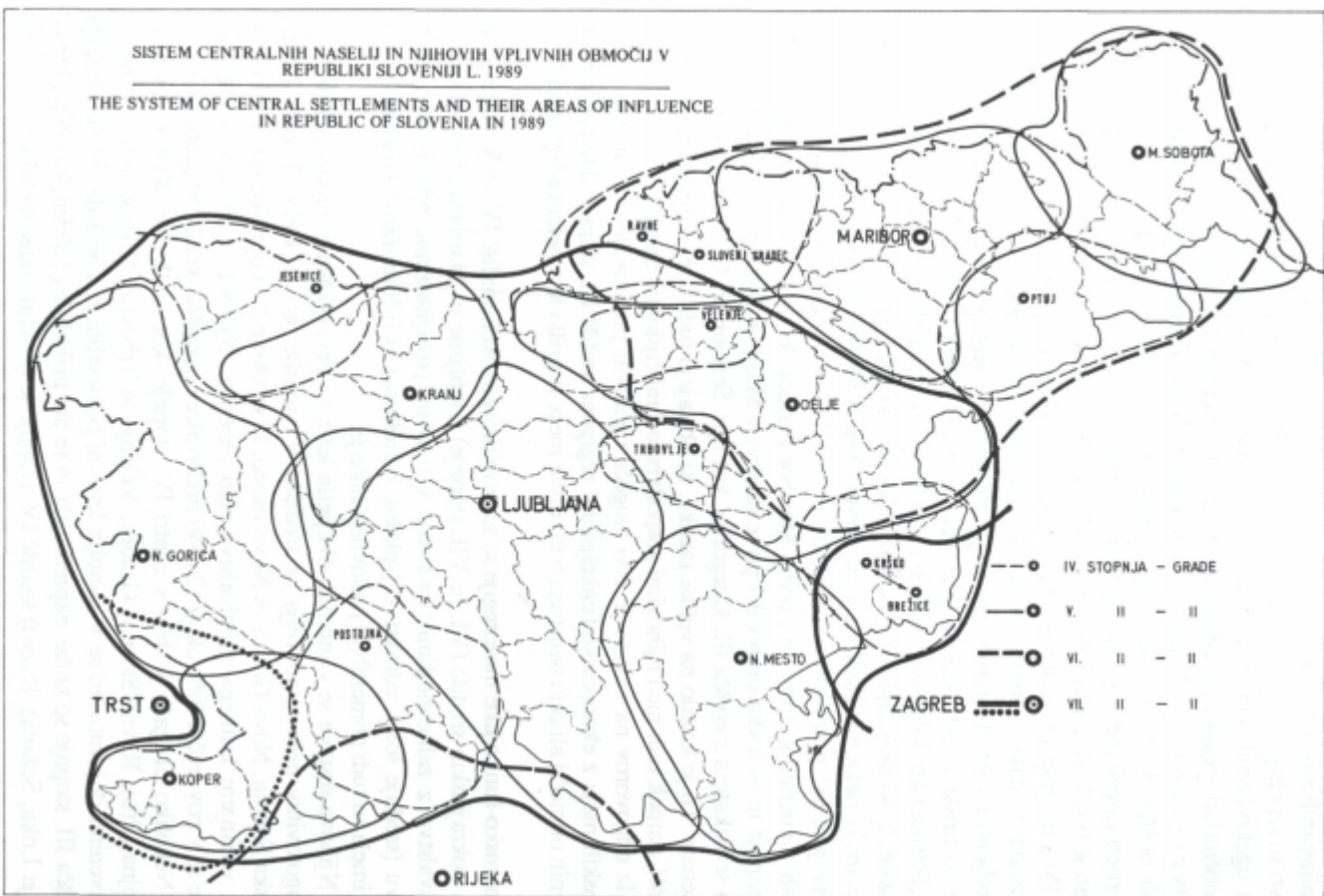
Vicinalni centri bi s svojimi ekonomskimi funkcijskimi regijami zlahka postali ob morebitni upravni preureditvi naših izjemno obsežnih občin nosilci novih, manjših upravnih enot, saj so ustrezno opremljeni in imajo primerno velika vplivna območja. Sicer pa so to vlogo v pretežni večini že opravljali pred vojno in med l. 1952 in 1958.

Ekonomsko-funkcijske mikroregije so predstavljale III. hierarhično stopnjo v omrežju centralnih naselij in njihovih vplivnih območij. Praviloma so imela glede na "nižjo"

* To so bila: Beltinci, Bled, Ivančna Gorica, Medvode, Portorož-Lucija, Prevalje, Radeče, Rogaška Slatina, Šempeter pri Gorici, Šoštanj in Zreče.

SISTEM CENTRALNIH NASELJ IN NJIHOVIH VPLIVNIH OBMOČIJ V
REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1989

THE SYSTEM OF CENTRAL SETTLEMENTS AND THEIR AREAS OF INFLUENCE
IN REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1989



oskrbno raven popolno ponudbo osnovnih oskrbnih dejavnosti in deloma že tudi nekaj specializiranih storitev (v trgovini, obrti ali zdravstvenih storitvah). Ta mikroregionalni nivo so izpolnjevala vsa občinska središča v R Sloveniji, kar pred dvajsetimi leti, ob prvih ugotavljanjih vplivnih območij, ni bil primer. V to kategorijo se je uvrstilo 40 (42) občinskih središč, pri čemer nismo upoštevali delitve Ljubljane na več občin, pri Mariboru pa smo v to skupino uvrstili edinole Ruše. K tem štiridesetim središčem bi morali prišteti še 17 središč višjega ranga. Komunalna središča so štela v povprečju 4220 prebivalcev (brez 17 središč višje stopnje) in v njihovih gospodarsko-funkcijskih regijah je bivalo (l. 1981) v povprečju 15.304 prebivalcev.

Pri opredeljevanju teh središč in njihovih vplivnih območij se je iz odgovorov anketirancev dalo razbrati, da so si nekatera med njimi pridobila nadpovprečno opremljenost s storitvami in obsežnejše zaledje ter s tem pomembnejši položaj. Do te vloge so prišla zaradi odmaknjene lege (Tolmin, Idrija, Črnomelj), obmejnega položaja (Sežana) ali določene tradicije (Ljutomer, Škofja Loka). Zanimiv primer so bile Domžale, ki so pravzaprav del suburbanizirane okolice Ljubljane in očitno postopoma prevzemajo nekatere funkcije tega mesta. Teh 8 središč je, če jih izločimo, štelo v povprečju 5.881 prebivalcev v središčih in 24.591 prebivalcev v ekonomski-funkcijskih regijah. Omeniti je treba še občino Maribor-Pesnica, ki ni imela ustreznega središča III. stopnje in so hodili prebivalci po te storitve v Maribor. Sicer pa so bila razmeroma šibka še nekatera središča III. kategorije, kot npr. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah ali Lenart. To je kazalo na velike razlike, ki obstajajo tudi v tej kategoriji, ne le med središči, ampak tudi med njihovimi gospodarsko-funkcijskimi regijami.

Iz odgovorov na anketo je bilo mogoče ugotoviti presenetljivo ujemanje večine občinskih meja z ekonomsko-funkcijskimi regijami središč III. stopnje. Do prepletanja vplivnih območij ali celo neustrezne ureditve meja je prišlo le v nekaterih primerih.

Ekonomsko-funkcijske mezoregije so se izoblikovale okoli središč IV. in V. stopnje ter obeh pokrajinskih središč (VI. in VII. stopnje) Ljubljane in Maribora. Oskrbovala so prebivalstvo z zahtevnejšimi storitvami v trgovini (specializirane prodajalne), obrti, šolstvu (srednje šole), zdravstvu (splošna bolnišnica) in informiranju (regionalni časnik); imela so tudi pomembne poslovne funkcije.

Njihova sestava se v minulih dvajsetih letih na prvi pogled ni mnogo spremenila. Ta ugotovitev nedvomno velja za središča V. stopnje, kot so Celje, Koper, Kranj, Murska Sobota, Nova Gorica in Novo mesto, ki so ohranila svoj položaj v oskrbi in so ga z večanjem lastnega prebivalstva celo okrepila. Njihove ekonomsko-funkcijske regije so v povprečju šttele okoli 126.840 prebivalcev, središča pa 23.250 prebivalcev.

Nekoliko drugače je bilo s centri IV. stopnje, kot so Brežice/Krško, Jesenice, Postojna, Ptuj, Ravne/Slovenj Gradec, Velenje in Trbovlje. Njihova opremljenost s storitvenimi dejavnostmi se v minulih letih ni pomembneje izboljšala. Še več, mnoga središča III. stopnje so ta čas napredovala in se jim približala (Tolmin, Kočevje, Idrija, Škofja Loka, Sežana). Razvoj središč IV. stopnje je temeljil bodisi na močni industria-

lizaciji in z njo povezanim nakopičenjem prebivalstva (Jesenice, Krško, Ravne, Velenje (K o k o l e ,1977), Trbovlje) ali pa so izkoristila odmaknjenost od drugih centrov ter spremembe upravno-političnih meja za svoj vzpon (Brežice/Krško, Postojna (K o k o l e , 1968), Velenje (K o k o l e , 1977), Ravne/Slovenj Gradec). Glede na to je ostalo njihovo prebivalstveno zaledje razmeroma skromno po površini in po številu prebivalstva, saj je štel v povprečju komajda 40.810 prebivalcev, središča sama pa 11.473 prebivalcev. Pravzaprav je edino Ptuj, kot staro središče Spodnjega Podravja, izkazoval večje vplivno območje, pa še pri njem se je občutil rastoči vpliv Maribora. Šibak položaj teh središč se da najbolje razbrati iz dejstva, da se je v njihovih ekonomsko-funkcijskih regijah občutil vpliv bližjih večjih središč: na Koroškem vpliv Maribora, v Šaleški dolini Celja, v Spodnjem Posavju Celja, Novega mesta in Zagreba, na Zgornjem Gorenjskem Kranja in na Notranjskem vpliv Ljubljane, Kopra in Reke. V dveh primerih, na Koroškem in Spodnjem Posavju, sta si vlogo središča delili dve mesti, ne da bi eno ali drugo izkazovalo izrazito prednost.

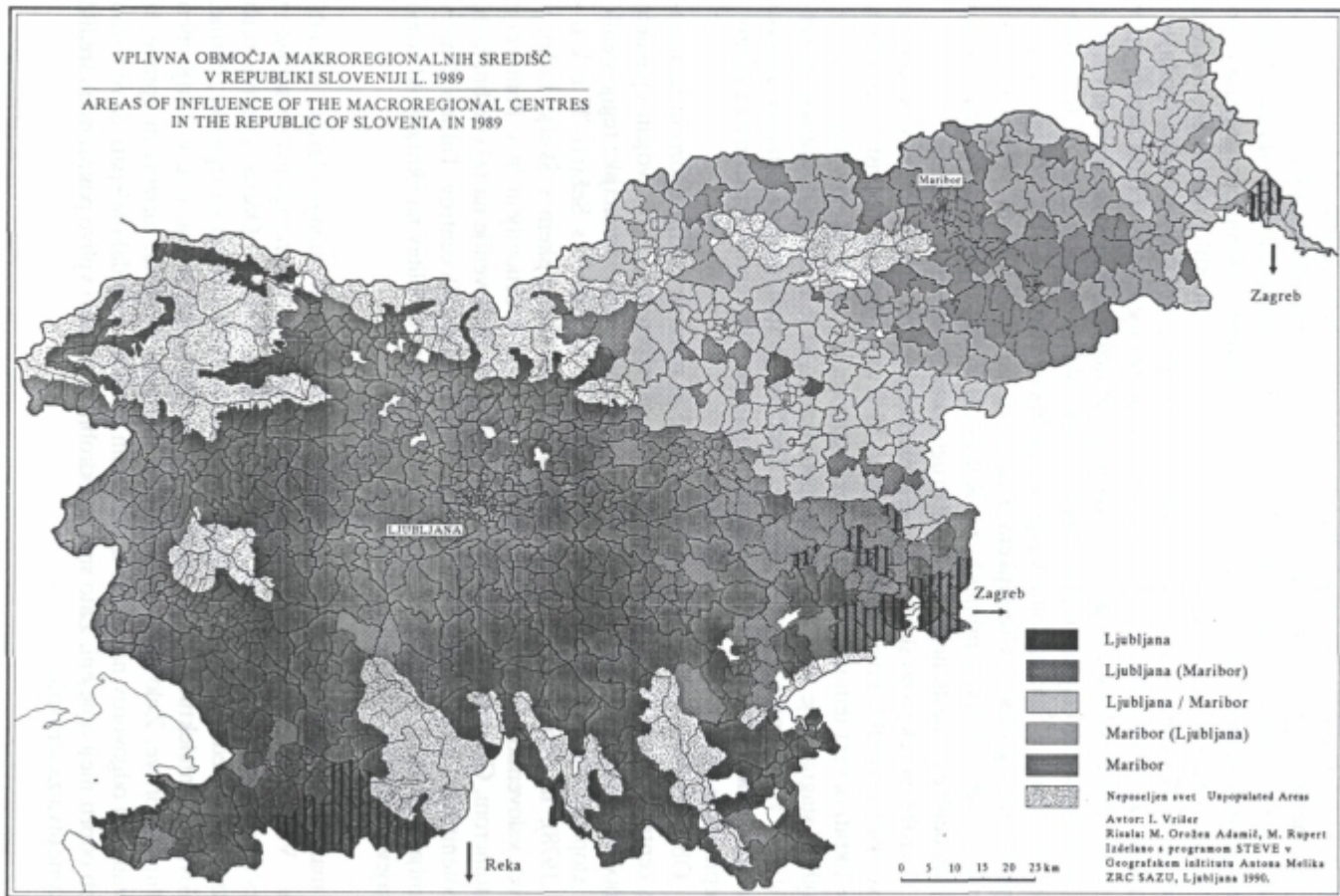
Vzroke za relativno slabitev pomena mezoregionalnih središč IV. in V. stopnje je treba iskati v uvedbi "komunalnega sistema", ki je dal prednost občinskim središčem in je hkrati odvzel tem središčem različne prednosti, ki so jih imela kot sedeži okrajev. K njihovi stagnaciji je tudi pripomogla motorizacija, ki je zboljšala dostopnost do večjih središč z bogatejšo ponudbo storitev. Značilno je tudi, da proklamirana politika "policentrizma" ni bistveno izboljšala njihovega položaja, čeprav je računala z njihovo okrepitvijo in večjo vlogo v slovenski družbi.

Ob obravnavanju mezoregionalnih središč je treba še enkrat opozoriti na nekatere centre III. stopnje, ki so si pridobili nadpovprečen pomen na svojem vplivnem območju. S tem so uspela v določeni meri okrniti gospodarsko-funkcijske regije središč IV. stopnje. Na koprskem vplivnem območju je to primer s Sežano (K o k o l e ,1978), na Goriškem z Idrijo in Tolminom, na Gorenjskem s Škofjo Loko, v Osrednjeslovenski regiji s Kočevjem, na Dolenjskem s Črnomljem in v Pomurju z Ljutomerom. Gospodarsko-funkcijska regionalizacija R Slovenije na tej oskrbni ravni bi potemtakem izkazovala poleg 15 središč še sedem dodatnih centrov. Takšno členitev ozemlja R Slovenije bi močno spominjala na upravno razdelitev na okraje pred vojno (Krajevni leksikon, 1936) ali pa po II. svetovni vojni.

Na makroregionalni ravni ima Slovenija središči VI. in VII. stopnje: Maribor in Ljubljano. Vendar na njeno ozemlje segajo vplivi nekaterih makroregionalnih središč iz soseščine: Zagreba, Reke, Trsta, Gorice, Gradca in Celovca. Ocena o vplivu tujih pokrajinskih središč je težka; pravzaprav je njihov vpliv omejen na trgovske, obrtne, poslovne in intelektualne stike, ne zajema pa šolstva, zdravstva in le v manjši meri kulturne storitve. Zelo skromen je tudi na področju prometa, turizma in uprave. Iz sporadičnih odgovorov na anketo iz obmejnih predelov se je dalo sklepati, da so ti stiki kljub odprti meji omejeni. Zato smo v podrobni obravnavi vplive pokrajinskih središč iz zamejstva zanemarili.

VPLIVNA OBMOČJA MAKROREGIONALNIH SREDIŠČ
V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1989

AREAS OF INFLUENCE OF THE MACROREGIONAL CENTRES
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1989



Vplivno območje Ljubljane na makroregionalni ravni, sodeč po obiskovanju univerze, klinik in branju dnevnikov, obsega skoraj dve tretjini R Slovenije. Šteje 1.252.979 prebivalcev in zajema Koprsko Primorje, Goriško, Gorenjsko, Osrednjo Slovenijo, Zasavje in Dolenjsko; razmeroma močan je ta vpliv še v Savinjski Sloveniji, Spodnjem Posavju in, nekoliko presenetljivo, tudi v Pomurju. Mariborsko makrogravitacijsko območje šteje 582.026 prebivalcev in se je v primerjavi z razmerami pred 20 leti okrepilo na račun ljubljanskega. Obsega Podravje in Koroško regijo, z ljubljanskim vplivom pa se kosa v Savinjski regiji, Pomurju in Spodnjem Posavju. Ostre meje med obema gospodarsko-funkcijskima regijama ni mogoče začrtati; pravzaprav lahko govorimo le o obsežnem prehodnem pasu, ki se razprostira med območjema z dominantnim vplivom enega in drugega središča.

Vplivno območje Zagreba sega predvsem v Spodnje Posavje do Krškega in Sevnice ter na spodnje Sotelsko. Vplivno območje Reke pa v dokaj intenzivni obliki, zaradi šibkosti Postojne, zajema pretežni del ilirskobistriške občine. Tržaški vpliv je zaznaven v Koprskem Primorju in na Krasu, Gorice na Goriškem, Gradca v Pomurju in Spodnjem Podravju in Celovca na Gorenjskem in v Koroški regiji. Opozoriti je treba, da se gravitacija k tem pokrajinskim centrom pogostoma prepleta z vplivi nekaterih središč na mezoregionalni ravni. Tako beležimo vpliv Čakovca in Varaždina v Lendavski in Ormoški ter deloma v Ptujski občini, v Beli Krajini je zaznati močan vpliv Karlovca, v Koroški regiji Velikovca in Pliberka, na Tolminskem Čedadada in na Zgornjem Gorenjskem Trbiža in Beljaka.

4.2.3. Ocena števila prebivalstva v ekonomsko-funkcijskih regijah posameznih hierarhičnih stopenj. Iz razumljivih razlogov je takšna ocena zelo približna. Izvedli smo jo na ta način, da smo, sodeč po odgovorih o intenzivnosti stikov s posameznimi središči, ocenili, kolikšen del prebivalcev teži k enemu ali drugemu središču. Uporabili smo podobno delitev, kot smo jo preizkusili že pred leti (V r i š e r , 1972), in ovrednotili te stike s štirimi kategorijami:

- dominantni vpliv	100%
- moderirani vpliv	75%
- parcialni vpliv	50%
- sporadični vpliv	25%

Najtežje je bilo oceniti vplive zamejskih mest. Ne glede na te pomisleke, so dobljeni rezultati nazorni in, upamo, dokaj verjetni. Zaradi primerljivosti smo tudi izračunali za vsako hierarhično kategorijo povprečje. Vsi računi so izdelani na osnovi podatkov za l. 1981 po krajevnih skupnostih (Površina, 1981).

4.2.4. Oris razmer v glavnih ekonomsko-funkcijskih regijah. Koprška (Primorska) gospodarsko-funkcijska mezoregija obsega poleg obalnega pasu v Slovenski Istri še pretežni del Krasa ter del Brkinov in Matarskega podolja. To heterogeno ozemlje, ki je bilo pred povojno razmejitvijo docela navezано na Trst, druží sedaj središče V.

Tabela 2. Ocena prebivalstva v gospodarsko-funkcijskih regijah posameznih hierarhičnih stopenj centralnih naselij v R Sloveniji l. 1981

Table 2. The number of inhabitants in the economic-functional regions in Republic of Slovenia in 1981

Hierarhična stopnja	Število središč	Število prebival. v središčih	Število prebivalcev na vplivnih območjih			
			osnovna (vicinalna)oskrbna raven	nižja (mikro-regionalna)oskrbna raven	srednja (mezoregionalna)oskrbna raven	višja (makroregionalna)oskrbna raven
Hierarchical grade	Number of central places	Number of inhabitants in central places	Number of inhabitants in the areas of influence			
			vicinal level	micro-regional level	mezzoregional level	macroregional level
VII	1	224.817	241.053	298.411	489.292	1.252.979
VI	1	106.113	131.188	182.333	257.188	582.026
V	6	139.504	235.689	369.279	761.046	-
IV	9	109.649	175.044	280.593	367.294	-
III-IV	8	47.050	107.590	196.729	-	-
III	32	135.053	349.735	489.744	-	-
II-III	11	39.252	94.339	67.216	-	-
II	148	151.592	551.486	-	-	-
Središča izven RS		-	3.362	4.885	16.634	156.859
Skupaj	216	946.319	1889.486	1889.486	1889.486	1889.486
Povprečna velikost središč in vplivnih območij						
Average number of inhabitants in central places and their areas of influence						
VII	1	224.817	241.053	298.411	498.292	1.252.979
VI	1	106.113	131.188	182.333	257.188	582.026
V	6	23.250	39.281	60.824	126.841	
IV	9	12.183	11.593	31.177	40.810	
III-IV	8	5.881	13.448	24.591		
III	32	4.220	10.992	15.304		
II-III	11	3.568	8.576	6.721		
II	148	1.038	3.777			
Povprečje za RS	216	4.422	8.829	32.716	110.283	945.932

stopnje v Kopru. Tržaški vpliv zaradi odprte meje ni bistveno zmanjšan. Robni predeli regije pa deloma teže k Novi Gorici (Komen, Štanjel), Postojni (Senožeče) ali Reki (Obrov). Na Koper se po drugi strani navezujejo bližnji predeli Hrvatske Istre (Buzet, Buje, Umag). Kažejo se težnje, da bi Sežana prerasla v središče IV. stopnje.

Višja gospodarska razvitost, turizem in maloobmejni promet so pripomogli, da je regija iz ekonomsko-funkcijskih vidikov nadpovprečno opremljena, kar še posebej velja za vsa štiri mikroregionalna in za veliko vicinalnih središč (II. stopnje), kot so npr. Portorož, Lucija, Hrpelje-Kozina, Ankaran-Hrvatini. V regiji je 9 vicinalnih in 19 lokalnih središč. Zaradi urbanizacije so razmejitve med obalnimi mikroregijami dokaj vprašljive. Vtis je, da se ves obalni pas spreminja v nekakšno somestje in da prihaja do medmestne delitve dela. Koprski vpliv se na območju Hrpelj in Kozine prepleta s sežanskim, hkrati kaže to ozemlje možnosti za oblikovanje samostojne gospodarsko-funkcijske mikroregije. (Tabela 3.)

Postojnska (Notranjska) ekonomsko-funkcijska mezoregija naj bi zajemala tri notranjske mikroregije: Cerknjsko, Ilirskobistriško in Postojnsko. V resnici pa so razmere zaradi šibkosti središča IV. stopnje v Postojni, manjše obljudenosti in vpliva sosednjih močnih središč v Ljubljani, Reki in Kopru takšne, da lahko o samostojni notranjski gospodarsko-funkcijski mezoregiji govorimo le s pridržki. Po drugi strani je res, kot ugotavlja V. K o k o l e, (1978), da bi na tem območju potrebovali posebno ekonomsko-funkcijsko regijo z ustreznim središčem IV. stopnje. Če se Postojna kot gravitacijsko središče ne bo okrepila, se bodo sedanje centrifugalne težnje stopnjevale in se bo Cerknjska mikroregija dokončno navezala na Ljubljano, Ilirskobistriška pa na Reko ali Koper. Že sedaj šteje oslabilno vplivno območje Postojne komajda 30.000 prebivalcev. Zaradi svojskosti tega ozemlja in njegovega posebnega položaja na visokih dinarskih planotah in v kraških in flišnih podoljih razkroj te regije ne bi bil ustrezen. Območje okoli Pivke bi lahko preraslo v ekonomsko-funkcijsko mikroregijo.

Novogoriška (Goriška) ekonomsko-funkcijska mezoregija ni strnjena. Del Idrijske občine je usmerjen proti Ljubljani. Tolminsko in Idrijska mikroregija kažeta težnje po osamosvojitvi in preraščanju obeh mest v središči IV. stopnje. Zato je treba jemati oceno novogoriškega vplivnega območja, ki smo ga ocenili, da šteje 118.261 prebivalcev, z zadržki. Regija je razen tega odprta proti Gorici, Trziču, Čedadu in Trbižu v Italiji.

Sestavljajo jo štiri mikroregionalna območja: ajdovsko, idrijsko, novogoriško in tolminsko, 20 vicinalnih in 47 lokalnih središč. Nekatera središča II. stopnje so nadpovprečno opremljena in bi lahko postala centri III. stopnje, kot npr. Šempeter pri Gorici (ca 8.800 prebiv.), druga zopet so premajhna (Čepovan, Dobrovo, Podbrdo), kar je glede na hribovito in redkeje obljudeno pokrajino razumljivo. V celoti so vplivna območja središč II. stopnje pod slovenskim povprečjem.

Tabela 3. Sestav Koprške (Primorske) gospodarsko-funkcijske mezoregije
 Table 3. The structure of economic-functional mezzoregion of Koper

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at							Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Izola									
1	-	1	-	-	-	Izola 12990	Izola 12513	-	-
						Ankaran 3309	Koper 43415		
Koper									
5	4	1	-	1	-	Ankaran 3309	Koper 43415	Koper 95949	
						Dekani 4066			
						Koper 32484			
						Šmarje 1984			
Piran									
2	4	1	-	-	-	Lucija 5103	Piran 10390		
						Piran 5068	(Portorož- Lucija 4845)	-	-
						Portorož 2832			
						Sečovlje 1755			
Sežana									
11	5	1	-	-	-	Divača 4259	Sežana 19053	-	-
						Dutovlje 4150			
						Hrpelje- Kozina 4876			

Komen
2534
Sežana
7717

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Tabela 4. Sestav Postojnske(Notranjske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 4. The Structure of economic-functional mezzoregion of Postojna

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij	
Number of centres at							Number of inhabitants at			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level	
Cerknica							Cerknica	Cerknica	-	-
2	4	1	-	-	-	6660	13100			
						Nova vas	(Stari trg			
						1883	1838)			
						Rakek				
						2405				
						Stari trg				
						3676				
Ilirska Bistrica							Ilirska	Ilirska	-	-
3	3	1	-	-	-	Bistrica	Bistrica			
						11899	15287			
						Knežak				
						1554				
						Podgrad				
						1620				
Postojna							Dolenja	Postojna	Postojna	-
7	3	1	1	-	-	Košana	17025	29541		
						1091	(Pivka			
						Pivka	3031)			
						6064				
						Postojna				
						12755				

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Tabela 5. Sestava Novogoriške (Goriške) ekonomsko-funkcijske mezoregije
 Table 5. The structure of economic-functional mezzoregion of Nova Gorica

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at							Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Ajdovščina									
14	2	1	-	-	-	Ajdovščina 17.066	Ajdovščina 23.199	-	-
						Vipava 5511			
Idrija									
7	3	1	-	-	-	Cerkno 5094	Idrija 14115	-	-
						Idrija 9996	(Cerkno 2547)		
						Sp.Idrija 2451			
Nova Gorica									
17	9	1	-	1	-	Anhovo- Deskle 2777	Nova Gorica 48016	Nova Gorica 118.261	-
						Branik 1510	(Šempeter 9568)		
						Čepovan 1191			
						Dobrovo 3487			
						Dornberk 3444			
						Kanal 4181			
						Miren 4379			
						Nova Gorica 26928			

						Šempeter			
						8861			
Tolmin									
9	5	1	-	-	-	Bovec	Tolmin	-	-
						3552			
						Kobarid	21822		
						4472			
						Podbrdo			
						1539			
						Most na			
						Soči			
						4383			
						Tolmin			
						7478			

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Kranjska in Jeseniška (Gorenjska) ekonomsko-funkcijska mezoregija imata svojstven položaj. Po eni strani je zaradi bližine Ljubljane pod njenim delnim vplivom, kar še posebej velja za Škofjeloško in Kranjsko občino, po drugi strani se je na Zgornjem Gorenjskem izoblikovala okoli Jesenic manjša ekonomsko-funkcijska mezoregija, ki izkazuje določeno samostojnost, deloma pa je pod vplivom Kranja. Tudi sicer se med temi središči vplivne silnice močno prepletajo in je težko potegniti ostro ločnico. Kranjsko vplivno območje s tremi mikroregijami: Kranjsko, Škofjeloško in Tržiško,

Tabela 6. Sestav Kranjske (Gorenjske) in Jeseniške ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 6. The structure of economic-functional mezzoregion of Kranj and Jesenice

Število središč na						Ocena prebivalstva na ravni			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at						Number of inhabitants at			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Kranj									
15	3	1	-	1	-	Cerklje	Kranj	Kranj	-
						5454	67567	117.174	
						Kranj			
						57915			
						Predvor			
						3510			

Škofja Loka										
11	4	1	-	-	-	Gorenja vas	Škofja Loka	-	-	
						5083	30353			
						Škofja Loka	(Železniki			
						16297	2990)			
						Železniki	(Žiri			
						6523	2279)			
						Žiri				
						4693				
Tržič										
4	-	1	-	-	-		Tržič			
							14544			
Jesenice										
1	4	1	1	-	-	Jesenice	Jesenice	Jesenice	-	
						19518	31090	53.778		
						Kranjska Gora	(Kranjska Gora			
						3188	1279)			
						Mojstrana				
						1823				
						Žirovnica				
						6565				
Radovljica										
10	4	1	-	-	-	Bled	Radovljica	-	-	
						10486	24555			
						Boh.Bistrica	(Bled 5243)			
						5114	(Boh.Bistrica			
						Lesce	2557)			
						3071				
						Radovljica				
						13316				

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

šteje 117.174 prebivalcev, jeseniško z Jeseniško in Radovljiško mikroregijo pa 53.778. Prvo je imelo 8 vicinalnih in 30 lokalnih, drugo pa 7 vicinalnih in 11 lokalnih središč. Nekatera med temi središči so nadpovprečno opremljena in bi lahko prerasla oziroma postala središča III. stopnje. Najizrazitejši primer je Bled (ca. 10.000 prebivalcev), vendar bi se tudi nekatera druga lahko osamosvojila npr. Kranjska Gora, Železniki in Žiri.

Ljubljanska (Osrednjeslovenska) ekonomsko-funkcijska mezoregija je največja slovenska regija. Ljubljana zajema na makroregionalni ravni 1.252.979, na mezoregionalni ravni pa 489.292 prebivalcev. Vpliv Ljubljane kot mezoregionalnega centra je znaten tudi v sosednjih ekonomsko-funkcijskih regijah. Tako npr. zahajajo prebivalci Cerkniske, Idrijske in Škofjeloške občine vse pogosteje sem, ker jim središča v Postojni, Novi Gorici ali Kranju ne nudijo ustreznih storitev ali pa so preveč oddaljena. Podobno je z Zasavjem. Poseben primer je Kočevje, ki kaže težnje, da bi preraslo v središče IV. stopnje in obvladovalo Kočevsko in Ribniško, to je okoli 31.296 prebivalcev. Omeniti je treba še en pojav: v okolici Ljubljane se pojavlja suburbanizacija in z njo se prenašajo nekatere mestne funkcije v mestno okolico, še posebej v Grosuplje in Domžale. Tako postajajo ti kraji sekundarna oskrbna središča z mnogimi dejavnostmi mikro- in mezoregionalne oskrbne ravni.

Po drugi strani je Ljubljana zaradi svoje velike gospodarske moči zavirala razvoj drugih središč v svoji okolici. Izjemi sta bila le Kamnik in Domžale, ki sta se že zgodaj razvili v mikroregionalni središči na gosto obljudeni Bistriški ravnini. Nekoliko kasneje jima je sledila Vrhnika in v zadnjih desetletjih še Grosuplje in Logatec. Nekatera središča pa se niso uspela povzpeti, npr. Medvode ali na jugu Velike Lašče, Polhov Gradec ali Dobrova na zahodu itd. Razvoj Litije v Zasavju je bil močno oprt na industrializacijo in je bil sprva povezan s Črnim revirjem. Poseben primer je Ivančna Gorica, ki se je izoblikovala kot sekundarni center v Grosupeljski občini in kot naslednica Višnje Gore. Na slabo obljudenem južnem robu regije ob Kolpi je zaradi reliefne oblikovitosti nastalo več središč II. stopnje, ki pa to raven komajda dosežajo (Vas-Fara, Osilnica, Loški Potok).

Ljubljansko ekonomsko-funkcijsko mezoregijo tako sestavlja 9 mikroregij (ne upošteva je delitve Ljubljane na občine), 34 vicinalnih in 71 lokalnih središč.

Tabela 7. Sestava Ljubljanske (Osrednjeslovenske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 7. The structure of economic-functional mezzoregion of Ljubljana

Število središč na						Ocena prebivalstva na ravni		
I. stopnji	II.	III.	IV.	V.	VI. vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at						Number of inhabitants at		
I. level	II.	III.	IV.	V.	VI. vicinal level	microregional level	mezzoregional level	macroregional level
Domžale						Domžale	-	-
2	4	1	-	-	Domžale 25240	Domžale 45628		
					Lukovica 4298			

						Mengeš 6113						
						Moravče 3925						
Grosuplje												
15	3	1	-	-	-	Grosuplje 10661	Grosuplje 15376	-				
						Ivančna Gorica 11170	(Ivančna Gorica 7830)					
						Videm 3457						
Kamnik												
6	3	1	-	-	-	Duplica 4673	Kamnik 24693	-				
						Kamnik 18525						
						Laze- Zg.Tuhinj 3222						
Kočevje												
5	5	1	-	-	-	Kočevje 15199	Kočevje 19000	-				
						Osilnica 499						
						Predgrad Stari trg Pri Cerkvi Struge 644 Vas 816						
Litija												
9	3	1	-	-	-	Gabrovka 2863	Litija 16877	-				
						Litija 12840						
						Šmartno 1814						
Ljubljana												
23	11	1	-	-	1	Brezovica- Notranje	Ljubljana 298.411	Ljubljana 489.292		Ljubljana 1.252979		

						Gorice	(Medvode		
						4396	5734)		
						Dobrovo			
						2590			
						Horjul			
						2727			
						Kamnik-			
						Preserje			
						2590			
						Ig	3619		
						Medvode			
						11486			
						Polhov Grade			
						2452			
						Polje	30254		
						Škofljica			
						4163			
						Vel.Lašče			
						3328			
						Vodice			
						3325			
						Ljubljana			
						234.299			
Logatec									
3	1	1	-	-	-	Logatec	Logatec	-	-
						8030	8030		
Ribnica									
2	3	1	-	-	-	Loški	Ribnica		
						Potok	11361		
						2307			
						Ribnica			
						7741			
						Sodražica			
						2766			
Vrhnika									
3	2	1	-	-	-	Borovnica	Vrhnika		
						3462	15812		
						Vrhnika			
						14081			

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Trboveljska (Zasavska) ekonomsko-funkcijska mezoregija je v več pogledih izjema. Ne zajema celotnega Zasavja, ampak le njegovo osredje v Posavskem hribovju. Izločamo jo kot posebno ekonomsko-funkcijsko enoto zaradi velike nakopičenosti industrije in rudarstva, ki sta pripomogla, da se je v tem po naravi dokaj neustreznem okolju naselilo veliko prebivalstva in se je razvilo središče IV. stopnje in dve središči III. stopnje. V resnici pa glede zahtevnejših storitev to ozemlje teži proti Ljubljani oziroma k Celju. V takih razmerah sta lahko nastali samo dve vicinalni in 7 lokalnih središč. Z uveljavljanjem drugih gospodarskih dejavnosti in novih industrijskih središč v R Sloveniji pomen Črnega revirja postopoma nazaduje in z njim vred tudi samostojnost te regije.

Tabela 8. Sestava Trboveljske (Zasavske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 8. The structure of economic-functional mezzoregion of Trbovlje

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at							Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Hrastnik									
-	2	1	-	-	-	Dol 2985 Hrastnik 8038	Hrastnik 8268	-	-
Trbovlje									
1	-	1	1	-	-	-	Trbovlje 21542	Trbovlje 47.838	-
Zagorje									
6	2	1	-	-	-	Izlake 2756 Zagorje 13738	Zagorje 16494	-	-

Novomeška (Dolenjska) ekonomsko-funkcijska mezoregija sodi med večje, saj ima 96.756 prebivalcev. Šteje 4 mikroregionalne, 14 vicinalnih in 21 lokalnih središč. Zajema nizko Dolenjsko, Belo krajino in Suho krajino. Med središči so znatne razlike. Črnomelj npr. kaže znake, da bi prerasel v okrajno središče, nasprotno je Trebnje relativno šibko središče. Metlika ima razmeroma majhno populacijsko zaledje, pa še na tem se, podobno kot pri Črnomlju, čuti vpliv Karlovca. Znatne razlike so tudi med

središči in njihovimi ekonomsko-funkcijskimi regijami na vicinalni ravni. Tako bi npr. lahko Šentjernej prerastel v višjo kategorijo, Stari trg s Podgradom pa skorajda ne sodi na to raven. V kraških predelih se pri večini središč občuti manjše prebivalstveno zaledje. (Tabela 9.)

Tabela 9. Sestava Novomeške (Dolenjske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 9. The structure of economic-functional mezzoregion of Novo Mesto

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni				
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij		
Number of centres at							Number of inhabitants at				
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level		
Črnomelj							Črnomelj	Črnomelj	-	-	
3	4	1	-	-	-	10282	15847				
						Semič	(Semič				
						3952	2126)				
						Stari trg					
						895					
						Vinica					
						2324					
Metlika							Metlika	Metlika	-	-	
2	1	1	-	-	-	7860	7418				
Novo mesto							Dolenjske	Novo mesto	Novo mesto	-	
10	6	1	-	1	-	Toplice	52063	96.750			
						3201	(Šentjernej				
						Novo mesto	3129)				
						32585					
						Straža					
						3285					
						Šentjernej					
						6259					
						Škocjan					
						4394					
						Žužemberk					
						4925					

Trebnje						Mirna	Trebnje	-	-
6	3	1	-	-	-	4444	14988		
						Mokronog	(Mokronog		
						3135	1568)		
						Trebnje	(Mirna		
						9709	2222)		

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Brežiško-Krška (Spodnjeposavska) ekonomsko-funkcijska mezoregija nima enotnega središča, ampak si vlogo mezoregionalnega centra delita Brežice in Krško. Regija se je izoblikovala kot interferenčno območje med gravitacijskim območjem Celja, Novega mesta in Zagreba. Vplivi teh treh mest še vedno segajo na to območje: Zagreba predvsem v Spodnje Posotelje in v Brežiško občino, Novega mesta na Krško polje in Krško hribovje ter Celja v Sevniško občino. Zaradi teh vplivov, šibkosti obeh središč in nevelikega populacijskega zaledja (56.000 prebivalcev) ta ekonomsko-funkcijska regija ni trdna in je v marsikaterem pogledu vprašljiva. Zdi se, da tudi še ni docela premagana stara historična meja, ki je potekala ob Savi, medtem ko so sedanje občinske skupnosti oblikovane povprek in družijo različne prirodne pokrajine.

Regijo sestavljajo 3 ekonomsko-funkcijske mikroregije, 9 vicinalnih skupnosti in 18 krajevnih središč. Iz družbenih vidikov je ta regija smiselna, zastavlja se le vprašanje, kako doseči večjo strnjenoost.

Tabela 10. Sestava Brežiško-Krške (Spodnjeposavske ekonomsko-funkcijske mezoregije)
Table 10. The structure of economic-functional mezzoregion of Brežice and Krško

Število središč na						Ocena prebivalstva na ravni			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at						Number of inhabitants at			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Brežice									
6	3	1	(1)	-	-	Brežice	Brežice	Brežice	
						16277	26669	Krško	
						Bizeljsko		56.199	
						3588			
						Dobova			
						4180			

Krško								
5	4	1	(1)	-	-	Kostanje-	Krško	
						vica 4391	26148	
						Krško		
						15555		
						Raka		
						1862		
						Senovo		
						5966		
Sevnica								
7	2	1	-	-	-	Krmelj	Sevnica	-
						4504	16513	
						Sevnica		
						13888		

Celjska (Savinjska) ekonomsko-funkcijska mezoregija sodi med največje v R Sloveniji. Zato ne preseneča, da se je v zadnjih dveh desetletjih izoblikovala na njenem obrobju, sicer bolj v zasutku, manjša Velenjska (Šaleška) ekonomsko-funkcijska mezoregija. Do takšne osamosvojitve pa ni prišlo na vzhodnem koncu regije, na Sotelskem, kjer bi bila zaradi oddaljenosti bolj potrebna. Zato se tu čuti vpliv Zagreba, pa tudi nekaterih manjših središč (Kumrovca, Klanjca). Zanimivo je, da sega vpliv Celja kot mezoregionalnega središča še onstran Konjiške gore v Podravinje ter v Spodnje Posavje. V Zgornji Savinjski dolini se celjski vpliv prepleta z gravitacijsko privlačnostjo Velenja.

Hierarhična zgradba Celjske ekonomsko-funkcijske regije izkazuje sedem središč III. stopnje, 23 središč II. stopnje in 48 središč I. stopnje. Posebno manjšo ekonomsko-funkcijsko mezoregijo tvori, kot rečeno, Velenje z dvema središčema II. stopnje in 6 središči I. stopnje. Nekatera središča III. stopnje so razmeroma šibka ali preblizu Celja in se zato njihov vpliv prepleta s celjskim; ugotovitev velja za Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah in Laško. Poseben primer je Radeška pokrajina, ki je formalno priključena k Laški mikroregiji, vendar je funkcijsko vezana tudi na Sevnico oziroma Trbovlje, kolikor sploh nima že značaj posebne ekonomsko-funkcijske mikroregije, zlasti če bi upoštevali še bližnje krajevne skupnosti, ki leže v sevniški občini, a teže k Radečam (Loka pri Zidanem mostu).

Šibka središča III. stopnje so bila spodbuda k razvoju nekaterih središč II. stopnje, ki bi lahko prerasla ob morebitni upravni reformi v višjo kategorijo (npr. Rogaška Slatina, Zreče). Drugod zaradi medsebojne tekme ni prevladal noben center (Zgornja Savinjska dolina). Zastavlja se vprašanje ali šteti Šoštanj kot samostojen center ali za del Velenja oziroma šaleške urbane aglomeracije.

Celjska ekonomsko-funkcijska mezoregija je izrazit primer, kako lahko močno središče poveže različna prirodna in gospodarska območja, v našem primeru Savinjsko dolino, dele Posavskega hribovja, Voglajnsko, Zgornje in Srednje Sotelsko ter del Podravinja.

Tabela 11. Sestava Celjske (Savinjske) in Velenjske ekonomsko-funkcijske mezuregije
 Table 11. The structure of economic-functional mezzoregion of Celje and Velenje

Število središč na						vicinalnih skupnosti	Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.		mikroregij	mezuregij	makroregij
Number of centres at						vicinal level	Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.		microregional level	mezzoregional level	macroregional level
Celje									
4	4	1	1	-	1	Celje 48811	Celje 88068	Celje 208.490	-
						Dobrna 1994	(Vojnik 2047)		
						Štore 4440			
						Vojnik 7851			
Laško									
6	3	1	-	-	-	Laško 9524	Laško 10073		
						Radeče 6232	(Radeče 5735)		
						Rimske Toplice 3719			
Mozirje									
4	5	1	-	-	-	Gornji Grad 3004	Mozirje 8702	-	-
						Ljubno 2748			
						Luče 2312			
						Mozirje 3575			
						Nazarje 4072			

Slovenske Konjice

6	4	1	-	-	-	Loče	Sl.Konjice		
						3494	15822		
						Sl.Konjice	(Zreče		
						9940	15822)		
						Vitanje			
						2529			
						Zreče			
						5369			

Šentjur pri Celju

7	3	1	-	-	-	Planina	Šentjur	-	-
						2964	10289		
						Ponikve			
						2277			
						Šentjur			
						13432			

Šmarje pri Jelšah

10	6	1	-	-	-	Bistrica	Šmarje	-	-
						2299	17643		
						Kozje	(Rogaška		
						3842	Slatina		
						Podčetrtek	8655,		
						2555	Kozje		
						Rogatec	1661)		
						2401			
						Rogaška			
						Slatina			
						10549			
						Šmarje			
						8909			

Velenje

6	3	1	1	-	-	Šmartno ob	Velenje	Velenje	-
						Paki 2444	37671	38.818	
						Šoštanj	(Šoštanj		
						8801	4312)		
						Velenje			
						28076			

Žalec

11	5	1	-	-	-	Polzela	Žalec	-	-
						7676	30845		
						Prebold			
						5020			

Šempeter
3420
Vransko
3990
Žalec
15712

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Slovenjgraško-ravenska (Koroška) ekonomsko-funkcijska mezoregija nima enotnega središča, ampak si to funkcijo delita Slovenj Gradec in Ravne. Drugi dve mikroregionalni središči, Dravograd in Radlje, sta razmeroma šibki. Zaradi tega prihajajo toliko bolj do izraza vicinalna središča, kot so npr. Mislinja, Vuzenica, Mežica ali Črna, ki so nadpovprečno opremljena. Poseben primer so Prevalje, ki bi jih pravzaprav lahko imeli za del ravenskega somestja. Omrežje ekonomsko-funkcijskih regij tako sestavljajo štiri mikroregije, 10 vicinalnih skupnosti in 15 pomožnih središč (I. stopnje).

K neenotnosti te regije je veliko prispevala reliefna razbitost na tri doline: Dravsko, Mežiško in Mislinjsko, kot tudi politično-upravne spremembe po l. 1918. Selitve okrajnega sedeža iz Prevaljev Dravograd in Slovenj Gradec v predvojnih in prvih povojnih letih to nazorno izpričujejo.

Tabela 12. Sestav Slovenjgraško-ravenske (Koroške) ekonomsko-funkcijske mezoregije

Table 12. The structure of economic-functional mezzoregion of Slovenj Gradec and Ravne

Število središč na						vicinalnih skupnosti	Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.		mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at						vicinal level	Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.		microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Dravograd						Dravograd 4014	Dravograd		
4	1	1	-	-	-		4014		
Radlje						Podvelka 4092 Radlje 5051 Ribnica 1576	Radlje	-	-
3	4	1	-	-	-		15552		

						Vuzenica			
						-Muta			
						6197			
Ravne						Črna	Ravne		
3	4	1	(1)	-	-	4127	Prevalje		
						Mežica	28266		
						4208			
						Prevalje			
						7357		Ravne	
						Ravne		Sl.Gradec	
						10215		57.199	
Slovenj Gradec						Mislinja	Sl.Gradec	-	-
5	2	1	(1)	-	-	4407	18546		
						Slovenj	(Mislinja		
						Gradec	2203)		
						14687			

Mariborska (Srednjepodravska) ekonomsko-funkcijska mezoregija z makroregionalnim središčem v Mariboru zajema mariborsko okolico, Dravsko polje, del Slovenskih, Dravinjskih in Podpohorskih gor in Spodnjo Dravsko dolino. Upravno je bila regija večkrat preoblikovana, žal ne vedno najbolj smiselno. Njena sedanja zgradba obsega 4 mikroregionalne (vključno z mestom Maribor), 22 vicinalnih in 27 lokalnih enot. Pri tem upravna občina Maribor Pesnica po naših merilih nima ustreznega središča III. stopnje, ampak le več vicinalnih središč (II. stopnje) in je zato glede nekoliko zahtevnejših storitev vezana na Maribor. V določeni meri velja to tudi za Ruše in Lenart.

Tabela 13. Sestav Mariborske (Srednjepodravske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 13. The structure of economic-functional mezzoregion of Maribor

Število središč na						Ocena prebivalstva na ravni			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at						Number of inhabitants at			
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Lenart									
5	3	1	-	-	-	Cerkvenjak 22125	Lenart 11779	-	-

						Gradišče			
						2168			
						Lenart			
						12659			
Maribor (s Pesnico)									
14	12	1	-	-	1	Fram	Maribor	Maribor	Maribor
						2564	182.333	257.988	582.026
						Kamnica			
						2720			
						Limbuš			
						2003			
						Miklavž			
						5748			
						Maribor			
						109569			
						Rače			
						6533			
						Sladki			
						Vrh 3930			
						Sp. Hoče			
						4764			
						Sp.Duplek			
						3609			
						Starše			
						2064			
						Šentilj			
						4572			
						Zg.Kungota			
						4202			
Ruše									
-	3	1	-	-	-	Lovrenc	Ruše	-	-
						3407	10586		
						Ruše			
						6861			
						Selnica			
						4565			
Slovenska Bistrica						Oplotnica	Sl.Bistrica	-	-
						4789	24945		
						Poljčane	(Poljčane		
						6041	2180)		

Pragersko
4178
Sl.Bistrica
16712

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Mariborsko mezoregionalno območje se prepleta na zahodu, v radeljski občini, z vplivi Raven in Slovenj Gradca, na jugu pri Sl. Konjicah in Poljčanah, z vplivom Celja. V določenih dejavnostih, še posebej v upravnih, pa mariborski mezoregionalni vpliv sega preko celega Spodnjega Podravja, tako da lahko govorimo o Ptujski ekonomsko-funkcijski mezoregiji z določenimi pridržki.

Ptujska ali (Spodnjepodravska) ekonomsko-funkcijska mezoregija se je izoblikovala v pretežno agrarnem Spodnjem Podravju in obsega dve mikroregionalni, 10 vicinalnih in 21 lokalnih središč. Nastala je okoli Ptuja, ki je kljub močnemu vplivu Maribora uspel ohraniti lastno zaledje. Večina središč ima razmeroma velika populacijska zaledja, vendar pa so središča pogostoma premajhna in slabo opremljena (npr. v Halozah ali Slovenskih goricah).

Tabela 14. Sestav Ptujске (Spodnjepodravske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 14. The structure of economic-functional mezzoregion of Ptuj

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at							Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Ormož									
5	3	1	-	-	-	Ivanjkovci 2541	Ormož 14446	-	-
						Ormož 12148			
						Središče 3311			
Ptuj									
16	7	1	1	-	-	Cirkulane 3669	Ptuj 68020	Ptuj 83.920	-
						Gorišnica 3852	(Kidričevo 1661)		

Juršinci
4939
Kidričevo
6720
Majšperk
4243
Podlehnik
5399
Ptuj
38632

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Murskosoboška (Pomurska) ekonomsko-funkcijska mezoregija je dokaj enotna. Sestavljajo jo štiri mikroregionalna, 12 vicinalnih in 39 lokalnih območij. Med njimi kaže Ljutomer težnje, da bi prerasel v središče IV. stopnje in obvladoval desni breg Mure. Podobno težnjo prerasti v središče III. stopnje izkazujejo na vicinalni stopnji Beltinci. Zaradi goste obljudenosti in velikih naselij so ekonomsko-funkcijske enote nadpovprečno velike. V regijo segajo vplivi sosednjih središč Čakovca, Varaždina in Radgone ter med vicinalnimi centri predvsem Murskega Središča.

Tabela 15. Sestav Murskosoboške (Pomurske) ekonomsko-funkcijske mezoregije
Table 15. The structure of economic-functional mezzoregion of Murska Sobota

Število središč na							Ocena prebivalstva na ravni		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinalnih skupnosti	mikroregij	mezoregij	makroregij
Number of centres at							Number of inhabitants at		
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	vicinal level	microregional level	mezzo-regional level	macro-regional level
Gornja Radgona									
4	4	1	-	-	-	Apače 3764	Gornja Radgona 19021	-	-
						Gornja Radgona 9198	(Radenci 1635)		
						Radenci 5018			
						Videm 2676			

Lendava									
8	4	1	-	-	-	Črenšovci	Lendava	-	-
						6046	19325		
						Dobrovnik			
						3241			
						Lendava			
						11782			
						Turnišče			
Ljutomer									
6	2	1	-	-	-	Križevci	Ljutomer		
						3855	20762		
						Ljutomer			
						14915			
Murska Sobota									
21	6	1	-	1	-	Beltinci	Murska	Murska	-
						8480	Sobota	Sobota	
						Cankova	62688	124.416	
						3461	(Beltinci		
						G.Petrovci	7555)		
						6247			
						Grad			
						6241			
						Murska			
						Sobota			
						35592			
						Rogaševci			
						4278			

() = sekundarno središče s samostojnim vplivnim območjem

Dosedanjo razpravo lahko povzamemo v naslednjem:

1. Na ozemlju R Slovenije se je izoblikovalo omrežje ekonomsko-funkcijskih regij na petih hierarhičnih stopnjah, od najmanjših, komajda oblikovanih na lokalni ravni, in temeljnih na vicinalni ravni, pa do mikroregionalnih, mezoregionalnih in makroregionalnih. Omrežje je doživelo v minulih dvajsetih letih določene spremembe, ki pa niso znatneje posegle v osnovno prostorsko strukturo regij in njihovih središč.
2. Spremembe so predvsem okrepile središča na II. (vicinalni) in III. (mikroregionalni) ravni ter so s tem ojačale njihove ekonomsko-funkcijske regije. Le-te bi lahko postale ob morebitni upravno-politični reformi sedanjega komunalnega sistema z njegovimi velikimi občinami in ob ukinitvi krajevnih skupnosti podlaga za novo upravno ureditev.

3. Hkrati s krepitvijo vicinalnih in mikroregionalnih centrov je oslabela moč središč IV. in V. stopnje in njihovih mezoregij. Zaradi izboljšane oskrbe na nižjih ravneh, večje ponudbe blaga in storitev, še zlasti v občinskih centrih, zapiranja v občinske meje, motorizacije in še nekaterih drugih razlogov je večina mezoregionalnih središč izgubila tradicionalno ekonomsko-funkcijsko vlogo, ki so jo imela v preteklosti. Prizadeta so bila posebno središča IV. stopnje, katerih gospodarsko-funkcijske regije so dokaj nestrnjene in pogostoma pod delnim vplivom sosednjih močnejših centrov. Kljub temu razvoju pa sodimo, da so mezoregionalni centri potrebni, v nasprotnem se bo prostorska delitev dela polarizirala na dveh ravneh: na vicinalni in mikroregionalni na eni strani in makroregionalni na drugi strani. Policentrični razvoj Slovenije pa lahko temelji edino na obstoju in razvoju mezoregionalnih središč in njihovih ekonomsko-funkcijskih regij.
4. Dobra opremljenost in postopen razvoj zahtevnejših funkcij v nekaterih središčih III. stopnje opozarjajo, da se bo v prihodnosti ob morebitni upravni reformi zastavilo vprašanje ali naj še dalje računamo s 15 mezoregijami ali pa se bo njihovo število povečalo na npr. 21 in bi se mednje uvrstile ekonomsko-funkcijske regije Ljutomera, Črnomlja, Kočevja, Tolmina, Idrije in Sežane ter morda še kakšnega drugega središča.
5. V robnih predelih R Slovenije je občutiti vplive sosednjih središč: Čakovca, Varaždina, Zagreba, Karlovca in Reke ter Trsta, Gorice, Trbiža, Beljaka, Celovca, Pliberka, Lipnice, Gradca in Radgone. Večidel so ti vplivi omejeni na poslovne, trgovske, obrtne in prometne stike. Odprtost meje bo te stike še stopnjevala, čeprav se bo verjetno značaj teh vezi spreminjal.

5.0. EKONOMSKO - HOMOGENA REGIONALIZACIJA

5.1. Metoda

Med številnimi možnostmi, kako opredeliti ekonomsko-homogene regije, gospodarsko strukturo (B o u s t e d t, 1975), gospodarska območja (H e r z et al., 1980, K ä n e l, S c h o l z, 1969) ali kako klasificirati občine glede na njihovo gospodarsko sestavo (S ä n g e r, 1963), še posebej na podeželju (S t o l a, 1987), smo se odločili za pogosto uporabljeno metodo členitve gospodarskih in negospodarskih dejavnosti na tri skupine: primarne, sekundarne in terciarne. Metodo smo poimenovali, po zgledu nekaterih tujih razprav (B o b e k, H o f m a y e r, 1981) "regionalna gospodarska struktura" (glej opombo na str. ...). Iz medsebojnega relativnega razmerja med temi tremi skupinami dejavnosti je namreč mogoče razmeroma dobro sklepati, katere gospodarske dejavnosti prevladujejo v posamezni ozemeljski enoti, ali je območje izrazito usmerjeno v določeno dejavnostno skupino in ali je sestavni del nekega obsežnejšega dejavnostno homogenega ozemlja. Verjetno je največja slabost te metode, da ne daje vpogleda, katere posamezne dejavnosti so v ugotovljeni gospodar-

ski strukturi najpomembnejše. Vendar ta pripomba velja predvsem za terciarno dejavnostno skupino, ki je zelo pestre sestave, pri primarnih in sekundarnih dejavnostih pa je prevlada kmetijstva oziroma industrije tako izrazita, da večidel ni nikakršnih dvoumnosti. Opisano pomanjkljivost lahko omilimo tudi s posebnimi prikazi za posamezne pomembnejše dejavnosti, npr. za obrt, turizem ali trgovino. Navesti je treba še eno slabost izbrane metode. Zaradi opiranja na zaposlenost smo nehote dali prednost tistim dejavnostim, ki zaposlujejo veliko delavcev. S tem smo zapostavili gospodarsko uspešna podjetja z malo zaposlenimi (npr. elektrarne). Žal se temu nismo mogli izogniti. Zaposlenost je edini skupni imenovalac za vse panoge in tudi edina, ki omogoča celovito strukturno analizo. Zato bi bil nemara pravilnejši naziv te metode "dejavnostna (zaposlitvena) gospodarska sestava", kot so podobno analizo slovenskega gospodarstva poimenovali pred vojno (Gospodarska struktura, 1939). Vendar se za tak naziv nismo mogli odločiti, ker se v analizi dejansko opiramo na dejavnostno sestavo in ne na poklicno. Razen tega izhajamo iz celovite gospodarske sestave in ne iz posameznih panog. Upoštevali smo tudi podobna poimenovanja v že opravljenih raziskavah. Morda bo kritičnega bralca motilo, da smo med gospodarske panoge vključili kvartarne dejavnosti, kot so šolstvo, zdravstvo in uprava. V opravičilo navajamo naslednjo misel: v sodobnosti čedalje bolj opuščamo delitev na gospodarske in negospodarske dejavnosti in sodimo, da so tudi kvartarne dejavnosti ali naravnost vključene v gospodarstvo (npr. znanost, šolanje kadrov) ali pa tvorijo neobhodno podlago gospodarjenju podobno kot nekatere infrastrukturne dejavnosti (npr. energetska gospodarstvo, ki ga zahodne statistike uvrščajo v posebno dejavnostno skupino).

5.1.1. Gradivo. Za prikaz regionalne gospodarske strukture so bili nujni podatki o kraju zaposlitve (dela) za aktivne prebivalce. Žal jugoslovanska statistika beleži večino podatkov ob popisih prebivalstva le po kraju bivanja, ki pa za naše potrebe niso primerni, saj ne podajajo stvarne gospodarske strukture. Le-ta se kaže v številu in strukturi delovnih mest. Da bi prišli do ustreznega gradiva, smo se dogovorili z republiškim Zavodom za statistiko (Zavod SRS za statistiko, 1984), da je popisnice aktivnega prebivalstva popisa l. 1981 na ozemlju R Slovenije računalniško preuredil v zaželjenem smislu*.

Izpis, ki smo ga na ta način dobili, je navajal za vsako posamezno naselje, koliko je tam zaposlenih in v katerih panogah in dejavnostih delajo. Pri obdelavi so se ravnali po odgovorih zaposlenih, ki so v popisnicah navedli kraj zaposlitve in delovno organizacijo, kjer delajo. Ob tem so morali napraviti nekatere poenostavitve, ker ni bilo za vse aktivne prebivalce ustreznih podatkov. Tako smo uvrstili aktivne kmete med zaposlene v domačem naselju. Pri zasebnih obrtnikih, gostilničarjih in svobodnih po-

* Kolikor mi je poznano, je to bil prvi primer tovrstne obdelave aktivnega prebivalstva v Sloveniji in Jugoslaviji. K izvedbi te predelave je veliko prispevala g. Milena Ilič, dipl. geograf na republiškem zavodu za statistiko.

klicih smo upoštevali naslov njihove obratovalnice, ki so ga navedli v popisnici. Edina resnejša slabost tako prirejenega popisa je bil razmeroma velik odstotek aktivnih, za katere ni bilo znano, kje delajo (ca 6%); te smo izločili iz analize.

5.1.2. Ozemeljske enote. Gradivo zavoda za statistiko je bilo urejeno po naseljih in občinah. Za naše potrebe je bilo po eni strani prepodrobno, po drugi pa pregrobo. Zato smo se tudi v tem primeru odločili, da ga preuredimo na osnovi krajevnih skupnosti. Razlogi so bili podobni, kot smo jih navedli pri obravnavi ekonomsko-funkcijskih regij: krajevna povezanost prebivalcev, ustreznost velikost, z izjemo krajevnih skupnosti v mestih določena tradicija s predvojnimi in povojnimi občinami in, ne nazadnje, bit lokalne skupnosti, ki je v bistvu preprosta gospodarsko-funkcijska regija. Pri preurejanju gradiva je sicer prišlo do nekaterih težav, ker je bilo treba določena naselja razdeliti v dve ali celo tri krajevne skupnosti. To smo napravili na osnovi ocene in smo ob tem verjetno zagrešili nekaj manjših napak. Mesta, ki so bila razdeljena na več skupnosti, smo združili v enotna mestna območja, upoštevajoč dejstvo, da je mesto enoten geografski organizem.

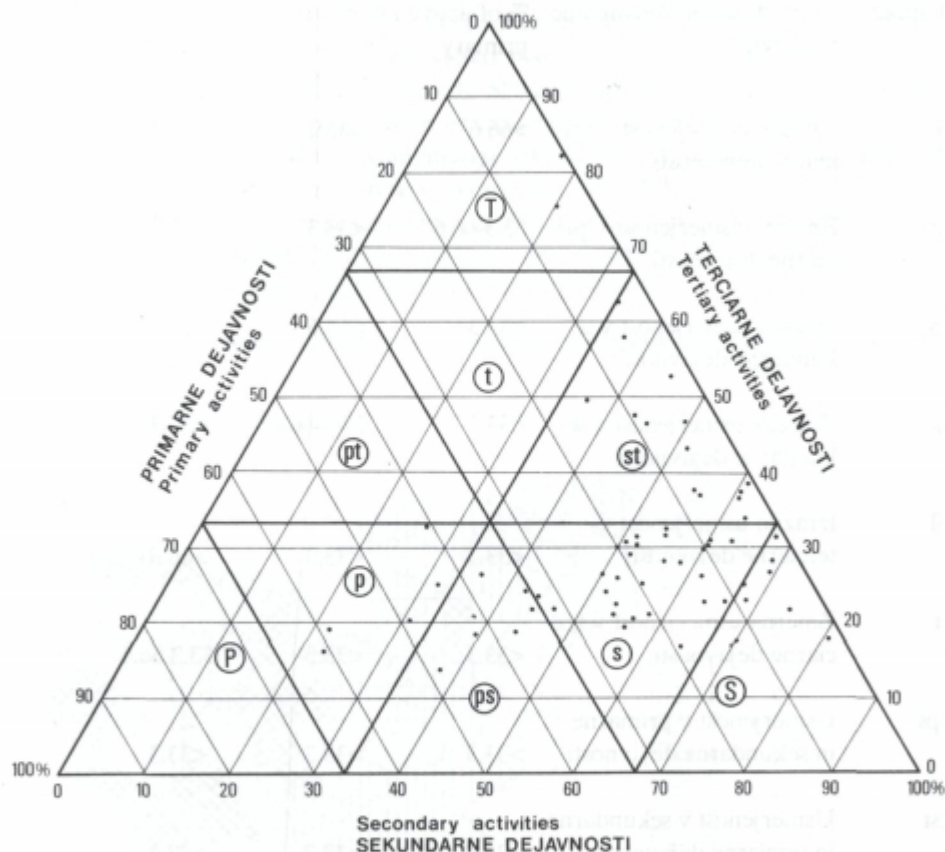
Regionalno gospodarsko strukturo smo obravnavali tudi po občinah, vendar se je izkazalo, da so občine pri nas prevelike in preveč heterogene in so bili zaradi tega dobljeni rezultati povprečje, ali pa so se preveč podrejali strukturi tamkašnjih mest.

5.1.3. Opredelitev tipov regionalne gospodarske strukture. Izpeljati jo je mogoče na več načinov: na osnovi državnih povprečij, regionalnih povprečij, meritev statističnega variranja ali na podlagi posebej pripravljenih kriterijev. Odločili smo se, da uporabimo najenostavnejši postopek. Izhodišče nam je bilo strukturno razmerje med primarnimi, sekundarnimi in terciarnimi dejavnostmi v odnosu 33.3% : 33.3% : 33.3%. To je pomenilo, da smo za vsako krajevno skupnost izračunali deleže aktivnega prebivalstva, ki tam dela v primarnih, sekundarnih in terciarnih dejavnostih. Če je odstotek zaposlenih v določeni dejavnostni skupini presegal 33.3%, je pomenilo, da izkazuje struktura delovnih mest v krajevni skupnosti usmeritev v to dejavnostno skupino. Opredelitelna metoda je dopuščala hkratno usmeritev v dve skupini dejavnosti, kar je pomenilo, da imamo v krajevni skupnosti mešano dejavnostno strukturo. Izbrani kriterij pa je obenem omogočil, da posebej izločimo tiste krajevne skupnosti, ki so izkazovale zelo ekstremno usmeritev v določeno dejavnostno skupino. Kot mejo za takšne primere smo postavili odstotek 66.6% (glej grafikon), to je več kot dve tretjini zaposlenih.

Razlog, da smo izbrali takšno merilo, je v njegovi enostavnosti in primerljivosti s katerokoli drugo deželo. Prvotno smo nameravali uporabljati republiško povprečje, ki je znašalo za 888.018 aktivnih v R Sloveniji 14.7% : 48.6% : 35.9 % (ali poenostavljeno 15 % : 49 % : 36%). Vendar ima ta kriterij pomembno slabost: je izraz trenutnega stanja in se bo že ob naslednjem popisu prebivalstva spremenil. Enaka pripomba velja tudi za morebitno uporabo meril statističnega variranja, kot sta srednja vrednost in standardna deviacija. Tretjinska razmerja resda odstopajo od republiških povprečij, ven-

dar, ko smo primerjali podatke po enem in drugem kriteriju, se je izkazalo, da razlike le niso tako velike. Z izbrano metodo in merili smo razširili območja sekundarnih in v določeni meri tudi primarnih dejavnosti, vendar je prevlada teh usmeritev v R Sloveniji njena značilnost in bi bilo napak, ko bi to skušali omiliti s prilagojenimi merili.

Slika 6



Dejavnostne skupine so sestavljale naslednje panoge primarne: kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo; sekundarne: rudarstvo in industrija, gradbeništvo in obrt; terciarne: promet in zveze, trgovina, gostinstvo in turizem, stanovanjsko-komunalne dejavnosti, finančne, tehnične in poslovne storitve, izobraževanje, zdravstvo, uprava.

Na osnovi tako oblikovanih meril smo dobili naslednje tipe gospodarske strukture:

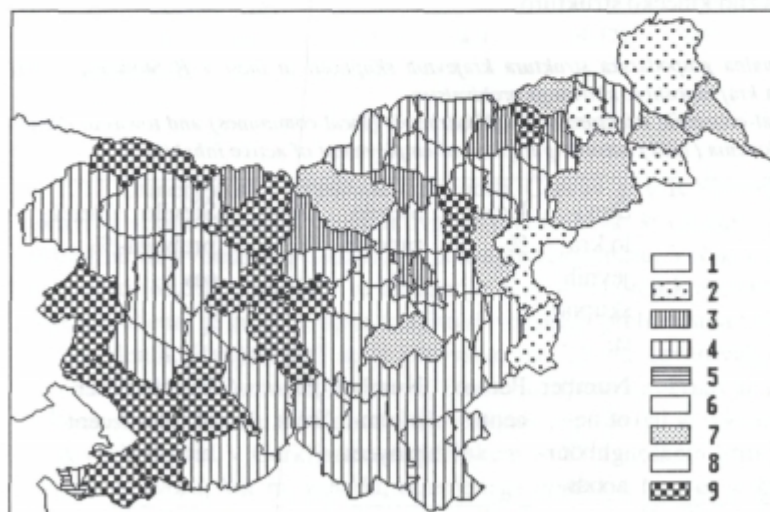
Tabela 16. Opredelitev tipov regionalne-gospodarske strukture v Republiki Sloveniji
Table 16. The types of regional-economic structure in Republic of Slovenia

Šifra	Tip gospodarske strukture	% delež aktivnih v		
Cipher	Type of regional-economic Structure	primarnih	sekundarnih dejavnostih	terciarnih
		% of active inhabitants in primary	secondary activities	tertiary
P	Izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti	>66.6	<33.3	<33.3
p	Zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti	33.3-66.6	<33.3	<33.3
S	Izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti	<33.3	>66.6	<33.3
s	Zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti	<33.3	33.3-66.6	<33.3
T	Izrazita usmerjenost v terciarne dejavnosti	<33.3	<33.3	>66.6
t	Zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti	<33.3	<33.3	33.3-66.6
ps	Usmerjenost v primarne in sekundarne dejavnosti	>33.3	>33.3	<33.3
st	Usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti	<33.3	>33.3	>33.3
pt	Usmerjenost v primarne in terciarne dejavnosti	>33.3	<33.3	>33.3

5.2. Regionalna gospodarska struktura v Republiki Sloveniji l. 1981.

Opredelitev je zajela 965 ozemeljskih enot, to je krajevnih skupnosti in mest, ter 864.638 aktivnih prebivalcev, za katere je bilo mogoče ugotoviti, kje delajo. Med devetimi možnimi tipi so prevladovali tako glede teritorialne razprostranjenosti (števila krajevnih skupnosti in mest) kot glede števila zaposlenih trije tipi gospodarske strukture: izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti, izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti in, po zaslugi mest, hkratna usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti. Druge kategorije so bile veliko manj pomembne. Ugotovitev je pravzaprav presenetljiva, saj pove, da so v R Sloveniji prevladovali izraziti, ekstremno usmerjeni tipi gospodarske strukture in ne različni mešani tipi, kot je sicer značilno za razvite evropske dežele. Edino kombinacija sekundarnih in terciarnih dejavnosti je bila razmeroma zelo številna in so se v njo uvrstila vsa večja mesta z izjemo Trbovelj in Velenja. Druga pomembna ugotovitev je šibka zastopanost terciarne gospodarske dejavnosti; bila je maloštevilna, tako po številu enot, kot po številu zaposlenih. Večidel se je povezovala, kot omenjeno, s sekundarnimi dejavnostmi.

Karta 7. Aktivno prebivalstvo občin v R. Sloveniji glede na gospodarsko usmerjenost po kraju zaposlitve (l. 1981).



Legenda:

1. *P* = izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti
Pronounced primary orientation
2. *p* = zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti
Mitigate primary orientation
3. *S* = izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti
Pronounced secondary orientation
4. *s* = zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti
Mitigated secondary orientation

5. *T* = izrazita usmerjenost v terciarne dejavnosti
Pronounced tertiary orientation
6. *t* = zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti
Mitigated tertiary orientation
7. *ps* = usmerjenost v primarne in sekundarne dejavnosti
Primary - secondary orientation
8. *pt* = usmerjenost v primarne in terciarne dejavnosti
Primary - tertiary orientation
9. *st* = usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti
Secondary - tertiary orientation

Ozemeljsko je bila najbolj razprostranjena usmerjenost v primarne dejavnosti: kar 53% vseh krajevnih skupnosti je sodilo ali v kategorijo izrazite ali zmerne primarne orientacije. Zajemala je okoli 12.2% vseh zaposlenih oziroma 25.2% vseh prebivalcev v R Sloveniji. V sekundarne dejavnosti je bilo usmerjenih, bodisi izrazito ali zmerno, 21.5 % krajevnih skupnosti (in mest), ki so zajele 29.8% zaposlenih oziroma 25.5% prebivalstva. Sekundarna usmerjenost je bila osredotočena v malih mestih in industrijskih naseljih in le izjemoma je dobila širšo regionalno razprostranjenost. Terciarno usmerjenost, izrazito ali zmerno, je imelo le 6.3% krajevnih skupnosti in so obsegale komaj 2.6% zaposlenih in 3.9 % prebivalstva v R Sloveniji. V to skupino so sodili predvsem turistični kraji in nekatere krajevne skupnosti, kjer so bile osredotočene prometne naprave. Med mešanimi tipi je bila najpomembnejša kombinacija sekundarno-terciarne usmerjenosti: zajela je 6.6% krajevnih skupnosti in mest, 51.3% zaposlenih in 36.5% prebivalstva. Na drugem mestu je bila kombinacija primarnih in sekundarnih dejavnosti (8.0% krajevnih skupnosti, 3.0% zaposlenih in 5.5% prebivalstva), za katero smo pričakovali, da bo številnejša, če ne celo prevladujoča glede na svojske poteze slovenske industrializacije. Najbolj redka je bila kombinacija primarnih in terciarnih dejavnosti: 4.5% krajevnih skupnosti, 1% zaposlenih in 3.4% prebivalstva v R Sloveniji. V njo so se uvrstili nekateri kraji s turizmom ali socialno-zdravstvenimi zavodi ter s pretežno kmečko strukturo.

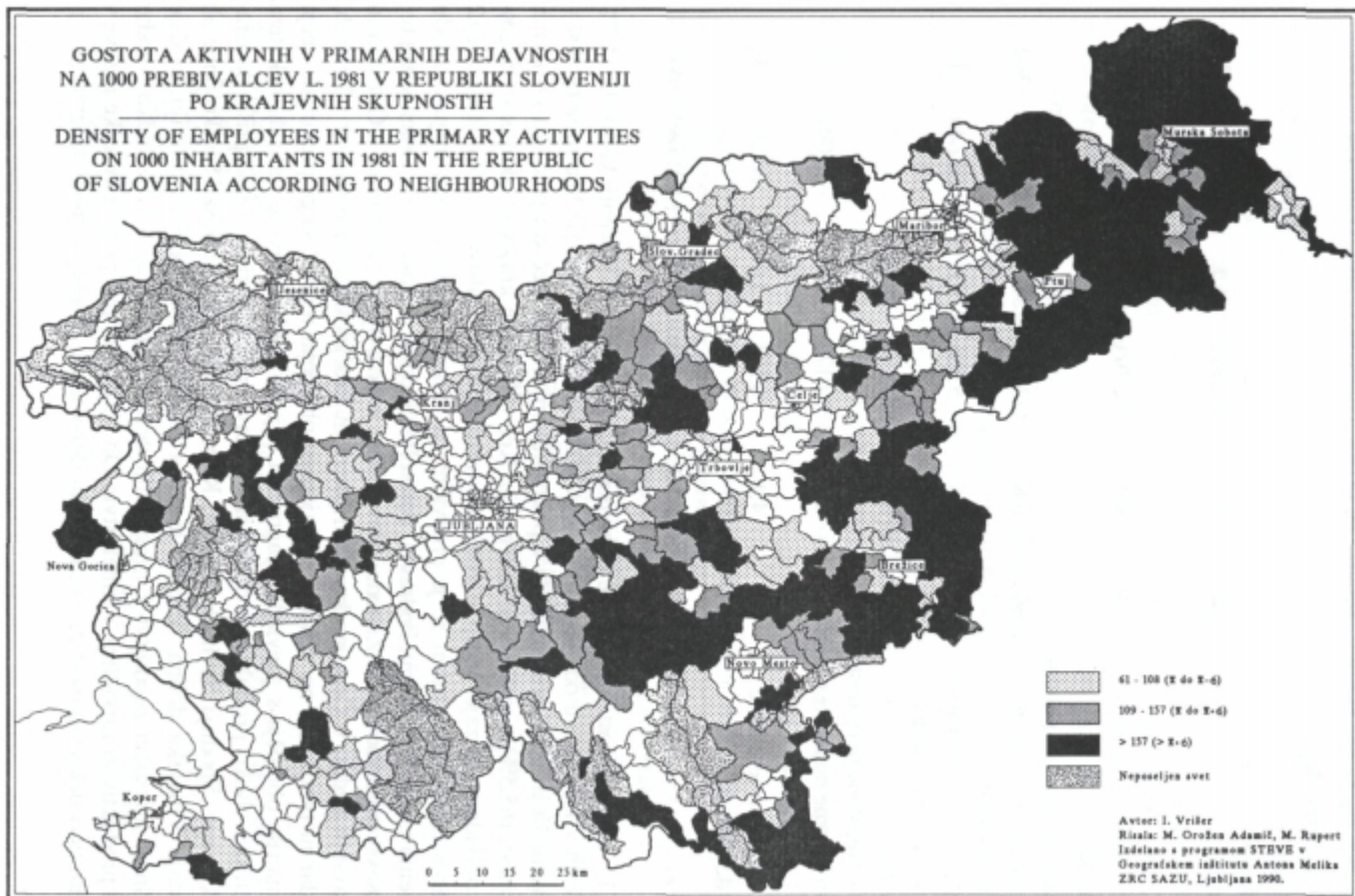
Tabela 17. Regionalna gospodarska struktura krajevnih skupnosti in mest v R Sloveniji l. 1981 glede na kraj zaposlitve aktivnega prebivalstva

Table 17. Regional-economic structure of neighbourhoods (local communes) and towns in Republic of Slovenia (1981) according to place of employment of active inhabitants

Tip	Števi- lo kra- jevnih skupno- sti	Delež %	Število zaposle- nih	Delež %	Število prebival- cev	Delež %
Type	Number of ne- ighbour- hoods	Per- cent	Number of em- ployees	Per- cent	Number of inha- bitants	Per- cent
P Izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti	391	40.4	82.873	9.6	347.139	18.3
p Zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti	121	12.5	22.872	2.6	132.309	7.0

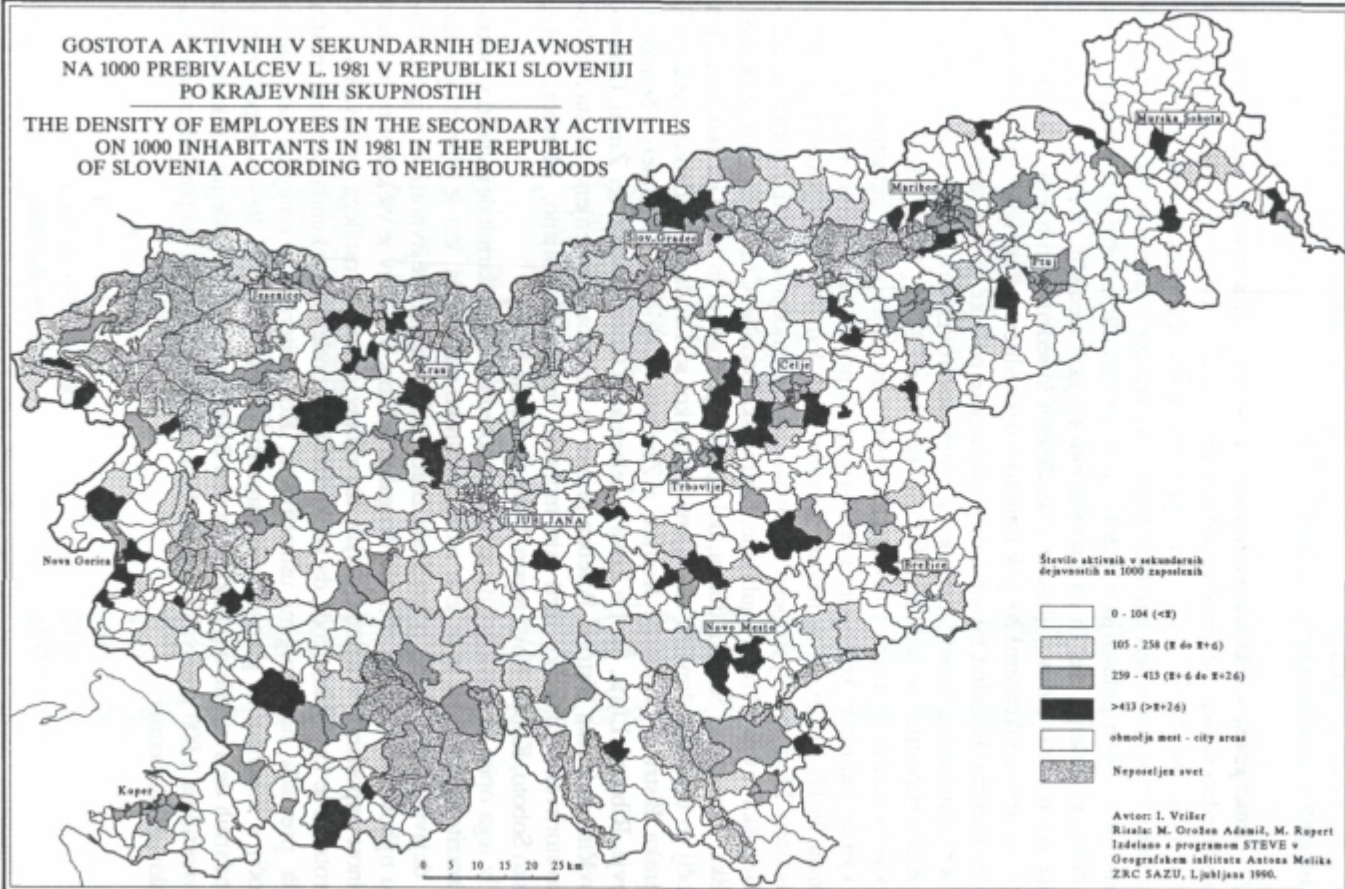
ps	Usmerjenost v primarne in sekundarne dejavnosti	76	7.8	25.956	3.0	105.093	5.5
S	Izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti	124	12.8	183.448	21.2	324.387	17.1
s	Zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti	85	8.8	74.793	8.6	158.430	8.4
st	Usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti	66	6.8	443.397	51.3	687.476	36.3
T	Izrazita usmerjenost v terciarne dejavnosti	24	2.5	5.556	0.6	26.649	1.4
t	Zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti	38	3.9	17.172	2.0	50.091	2.6
pt	Usmerjenost v primarne in terciarne dejavnosti	43	4.4	8.571	1.0	60.095	3.2
Skupaj		968	100.0	864.638	100.0	1.891.669	100

5.2.1. **Usmerjenost v primarne dejavnosti.** Čeprav je v R Sloveniji komajda 14.7% aktivnih v kmetijstvu od vsega aktivnega prebivalstva, je vendarle bila usmerjenost v primarne dejavnosti prevladujoča v pokrajinskem smislu. Več kot polovica krajevnih skupnosti (65.5%) je sodila v to kategorijo. Ker večina teh krajevnih skupnosti ni gosteje obljudena, je zajel ta tip le tretjino slovenskega prebivalstva (35.1%) oziroma 16.2% zaposlenih. Razprostiral se je predvsem na vzhodu, severovzhodu in jugovzhodu Slovenije, to je v Pomurju, Podravju, Posotelju, Spodnjem Posavju, na Dolenjskem ter v Posavskem hribovju. V Zahodni Sloveniji se je pojavljal le izjemoma: v Goriških in Vipavskih Brdih, v Cerkljanskem, Idrijskem in Škofjeloškem hribovju ter v Brkinih, vendar ni tvoril, kot na vzhodu, sklenjenega območja, temveč so ga prekinjala večja ali manjša območja s prevlado neagrarnih dejavnosti. Značilno je tudi, da nekatera kmetijsko visoko produktivna območja v zastavljeni kategorizaciji niso prišla do izraza; kot npr. Spodnja Savinjska dolina, Koprsko primorje, Kranjsko-Sorško polje ali Spodnja Vipavska dolina. Vzroke je treba iskati v uporabljenem kriteriju, ki daje prednost množični zaposlitvi v neagrarnih dejavnostih in zapostavlja redko, vendar zelo produktivno zaposlitev v kmetijstvu. Do veljave so pač prišle značajске razlike v razmestitvi delovnih mest pri posameznih dejavnostih. Nismo se mogli izogniti nevar-



GOSTOTA AKTIVNIH V SEKUNDARNIH DEJAVNOSTIH
NA 1000 PREBIVALCEV L. 1981 V REPUBLIKI SLOVENIJI
PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH

THE DENSITY OF EMPLOYEES IN THE SECONDARY ACTIVITIES
ON 1000 INHABITANTS IN 1981 IN THE REPUBLIC
OF SLOVENIA ACCORDING TO NEIGHBOURHOODS



nosti, da za najbolj agrarno usmerjena območja proglasimo tista, ki z nadpovprečno gostoto zaposlenih v agrarnih dejavnostih pravzaprav izkazujejo razmeroma visoko agrarno gostoto ali celo agrarno prenaseljenost.

5.2.2. Usmerjenost v sekundarne dejavnosti. Slovenija je s povojno industrializacijo dosegla izredno visoko industrializacijsko stopnjo: v sekundarnih dejavnostih je znašal delež aktivnih 48.6 % od vsega aktivnega prebivalstva. Tako visok delež je redek celo v zelo industrializiranih deželah. Industrijsko aktivno prebivalstvo je bilo osredotočeno v starih, predvojnih industrijskih jedrih, po vojni nastalih industrijskih aglomeracijah in v dokaj razpršenih, večjih ali manjših industrijskih središčih. Slednja dva tipa sta nastala kot rezultat industrializacije v šestdesetih in sedemdesetih letih, s katero se je želelo ustvariti enakomernejšo pokrajinsko razporeditev industrije v smislu policentričnega razvoja. Rezultat takšne industrializacijske politike je bila razmeroma velika razpršenost industrije širom Slovenije - z izjemo severovzhodne in vzhodne Slovenije - ter njena razmestitev v približno 464 naseljih (V r i š e r, 1988). Med industrijska območja bi morali šteti tista z izrazito ali zmerno usmerjenostjo v industrijo, kot tudi ona, kjer se industrija kombinira s terciarnimi ali primarnimi dejavnostmi; skupaj so zajemala 36.1% krajevnih skupnosti oziroma mest, kar 84.1 % zaposlenih in 67.5% prebivalcev. Med najbolj strnjeno industrializirana območja so sodili: Zgornja Gorenjska, Bistriška ravan, okolica Ljubljane, Notranjsko podolje, Črni revir, Celje z okolico, Mežiška, Dravska in Šaleška dolina, del Spodnjega Posavja in ožje Goriško. Izven teh območij so obstajala številna osamljena jedra, kot so Lendava, Radgona z Radenci, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice z Zrečami, Kidričevo, Črnomelj s Semičem, Kočevje, Ribnica, Litija, Škofja Loka z Železniki in Gorenjo vasjo ter Žirni, Cerknjo, Ajdovščina in Ilirska Bistrica. Poseben primer so bila, kot že omenjeno, mesta z industrijsko-storitveno funkcijo; med nje moramo uvrstiti: Ljubljano, Maribor, Celje, Mursko Soboto, Koper, Novo mesto, Novo Gorico in Kranj.

Iz tega opisa je razvidno, da je bila razporeditev sekundarnih dejavnosti v pokrajini izrazito nakopičena in se je le redko na široko razprostrla, kot je primer s primarnimi dejavnostmi. Takšen pokrajinski značaj sekundarnih dejavnosti terja pri očitavanju njihovih homogenih območij drugačen pristop. V poštevek je vsekakor treba vzeti številnost zaposlenih v aglomeracijah ter njihov odnos do ostalega prebivalstva. V nasprotnem se kaj lahko zgodi, da veliko število zaposlenih v sekundarnih dejavnostih docela prevlada nad drugimi usmeritvami. Kot kriterija za omejitev homogenih območij s sekundarno gospodarsko usmeritvijo smo postavili: število zaposlenih v sekundarnih dejavnostih naj bi znašalo nad 2.000 ter število zaposlenih v sekundarnih dejavnostih na 1.000 prebivalcev naj bi bilo nad 25. Obe merili sta postavljeni na podlagi slovenskih razmer.

Tabela 18. Homogena območja z usmeritvijo v sekundarne dejavnosti: a) z več kot 2.000 zaposlenimi v sekundarnih dejavnostih in b) z več kot 25 zaposlenimi v sekundarnih dejavnostih na 1.000 prebivalcev l. 1981 (Aktivni po dejavnostih, 1989)

Table 18. Economic-homogeneous areas with orientation to secondary activities: a) above 2.000 employees in secondary activities, and b) above 25 employees in secondary activities on 1.000 inhabitants (1981)

Aglomeracije	a	b
Lendava-Petišovci	3462	71
Murska Sobota	8873	73
Gornja Radgona-Radenci	3987	55
Ljutomer	2873	68
Ptuj-Kidričevo	8714	33
Slovenska Bistrica	3595	39
Maribor z okolico	41812	30
Slovenj Gradec	2949	40
Mežiška dolina	7493	31
Šaleška dolina	14352	54
Sl.Konjice-Zreče	4838	58
Žalec-Prebold-Polzela	7017	34
Celje-Štore	26769	38
Sevnica-Boštanj	2892	31
Krško-Senovo	6150	45
Novo mesto-Straža	12281	55
Črni revir	13659	35
Litija-Šmartno	2874	37
Kočevje	4273	48
Ljubljana z okolico	61509	23
Bistriška ravan	14770	37
Škofja Loka	5543	38
Kranj z okolico	18235	45
Trzič	4054	55
Radovljica-Lesce-Bled	5102	31
Jesenice	7715	34
Nova Gorica-Šempeter	11803	42
Ajdovščina	3999	70
Postojna-Pivka-Košana	2779	27
Cerknica-Rakek	2544	63
Koper-Dekani	6743	29
Izola	3635	29
Črnomelj-Kanižarica	2354	36
Medvode-Pirniče	2437	25

Grosuplje	2026	41
Vrhnika-Verd	2363	29
Idrija-Spodnja Idrija	2279	24
Kanal-Deskle	2450	51
Ilirska Bistrica	2133	44

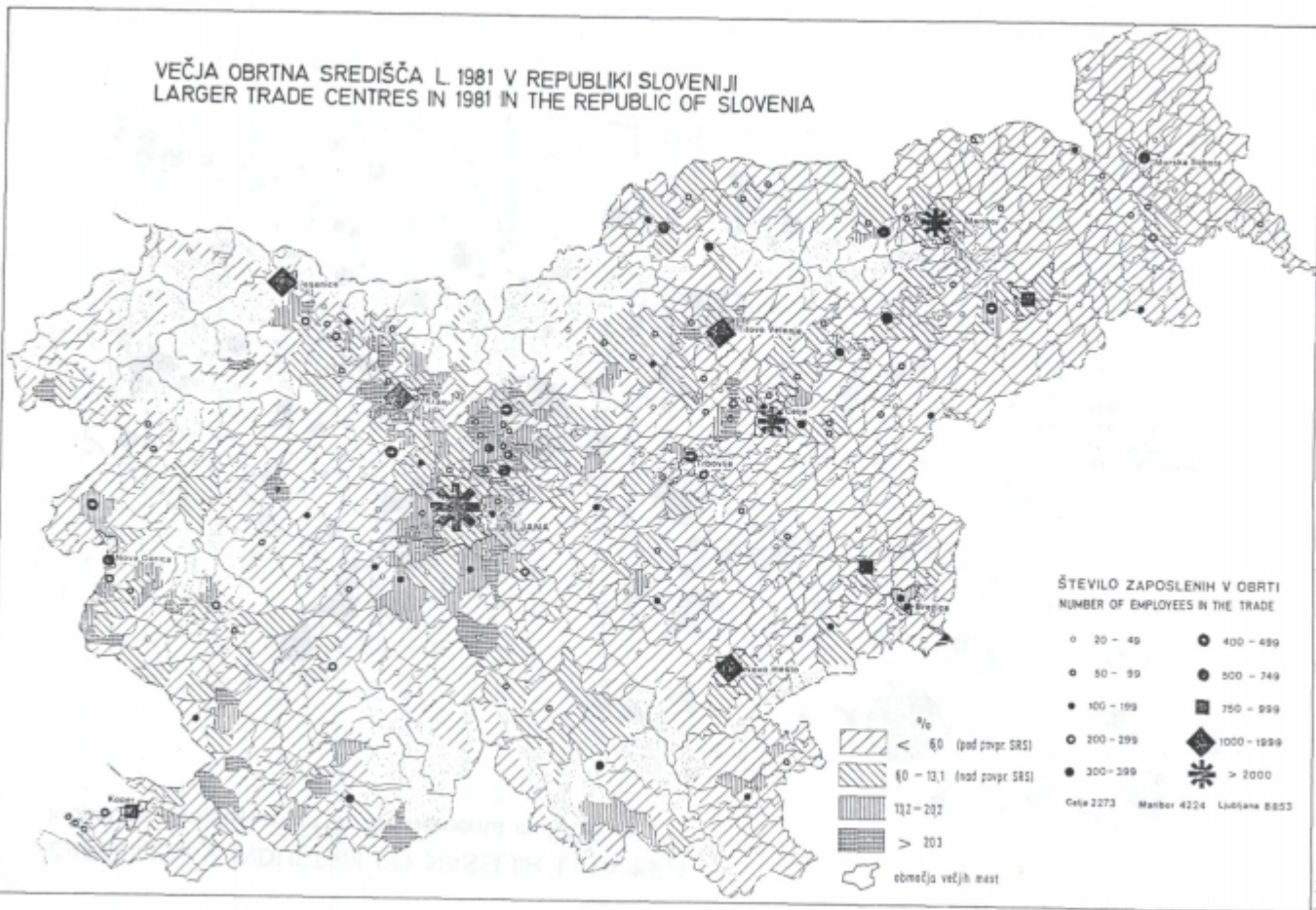
Na kratko moramo še spregovoriti o obrtni dejavnosti (V r i š e r, 1989), ki smo jo uvrstili v skupino sekundarnih dejavnosti. Ta opredelitev ni docela ustrezna, saj ima en del obrti izrazito storitven značaj. Vendar podrobnih podatkov o eni in drugi veji ni na razpolago in zato ločitve ni bilo mogoče izpeljati. Veljavna statistična opredelitev obrti določa, da se v njo uvrščajo manjši obrati, ki zaposlujejo manj kot 10 delavcev in kjer prevladuje ročno delo ter so obrat tudi sodno registrirali kot obrtnega. Aktivnih v obrti v Sloveniji ni veliko; odstotek se je po II. svetovni vojni postopoma zmanjševal od prvotnih 7% (l. 1953 in 1961) na 4.9% l. 1981. Čeprav je bila obrtna ali rokodelska dejavnost za predvojno Slovenijo zelo značilna, so poveljna industrializacija, nenaklonjena politika oblasti do obrtnikov ter spremembe v proizvodnji (izginjanje nekaterih obrti in nastajanje novih) dokaj skrčile njen obseg. Večje zgostitve so se izoblikovale le na Gorenjskem in v Ljubljani, Novi Gorici, Mariboru, Celju, Velenju, Kopru in Novem mestu. Skratka, obrt je izgubila prvotni regionalni in trški značaj in je postala mestna dejavnost.

5.2.3. Usmerjenost v terciarne dejavnosti. To skupino dejavnosti sestavlja več zelo različnih panog gospodarskega in negospodarskega značaja. Tudi za te panoge velja, podobno kot za sekundarne dejavnosti, da izkazujejo v povprečju preveč zaposlenih, čeprav v resnici niti niso ustrezno razvite, niti niso njihove storitve vedno na primerni ravni. V R Sloveniji je odpadlo nanje 35.9% vseh aktivnih prebivalcev. Usmeritev v terciarne dejavnosti je v izraziti ali zmerni obliki ali v kombinaciji s sekundarnimi oziroma primarnimi dejavnostmi zajelo 17.4% krajevnih skupnosti (oziroma mest), 54.9% aktivnih in 43.8% prebivalcev. Velika večina ozemeljskih enot, ki so izkazovale usmerjenost v terciarne dejavnosti, je bila, z izjemo redkih turistično ali prometno orientiranih, pretežno urbanega značaja. Tako je večina večjih mest izkazovala hkratno usmeritev v sekundarne in terciarne dejavnosti. Zares docela terciarno orientirani sta bili le mesti Piran in Postojna. Celo znani turistični kraji, kot npr. Bled, Rogaška Slatina, Bovec ali Radenci, so imeli sekundarno-terciarno usmeritev. Sicer pa so terciarno orientacijo izkazovale krajevne skupnosti, kjer so bili nameščeni prometni objekti (Divača, Zidani Most, Slivnica, Brniki, Most na Soči), turistične zmogljivosti (Kranjska Gora, Lokve, Jezersko, Strunjan), zdravilišča (Topolšica, Ankarani, Golnik), socialni zavodi (Planina, Ponikve), obmejni uradi (Šentilj, Škofije) ali je šlo za manjša centralna naselja (Šmarje pri Jelšah). Več primerov je tudi bilo, ko se je terciarna usmeritev izoblikovala ob agrarnem gospodarjenju (npr. Čatež, Otočec, Trenta, Rateče, Mozirje, Dobrna, Selnica ob Dravi, Podčetrtek).

ZAPOSLENI V INDUSTRIJI PO NASELJIH LETA 1984
Industrial Employment in Settlements in 1984

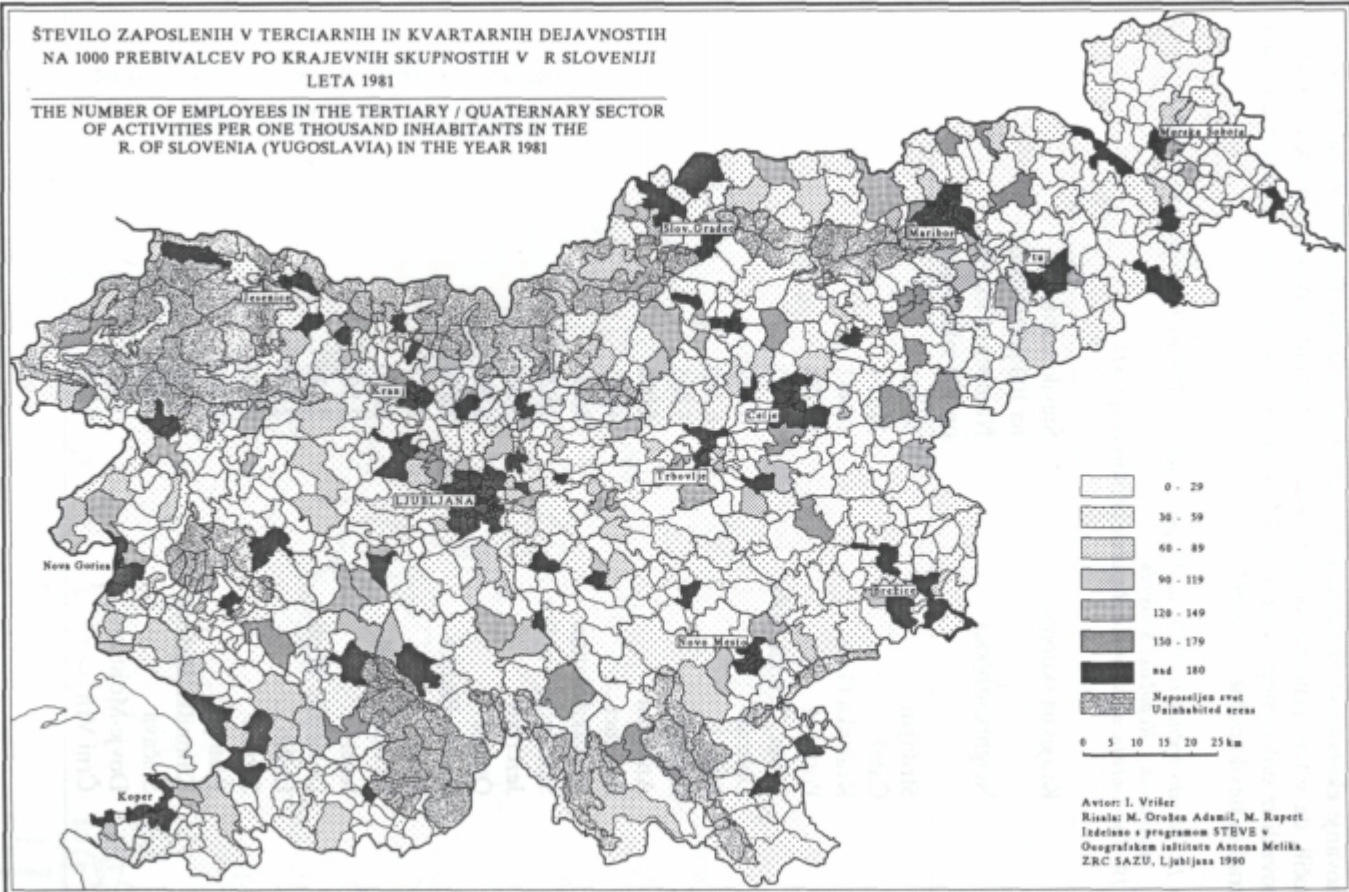


VEČJA OBRтна SREDIŠČA L 1981 V REPUBLIKI SLOVENIJI
LARGER TRADE CENTRES IN 1981 IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA



ŠTEVILO ZAPOSLENIH V TERCIARNIH IN KVARTARNIH DEJAVNOSTIH
NA 1000 PREBIVALCEV PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH V R SLOVENIJI
LETA 1981

THE NUMBER OF EMPLOYEES IN THE TERTIARY / QUATERNARY SECTOR
OF ACTIVITIES PER ONE THOUSAND INHABITANTS IN THE
R. OF SLOVENIA (YUGOSLAVIA) IN THE YEAR 1981



Takšna in v veliki meri sporadična razmestitev terciarnih dejavnosti je zelo otežilo očitovanje ekonomsko homogenih terciarno usmerjenih območij. Zaradi tega smo se odločili, da v tem primeru na karti posebej označimo turistična območja. Podatke smo povzeli iz statističnega letopisa R Slovenije, kjer so navedeni pomembnejši turistični kraji in število nočitev in ležišč.

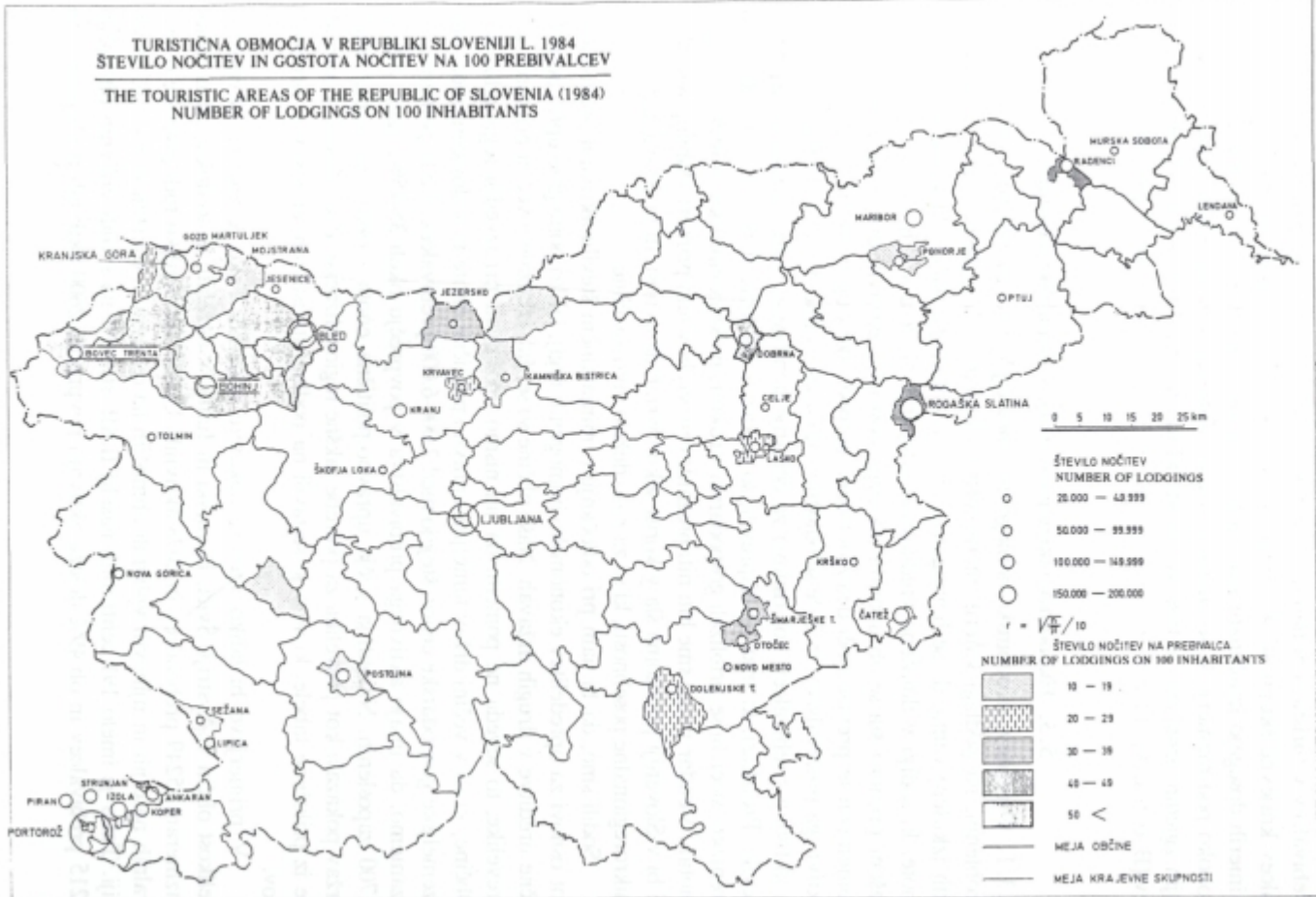
Tabela 19. Število nočitev (l. 1984) na 100 prebivalcev (l. 1981) v turistično pomembnih krajevnih skupnostih v Republiki Sloveniji

Table 19. The touristic areas of the Republic of Slovenia (1981)

Krajevna skupnost	Število nočitev na 100 prebivalcev
Neighbourhoods	Number of lodging on 100 inhabitants
Strunjan	30.562
Čatež	21.254
Kranjska Gora	18.442
Portorož	15.228
Bovec, Trenta, Soča	7.962
Dobrna	6.859
Bled	6.310
Bohinj	5.965
Ankaran	5.006
Radenci	4.861
Rogaška Slatina	4.600
Šmarješke Toplice	3.928
Jezersko	3.344
Otočec	3.088
Rateče-Planica	2.750
Piran	2.717
Krvavec-Grad	2.650
Izola	2.565
Dolenjske Toplice	2.436
Laško	2.101
Sežana	1.904
Postojna	1.740
Kamniška Bistrica	1.590
Solčava	1.431
Dovje-Mojstrana	1.364
Črni Vrh	1.167

TURISTIČNA OBMOČJA V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1984
ŠTEVILO NOČITEV IN GOSTOTA NOČITEV NA 100 PREBIVALCEV

THE TOURISTIC AREAS OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA (1984)
NUMBER OF LODGINGS ON 100 INHABITANTS



Po ustaljeni praksi smo moč turističnega prometa merili s številom nočitev na sto prebivalcev v turističnem naselju (J e r š i č, 1983) ali v našem primeru na sto prebivalcev krajevne skupnosti. Rezultati, ki smo jih dobili, so pokazali, da le v nekaterih primerih dosegajo izračunani koeficienti evropske norme, pri večini ostalih pa so bili globoko pod razmerji, ki so znana iz Alp ali Zahodne Evrope. Odločili smo se, da po tujih zgledih označimo le tiste skupnosti, ki so presegle 1.000 nočitev na sto prebivalcev (B o b e k, H o f m a y e r, 1981; Wirtschaftliche Strukturgebiete, 1979).

5.3. Ekonomsko-homogene regije v Republiki Sloveniji

5.3.1. **Omejitev ekonomsko-homogenih območij.** Veliko razmišljanj smo posvetili problemu, na podlagi katerih meril očrtati ekonomsko-homogene regije. Iz geografskih izkušenj vemo, da se homogena območja določa na način, da se združi vse tiste enote, ki sodijo v določeno vrednostno kategorijo (L a u s c h m a n n, 1976). V našem primeru sta se ob uporabi takšnega postopka zastavili dve vprašanji: 1. ali je pomemben le prevladujoči delež določene gospodarske dejavnosti ne glede na število aktivnega prebivalstva, in 2. če se odločimo, da upoštevamo določeno minimalno število aktivnih prebivalcev kot osnovo za očrtanje homogene regije, kolikšno naj bo to število. Preizkusi, ki smo jih napravili, so pokazali, da kriterij ne sme biti postavljen prenizko, sicer bi se približali gospodarski strukturi po krajevnih skupnostih ali drugih enotah. Vendar pa ne sme biti niti prezahteven, saj bi v tem primeru dobili povprečja, ki bi v Sloveniji praviloma šla v korist sekundarnih dejavnosti in bi docela zapostavila mikroregionalne posebnosti, ki so za našo deželo tako značilne.

Sodili smo, da bi nam pri odločanju o minimalnem številu aktivnih prebivalcev kot osnovi za opredelitev ekonomsko-homogenih regij, lahko pomagale upravno-politične ureditve v drugih državah. Naše občine so se, žal, izkazale v večini primerov kot prevelike; to seveda ne pomeni, da jih nismo upoštevali pri izvedbi regionalizacije. Občine, ki so v večini držav temeljne upravno-politične enote in v določeni meri tudi ozemeljske gospodarske celice, štejejo med 2.000-6.000 prebivalcev. To bi pomenilo, če vzamemo, da imajo aktivnega prebivalstva v povprečju okoli 35-45%, okoli 700 do 2.700 zaposlenih. Naslednja večja upravno-politična enota - okraj, se je pri večini držav pokazala kot prevelika za potrebe takšne regionalizacije. Podrobnosti so razvidne iz priložene tabele, ki smo jo sestavili na podlagi statističnih letopisov in priročnikov.

V primerjavo bi lahko vzeli še nekatere podatke. Tako je znašala povprečna velikost občin v Avstriji, Švici, Bavarski in Italiji, v deželah, ki so dokaj blizu našim razmeram, 5249 prebivalcev in 2078 aktivnih. Uporabili bi lahko tudi podatke o centralnih naseljih in njihovih vplivnih območjih na osnovni in oskrbni ravni v R Sloveniji. Tako je imelo 191 centralnih naselij II.-III. stopnje na svojih vplivnih območjih 5215 prebivalcev in ob 49% deležu aktivnih povprečno 2600 aktivnih prebivalcev. Še

Tabela 20. Velikost občin in okrajev v nekaterih državah
 Table 20. The size of communes and districts in some european states

Država	Leto	Prebivalci v 000	Število občin	Prebivalcev na občino	Aktivnih prebival- cev v 000	Aktivnih prebivalcev na občino	Število okrajev	Prebivalcev na okraj
State	Year	Inhabitants 000	Number of com- munes	Inhabitants on commune	Active inhabi- tants 000	Active in- habitants on commune	Number of di- stricts	Inhabitants on district
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Avstrija	1981	7551	2414	3128	3430	1420	98	77051
Bavarska	1982	10967	2050	5349	5150	2512	96	114239
Bolgarija	1982	8226	1258	6539	-	-	-	-
ČSSR	1983	15437	10608	1455	7699	725	113	136610
DR Nemčija	1984	16698	7548	2212	8922	1182	-	-
Francija	1982	54334	37708	1440	23628	449	3209	16931
Italija	1984	57080	8090	7055	20648	2552	95	600842
Koroška	1972	525	203	2586	163	798	9	58300
Pojška	1983	36745	2365	15536	20396	8624	-	-
Švica	1984	6435	3072	2094	3248	1057	25	257400
Vel.Britanija	1971	53978	-	-	-	-	396	136300
ZR Nemčija	1982	59678	15857	3763	-	-	-	-
SR Slovenija	1981	1838	65	29107	913	14046	-	-
SFR Jugosla- vija	1981	21550	527	42552	9359	17759	-	-

dve primerjavi bomo navedli: l. 1952 je bilo v Sloveniji 374 občin, l. 1981 bi štele v povprečju 5050 prebivalcev oziroma 2470 aktivnih.

Glede na te izsledke smo se odločili, da postavimo kot spodnjo mejo za ekonomsko-homogene regije 2000 aktivnih oziroma 5000 prebivalcev. Manjše enote pod to mejo bi bile dopustne le izjemoma in pod pogojem, da bi bil izpolnjen vsaj eden od kazalcev. Meja 2000 (izjemoma do 1500) delovnih mest je razmeroma visoka in računa z velikim deležem aktivnih (49.7%) v slovenskem gospodarstvu.

Postavilo se je tudi vprašanje ali ne bi posebej izločili mesta, to je večja urbana naselja z izrazito storitveno usmeritvijo, kot sta to napravila za Avstrijo B o b e k in H o f m a y e r (1981). Vendar je preizkus pokazal, da bi naša mesta s prevladujočo udeležbo sekundarnih dejavnosti in s povečini slabše razvitimi storitvenimi dejavnostmi takšne členitve ne opravičila. Avtorja sta namreč terjala, da delež primarnih dejavnosti ne preseže 5%, delež terciarnih pa naj znaša nad 40 %. V Sloveniji so tej zahtevi zadostila le mesta Ljubljana, Maribor, Celje, Nova Gorica, Idrija, Koper ter med manjšimi Brežice, Sežana, Domžale in Piran s Portorožem.

Značilno je, da mnoga večja slovenska mesta, ki opravljajo vlogo regionalnih središč, teh pogojev niso izpolnila. Primeri so: Murska Sobota, Ptuj, Velenje, Ravne-Prevalje, Slovenj Gradec, Novo mesto, Kranj, Trbovlje in Jesenice. Načrtovanje policentričnega razvoja, kot so ga predvidevali družbeni plani republike, bi to slabost morali odpraviti, saj smo od teh središč pričakovali, da bodo opravljala pomembno vlogo v regionalnem razvoju.

Pri omejevanju ekonomsko-homogenih območij so se razen naštetih zastavila še nekatera druga vprašanja, o katerih moramo na kratko spregovoriti. Tako na primer se je odprla dilema ali določiti poleg spodnje tudi zgornjo velikostno mejo regij ali pri razmejevanju upoštevati prirodne, funkcijske oziroma upravno-politične razmejitve in kako opredeliti gospodarsko zelo pestra območja. Izvedba regionalizacije je pokazala, da naloga ni preprosta in da rešitve niso samoumevne.

Tako se je večkrat izkazalo, da je moč izvesti regionalizacijo z več inačicami. Po drugi strani je bilo treba zaradi postavljene spodnje velikostne meje zanemariti manjša, vendar zelo homogena območja (npr. Zgornja Pivka, Loška dolina). Poseben problem je bil ali stremeti k velikim in strnjnim ekonomsko-homogenim območjem ali nasprotno k manjšim območjem, ki so blizu spodnje meje 2000 aktivnih oziroma 5000 prebivalcev. Odločili smo se za drugo možnost. Pri večjih regionalnih enotah pogosto prevladajo povprečja in se regionalne posebnosti izgube. Zaradi tega smo morali pri členitvi upoštevati funkcijsko, fiziognomsko in upravno zgradbo. Za primerjavo: Prekmurje smo razdelili kljub homogeni usmerjenosti v primarne dejavnosti na Dolinsko, Ravensko in Goričko. Do določene mere smo upoštevali tudi občinske meje, kajti v nasprotnem bi dobili ekonomsko dokaj nesmiselna homogena območja (npr. Črni revir s srednjim delom Spodnje Savinjske doline in Celjem). Vsekakor se je pri regionalizaciji izkazalo, da homogenostni kriterij dokaj pogostoma vodi k samosvojim pokrajinskim konstrukcijam, ki so v nasprotju s prevladujočimi predstavami o regionalizaciji pokrajine na podlagi prirodne ali ekonomsko-funcijske regionalizacije.

Sploh se je pri izvedbi regionalizacije na podlagi ekonomske homogenosti potrdilo prevladujoče mnenje, da ta regionalizacijski koncept ne more biti temeljni, saj je po svojem značaju preveč opisen in premalo izpričuje globlje notranje družbene in gospodarske vezi (I l e š i č, 1959). To spoznanje nam je bilo vodilo v zadnjem delu naše razprave pri obravnavanju ekonomskogeografskih regij.

5.3.2. Ekonomsko-homogene regije v R Sloveniji. Po večstranskem preudarjanju smo se odločili za naslednjo sestavo ekonomsko-homogenih regij v Republiki Sloveniji:

Tabela 21. Ekonomsko-homogene regije v Republiki Sloveniji

Table 21. Economic-homogeneous regions in the Republic of Slovenia

Izrazita usmerjenost Pronounced orientation	Zmerna usmerjenost Moderate orientation	Kombinirana usmerjenost Mixed orientation
v primarne dejavnosti (P)	v primarne dejav- nosti (p)	v primarne / sekundarne
v sekundarne dejavnosti (S)	v sekundarne dejavnosti (s)	dejavnosti (ps)
v terciarne dejavnosti (T)	v terciarne dejavnosti (t)	v sekundarne/ terciarne
		dejavnosti (st)
		v primarne/ terciarne
		dejavnosti (pt)

Občine Ekonomsko-homogene regije Communes Economic-homogeneous regions	Število prebivalcev Number of inhabitants	Število aktivnih Number of employees	Tip Type
Piran - Izola - Koper			
- Piran z okolico	14 617	5 886	T
- Mesto Izola	11 535	5 635	s
- Mesto Koper	22 112	10 096	st
- Koprsko obmestje	11 194	2 898	st
- Šavriška Brda	10 083	1 523	p
Sežana			
- Mesto Sežana	5 576	4 790	st
- Sežansko-Komenski Kras	10 581	2 132	s
- Hrpeljsko-Divaški Kras	7 379	2 176	st
Ilirska Bistrica			
- Mesto Ilirska Bistrica	4 823	3 729	st
- Brkini in Podgrajsko podolje	10 250	1 783	s
Postojna			
- Mesto Postojna	8 240	5 531	t
- Pivka (pokrajina)	11 652	3 571	s
Cerknica			
- Cerkniška in Loška dolina	14 624	6 108	s
Ajdovščina			
- Mesto Ajdovščina	5 648	5 556	S
- Vipavska dolina	16 929	2 916	ps
Idrija			
- Mesto Idrija	6 999	3 551	st
- Idrijsko	5 468	1 876	ps
- Cerkljansko	5 094	2 461	s
Nova Gorica			
- Mesto Nova Gorica	20 035	12 461	st
- Brda, Banjšice, Trnovski gozd	11 571	2 536	p
- Spodnja Vipavska dolina	18 194	8 965	S
- Srednja Soška dolina	6 958	3 241	S
Tolmin			
- Tolminsko	12 587	5 113	st
- Bovško in Kobariško	8 837	2 774	s

Jesenice-Radovljica			
- Mesto Jesenice	20 036	11 411	st
- Dolina	7 681	1 863	st
- Dežela	14 247	6 395	s
- Blejski kot	10 486	3 452	st
- Bohinj	5 114	1 713	s
- Zahodne Dobrave	5 517	2 194	S
Tržič			
- Tržič z okolico	14 014	6 007	S
Kranj			
- Mesto Kranj	33 507	27 761	st
- Vzhodne Dobrave z dolino			
Kokre	14 233	2 550	t
- Kranjsko-Sorško polje	19 094	3 269	pt
Škofja Loka			
- Mesto Škofja Loka z			
okolico	16 720	8 926	s
- Selška dolina	7 099	2 845	S
- Poljanska dolina	7 036	1 892	ps
- Žirovska dolina	4 421	2 179	S
Logatec			
- Logatec z Rovtami	8 302	3 254	s
Vrhnika			
- Mesto Vrhnika	6 361	3 314	st
- Zahodno Barje	11 182	1 910	s
Ljubljanske občine			
- Mesto Ljubljana	237 718	152 349	st
- Ljubljansko polje	30 171	7 160	st
- Skaručenska pokrajina			
s Tacnom in Gameljнами	6 631	1 864	s
- Medvode z okolico	7 497	3 434	S
- Polhograjsko hribovje	10 087	1 706	ps
- Vzhodno Barje z Velikimi			
Laščami	18 096	3 523	ps
Domžale - Kamnik			
- Mesto Domžale	10 615	5 184	st
- Mesto Kamnik z Duplico	8 545	7 782	S
- Južni del Bistriške	20 738	7 240	S
ravnine			
- Severni del Bistriške	13 200	2 528	S
ravnine			

- Trojanske doline	11 617	2 338	p
Litija			
- Mesto Litija s Šmartnim	7 750	3 933	S
- Južno Posavsko hribovje	9 767	1 919	p
Grosuplje			
- Grosuplje	4 876	3 072	s
- Grosupeljska kotlina z			
Dobropoljem	9 242	1 881	p
- Srednja Dolenjska	11 170	3 739	ps
Ribnica - Kočevje			
- Mesto Ribnica	5 787	2 787	st
- Mesto Kočevje	8 727	6 742	s
- Kočevsko in Ribniško	15 759	2 989	ps
Črnomelj			
- Mesto Črnomelj s	6 464	3 494	s
Kanižarico			
- Semič z okolico	3 652	1 974	S
- Južna Bela Krajina	9 893	1 812	p
Metlika			
- Vzhodna Bela Krajina	7 860	2 418	s
Novo mesto			
- Mesto Novo mesto	18 719	18 230	st
- Novomeška pokrajina	14 355	2 304	p
- Dolenjske Toplice			
in Straža	6 486	2 577	s
- Dolina Krke	4 925	2 086	p
- Šentjernej z okolico	6 259	2 383	ps
- Škocjan, Šmarjeta			
in Bučka	5 438	1 675	p
Trebnje			
- Dolina Temenice in			
severna Suha Krajina	9 745	4 101	ps
- Mirenska dolina	7 579	2 972	ps
Zagorje			
- Zagorska dolina	16 494	5 411	S
Trbovlje			
- Trbovlje	18 786	10 072	S
Hrastnik			
- Hrastniška dolina	11 024	4 240	S
Sevnica in Laško			
- Mesto Sevnica z Boštanjem	9 356	4 689	s

- Sevniška okolica	8 008	1 756	ps
- Radeška pokrajina	6 961	2 499	st
- Dolina Savinje pod Celjem	13 243	4 228	s
Krško			
- Mesto Krško	7 148	6 894	s
- Krško polje in obrobje	13 350	3 770	p
- Senovo in Brestanica	7 276	2 590	s
Brežice			
- Mesto Brežice (s Šentlenartom in Zakotom)	7 026	4 451	st
- Gorjansko podgorje in del Krškega polja	6 770	2 703	pt
- Spodnje Obsotelje	9 496	3 898	p
Šmarje pri Jelšah			
- Srednje Sotlesko	6 141	2 247	P
- Rogaško podolje	12 950	4 719	st
- Zgornje Sotlesko	12 526	4 174	p
Šentjur pri Celju			
- Voglajnsko podolje	11 292	3 892	s
- Zahodno Kozjansko	7 162	1 529	p
Celje			
- Mesto Celje	39 306	31 274	st
- Celjska okolica	10 297	2 311	s
- Štore	4 440	3 481	S
- Dobrnsko podolje in doline Hudinje	9 837	1 859	pt
Žalec			
- Mesto Žalec	5 326	3 403	st
- Zahodna Spodnja Savinjska dolina in dolina Bolske	8 215	2 006	p
- Južni del Spodnje Savinjske doline	8 327	3 150	S
- Severni del Spodnje Savinjske doline	15 239	5 368	s
Mozirje			
- Mozirje in Nazarje	5 078	3 034	s
- Zgornja Savinjska dolina	10 633	3 192	ps
Velenje			
- Mesto Velenje	23 017	18 139	S
- Šaleška dolina	15 024	3 523	s

Slovenske Konjice in Slovenska Bistrica			
- Mesto Slov. Konjice	6 803	3 973	S
- Zreče in Vitanjsko podolje	7 714	3 512	S
- Dravinjske gorice	16 007	3 727	ps
- Mesto Slovenska Bistrica	9 061	5 467	s
- Podpohorske gorice in Čreti	12 686	2 514	p
Slovenj Gradec			
- Mesto Slovenj Gradec s Starim trgom	7 359	5 484	st
- Mislinjska dolina	11 735	2 576	ps
Ravne na Koroškem			
- Mesti Ravne in Prevalje	15 450	9 065	st
- Mežiška dolina	10 457	2 892	s
Dravograd			
- Dravograd z okolico	8 028	2 718	s
Radlje			
- Radeljska kotlina	11 248	4 605	s
- Podvelka in Ribniško Pohorje	5 668	1 534	ps
Mariborske občine			
- Mesto Maribor	111 227	64 238	st
- Ruše in Lovrenc na Pohorju	14 833	5 341	S
- Zahodne Slovenske gorice	28 402	5 300	p
- Zgornje Dravsko polje	27 240	6 150	s
Lenart			
- Osrednje Slovenske gorice	17 042	6 174	p
Ptuj			
- Mesto Ptuj	19 270	12 978	st
- Spodnje Dravsko polje	13 755	4 652	ps
- Zahodne Haloze in spodnja dolina Dravinje	5 286	1 780	ps
- Vzhodne Haloze	9 368	2 798	P
- Južne Slovenske gorice	10 653	2 744	P
- Ptujsko polje	9 412	2 292	P
Ormož			
- Mesto Ormož	4 298	3 038	s
- Okolica Ormoža	13 702	3 854	P

Ljutomer			
- Mesto Ljutomer	4 191	4 211	S
- Vzhodne Slovenske gorice	7 043	1 969	P
- Mursko polje	13 236	2 127	P
Gornja Radgona			
- Mesto Gornja Radgona in Radenci	7 282	6 211	s
- Apaško polje in SV Slovenske gorice	13 374	3 400	P
Murska Sobota			
- Mesto Murska Sobota	12 148	14 957	st
- Zahodno Goričko	10 519	4 745	P
- Vzhodno Goričko	10 652	5 419	P
- Ravensko	22 440	6 783	P
- Beltinsko Dolinsko	8 480	2 865	P
Lendava			
- Mesto Lendava s Petišovci	5 652	4 894	S
- Dolinsko	21 065	6 978	P

Zasnovana regionalizacija je dokaj podrobna. Z njo smo skušali ohraniti mikro-regionalne posebnosti, ki so tako značilne za našo deželo. Pri preglednejši členitvi z večjimi ekonomsko-homogenimi regijami bi prevladal vpliv mest in industrijskih središč in bi dobili "statistična povprečja". (Tabela 22)

5.4. Regionalna gospodarska struktura Republike Slovenije po kraju bivanja

Jugoslovanska statistika objavlja podatke o aktivnem prebivalstvu za vsa povojna štetja po kraju bivanja, to pomeni, da prikazuje razporeditev aktivnih po naseljih, kjer stanujejo, in ne, kjer delajo. Razlike med obema načinoma prikazovanja razmestitve aktivnih prebivalcev in še posebej glede njihove prostorske dejavnostne strukture so zelo velike. Vtis je, da se mnogi geografi, ki uporabljajo iz zgoraj navedenih razlogov predvsem prvi način, imenujmo ga "bivalni", premalo tega zavedajo in da podajajo pravzaprav "nočno" ali "stanovanjsko" in ne "dnevno" ali "proizvodno" razporeditev aktivnega prebivalstva. Za R Slovenijo je ta razlika še posebej pomembna. Zaradi izjemno velikih dnevnih migracij zaposlenih, ki uvrščajo Slovence po tej plati med najbolj mobilne prebivalce (sicer ne!), sta obe strukturi ("delovna" in "bivalna") bistveno različni in njuno razlikovanje je zelo pomembno za razumevanje kateregakoli gospodarskega prostora. Iz teh razlogov smo se odločili, da prikažemo regionalno gospodarsko strukturo Slovenije tudi na podlagi podatkov o dejavnostni strukturi aktivnega prebivalstva glede na kraj bivanja.

Tabela 22. Regionalna gospodarska struktura regij* v Republiki Sloveniji
 Table 22. The regional-economic structure of regions in the Republic of Slovenia

Regije* Regions	Prebivalstvo Inhabitants	Aktivni Active inhabitants	Tip Type
Pomurska	130.442	64.593	ps
Podravska	320.148	134.377	s
Koroška	69.945	28.874	s
Savinjska	244.100	112.497	s
Spodnje posavska	72.432	31.030	s
Dolenjska	97.872	46.584	s
Zasavska	46.759	19.723	S
Osrednjeslovenska	501.356	229.853	st
Gorenjska	179.205	82.466	s
Goriška	118.220	51.450	s
Notranjska	49.589	20.722	st
Primorska	93.127	41.156	st
R Slovenija	1.889.486	888.018	st

Gradivo je pripravil republiški zavod za statistiko na osnovi popisa iz l. 1981 in ga je uredil po krajevnih skupnostih. Med njimi smo, podobno kot ob prejšnjem opredeljevanju upoštevali krajevne skupnosti na podeželju, mestne pa smo združili. Na ta način smo dobili 968 ozemeljskih enot. Razdelitev na dejavnostne skupine smo izvedli na enak način, to je na osnovi razmerja 33.3 %: 33.3% : 33.3% med primarnimi, sekundarnimi in terciarnimi dejavnostnimi skupinami. Prav tako kot ob prvi opredelitvi smo tudi v tem primeru upoštevali izjemne usmeritve, ki so presegle delež 66.6%. Na podlagi teh meril smo dobili naslednjo regionalno gospodarsko sestavo. (Tabela 23)

Iz nje je mogoče razbrati, da so znatne razlike med obema metodama, predvsem pri razmestitvi krajevnih skupnosti, nekoliko manjše pa pri številu zaposlenih po posameznih tipih (glej priloženi grafikon). Pri razmestitvi krajevnih skupnosti so razlike še posebej velike pri treh tipih regionalne gospodarske strukture: pri izraziti usmerjenosti v primarne dejavnosti (P), zmerni usmeritvi v sekundarne dejavnosti (s) in pri usmeritvi v sekundarne in terciarne dejavnosti (st). Te pa so za Slovenijo najbolj zna-

* Poimenovanje regij je povzeto iz prostorskoplanerske in upravne prakse. Uveljavilo se je z dejavnostjo Republiškega zavoda za regionalno prostorsko planiranje konec šestdesetih let in ob nastajanju prvih medobčinskih skupnosti. V zgornjem primeru smo spremenili le dve imeni: Posavsko smo preimenovali v Spodnjeposavsko, Obalno-kraško pa v Primorsko. Dejansko bi morali slednjo imenovati "Koprskoprimska", saj obsega "Primorje" še "Tržaško Primorje". Podobna nedoslednost je tudi pri imenu "Koroška regija".

Tabela 23. Regionalna gospodarska sestava krajevnih skupnosti in mest v R Sloveniji l. 1981 glede na kraj bivanja aktivnega prebivalstva

Table 23. The regional-economic structure of neighbourhoods (local communes) and towns in the Republic of Slovenia (1981) according to place of residence of employees

Tip	Števi- lo kra- jevnih skup- nosti	De- lež %	Števi- lo zapo- slenih	De- lež %	Števi- lo prebi- valcev	De- lež %
Type	Number of neigh- bourhoods	Per- cent	Number of em- ployees	Per- cent	Number of inha- bitants	Per- cent
P Izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti	27	2.8	20.171	2.3	37.933	2.0
p Zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti	82	8.5	45.390	5.2	92.771	4.9
S Izrazita usmerjenost v sekundarne dejav- nosti	105	10.8	58.438	6.6	127.425	6.7
s Zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti	353	36.5	203.454	23.1	454.360	24.0
T Izrazita usmerjenost v terciarne dejav- nosti	7	0.7	9.973	1.1	28.918	1.5
t Zmerna usmerjenost v terciarne dejav- nosti	16	1.6	9.554	1.1	13.884	0.7
ps Usmerjenost v pri- marne in sekundar- ne dejavnosti	157	16.2	75.754	8.6	161.032	8.5
st Usmerjenost v sekun- darne in terciarne dejavnosti	216	22.3	455.352	51.8	973.900	51.4
pt Usmerjenost v pri- marne in terciarne dejavnosti	5	0.6	924	0.1	1.760	0.1
Skupaj	968	100.0	879.010	100.0	1.891.983	100

čilne gospodarske kategorije, ki zavzemajo tudi ozemeljsko največja območja. Posledica je, da zaradi tega karti, izdelani po eni ali drugi metodi, skorajda nista primerljivi. Tako npr. je po metodi "delovnih mest" pretežni del vzhodne Slovenije usmerjen v primarne dejavnosti in so sekundarne dejavnosti osredotočene le v nekaterih središčih. Tudi sicer so sekundarne in terciarne dejavnosti po tej metodi koncentrirane v posameznih jedrih. Po "bivalni" metodi pa je Slovenija pretežno sekundarno usmerjena, primarno pa le v Pomurju, Spodnjem Podravju in Spodnjem Posavju. Razen tega izkazuje tudi veliko večje število krajevnih skupnosti usmeritev v sekundarne in terciarne dejavnost, kar še posebej velja za širšo ljubljansko, mariborsko in celjsko okolico, Kras in Koprsko Primorje. Na podlagi tega menimo, da je po tej metodi podoba o industrializaciji in terciarizaciji Slovenije, ki je potekala v minulih štiridesetih letih, znatno bolj upadljiva kot po prvi (metodi delovnih mest). Vendar je po drugi strani zavajajoča, ker prihajata do prevelike veljave zaposlovanje v neagrarnih dejavnostih in dnevna migracija zaposlenih, ne upošteva pa dejanskega aglomeriranja delovnih mest. Glede na to bi lahko rekli, da nam "delovni" pristop daje pravilnejšo podobo o gospodarski strukturi Slovenije, "bivalni" pa smiselneje prikazuje njeno socialno-geografsko sestavo in socialne procese, ki so se uveljavljali v preteklih desetletjih v slovenskih pokrajinah.

Opisano dvojnost gospodarske sestave lahko izrazimo tudi z nekaterimi številkami. Tako se npr. le 48.4% krajevnih skupnosti uvršča v isti gospodarski tip. Glede aktivnih so razlike manjše: ca 76% aktivnih prebivalcev sodi v isto kategorijo. Pri prebivalstvu je ta odstotek okoli 65%. Razlike bi bile še večje, če ne bi mesta izkazovala po eni in drugi metodi enako usmeritev, to je v sekundarne in terciarne dejavnosti.

Po "bivalni" metodi je Primorska regija izrazito usmerjena v kombinacijo sekundarno-terciarnih dejavnosti (54% enot, 73.7% aktivnih in 72.6% prebivalstva). Bolj kot v drugih regijah so zastopani tudi tipi s terciarno orientacijo. Izjema je le močna usmerjenost v industrijo na zahodnem robu Krasa ter v Matarskem podolju in Senožčah, kar opozarja na skromne zaposlitvene možnosti in navezanost na novonastala industrijska podjetja.

Notranjska je po tej metodi izrazito industrijska regija (Loška dolina, občina Ilirska Bistrica, Zgornja Pivka), le mesto Postojna je terciarno usmerjeno. Z industrijsko orientacijo je 51% teritorialnih enot in 34,6% aktivnih, s sekundarno-terciarno pa nadaljnjih 26% enot oziroma 23% aktivnih.

Goriška je v povprečju izjemno močno usmerjena v sekundarne dejavnosti: kar 70.6% enot oziroma 46% aktivnih dela v industriji. Izrazito industrijska so srednja dolina Soče, spodnja dolina Vipave, Ajdovska občina, Cerkljansko, Tolminsko in Kobariško. Vtis je, da so se prebivalci ob skromnih možnostih za preživetje v največji meri oprijeli dela v tovarnah. Pravzaprav je edino Nova Gorica s Šempetrom obdržala sekundarno-terciarno usmeritev, Brda pa agrarno. Za goriške regije bi upravičeno pričakovali, da bodo glede na tradicionalno usmerjenost Primorske v promet, trgovino in obrt bolj terciarno kot pa sekundarno usmerjene, vendar je očitno povojna industri-

alizacija docela prevladala in zapostavila tudi tiste dejavnosti, ki bi sicer imele dobro podlago v naravnih razmerah (npr. turizem v Zgornjem Posočju in na Pivki).

Gorenjska sodi tudi po tej metodologiji med najbolj industrializirane regije v R Sloveniji (delež industrijsko usmerjenih enot znaša 69% in zajemajo 44% aktivnih oziroma prebivalcev regije). Vendar obstajajo znamenja, ki kažejo, da je industrializacija presegla kulminacijo in da se krepi terciarna orientacija, zlasti v Kranju, Radovljici, Škofji Loki, na Jesenicah in Bledu ter v njihovi okolici. Bolj terciarno so usmerjeni v Dolini, Bohinju, v Blejskem kotu ter dolini Kokre.

Osrednjeslovenska regija izkazuje hkratno usmeritev v sekundarne in terciarne dejavnosti (41% teritorialnih enot, 80,8 % aktivnih in 79,7% prebivalcev). Ob tem moramo opozoriti na določeno značilno pokrajinsko izoblikovitost pri razmestitvi gospodarskih tipov: mesto Ljubljana z okolico (Ljubljanske občine) ter najbolj urbanizirana območja vzdolž glavnih prometnic (proti Dolenjski, Zasavju, Notranjski, Gorenjski in Bistriški ravnini) so docela usmerjena v kombinacijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti. Usmeritev v sekundarne dejavnosti se v tem razvitem osrčju Slovenije pojavlja šele v bolj oddaljenih in odmaknjenih predelih.

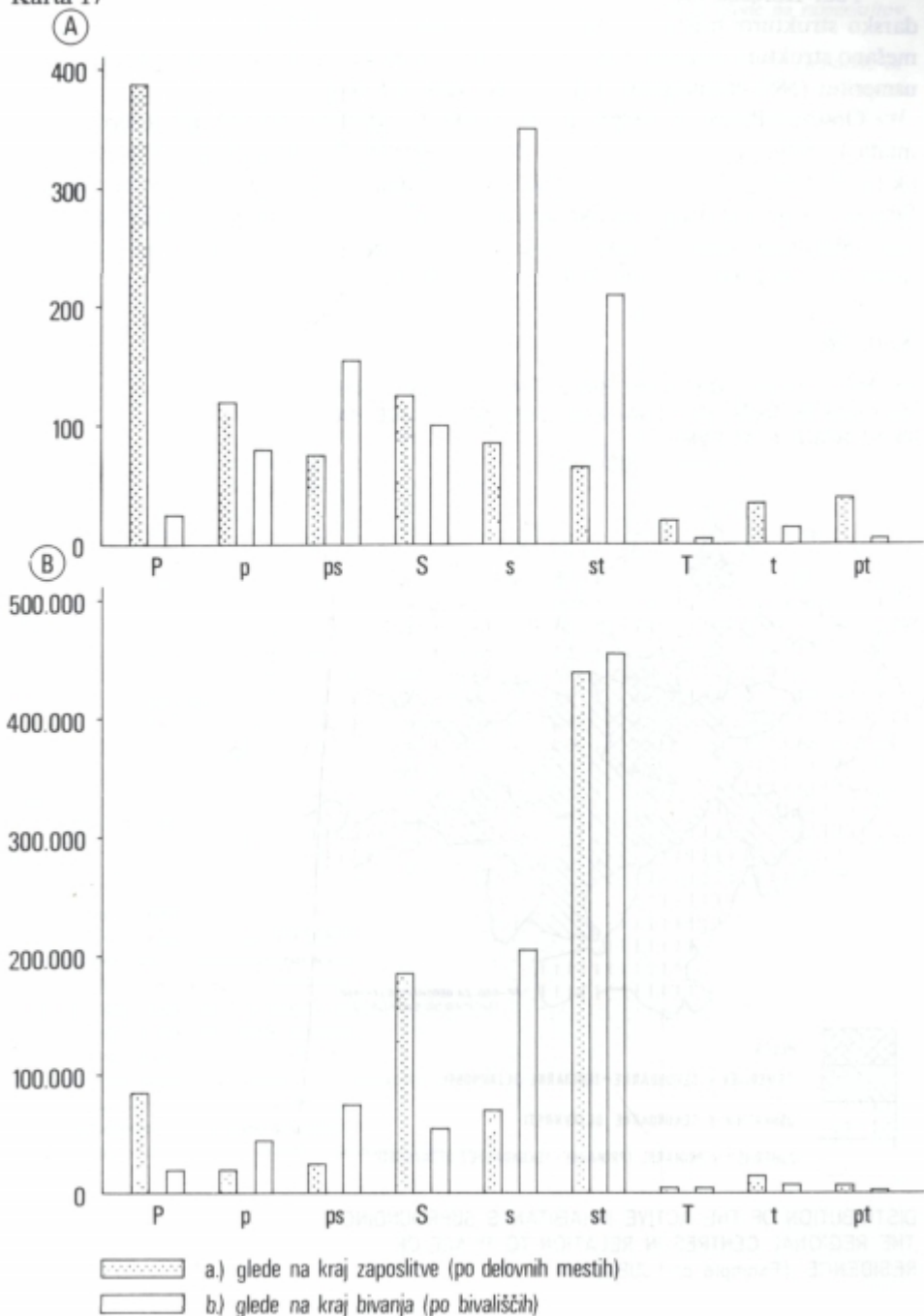
Zasavje je po tradiciji docela usmerjeno v sekundarne dejavnosti. Celo Trbovlje se kot regionalno središče ni uvrstilo v kategorijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti, ampak je ohranilo svoj industrijski značaj (82% aktivnih oziroma prebivalcev sodi v ta tip).

Dolenjska je kot razmeroma pozno industrializirana in še do nedavno močno agrarna regija zadržala mešano strukturo. Osrčje Novomeške kotline, Bele krajine in Mirnske doline je sicer usmerjeno v sekundarne dejavnosti, toda širša okolica (Suha krajina, južna Bela krajina, Krško hribovje) pa je obdržala polagrarni značaj; tako izkazuje industrijsko usmeritev 45% enot, 38% aktivnih in 39,9% prebivalcev, kombinacijo primarnih in sekundarnih dejavnosti pa 35% enot, 26,6% aktivnih in 25% prebivalcev.

Podobno strukturo beležimo po "bivalni" metodi v Spodnjem Posavju: tri mestna jedra so v kategoriji sekundarnih-terciarnih dejavnosti ali terciarne usmeritve, njihova okolica je pretežno industrijsko usmerjena, Krško hribovje, Spodnje Posotelje in Krško polje pa so usmerjeni ali polagrarno ali agrarno (54% enot, 38,6% aktivnih ali 37% prebivalcev).

Savinjska regija, ki je med večjimi v R Sloveniji, je zelo heterogena. Vzhodni del je izrazito agraren ali vsaj polagraren, izjema so edino zdraviliški in upravni centri. Osrčje okoli Celja je usmerjeno v mešano kategorijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti. Preostali deli so pretežno usmerjeni v sekundarne dejavnosti s centri v Spodnji Savinjski dolini (Prebold, Šempeter, Polzela), Velenjski kotlini in v zgornji Dravinjski dolini (Sl. Konjice, Zreče). Po uporabljeni metodi je večina ozemlja in prebivalstva le orientirana v sekundarne dejavnosti (50% enot, 45% aktivnih, 45,5% prebivalcev) oziroma v kombinacijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti (15% enot, 37,9% aktivnih in 37,4% prebivalcev).

Karta 17

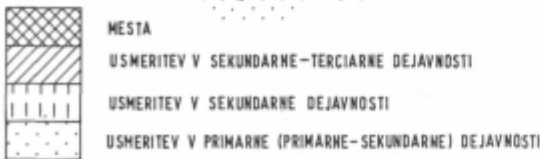


Tudi Koroška regija se uvršča med regije s tipično slovensko regionalno gospodarsko strukturo: mestna jedra (Ravne-Prevalje, Slovenj Gradec, Dravograd) imajo mešano strukturo (sekundarne in terciarne dejavnosti), njihova okolica pa sekundarno usmeritev (58% ozemeljskih enot, 52% aktivnih in 53% prebivalcev).

Obsežna Podravska regija izkazuje trodelno zgradbo. Maribor (z okolico) in Ptuj imata kombinirano usmeritev v sekundarne in terciarne dejavnosti (18% enot, 50% aktivnih, 52% prebivalcev). Spodnja Dravska dolina, Dravinjske gorice ter Zgornje Dravsko polje imajo sekundarno orientacijo (42% enot, 25% aktivnih in 24% prebivalcev), Slovenske gorice, Ptujsko polje in Haloze pa pretežno agrarno ali polagrarno usmeritev (40% enot, 25% aktivnih, 24% prebivalcev).

Karta 18

RAZMESTITEV AKTIVNEGA PREBIVALSTVA V DEJAVNOSTNIH
KOLOBARJIH OKOLI REGIONALNEGA SREDIŠČA GLEDE NA
KRAJ BIVANJA AKTIVNIH
(primer LJUBLJANE)



DISTRIBUTION OF THE ACTIVE INHABITANTS SURROUNDING
THE REGIONAL CENTRES IN RELATION TO PLACE OF
RESIDENCE (Example of LJUBLJANA)

Tabela 24. *Opredelevitev krajevnih skupnosti in mest v Republiki Sloveniji po gospodarskih tipih. Število krajevnih skupnosti in mest in število aktivnih prebivalcev glede na razmestitev po D) kraju dela in B) kraju bivanja I. 1981*

Table 24. *The typology of neighbourhoods place of employment and towns in the Republic of Slovenia according to regional-economic structure in relation to D) place of employment and B) place of residence (1981). (KS = number of neighbourhoods (local communes), A = number of active inhabitants)*

Regija	Slapj	P		p		ps		S		s		st		T		t		μ			
		KS	Aktivni KS	A	KS	A	KS	A	KS	A	KS	A	KS	A	KS	A	KS		A		
Regio	Total																				
R Slovenija	D	968	864638	371	82870	121	22749	76	25621	124	18326	85	73242	66	443584	24	5556	38	17179	43	8571
	B	968	879618	27	28171	82	45390	157	73754	105	58438	353	283454	216	453352	7	9973	16	9554	5	924
Povzvalja	D	76	64393	62	28362	3	2089	3	2658	4	13192	2	3819	1	14957	-	-	-	-	1	396
	B	76	65651	19	14842	16	13474	22	15842	1	374	14	9461	4	11654	-	-	-	-	-	-
Podvalja	D	96	134403	48	28334	13	4406	2	786	10	16912	7	8298	6	80465	1	226	7	2284	2	700
	B	96	142597	3	3649	21	17408	15	14386	6	3541	34	29983	17	71540	-	-	-	-	-	-
Korilka	D	28	28874	8	1214	3	848	2	1835	5	5848	6	7917	3	12725	-	-	1	67	-	-
	B	28	31816	-	-	1	142	5	2879	1	1765	15	14351	6	12679	-	-	-	-	-	-
Serijska	D	130	112201	52	10470	16	2582	15	6167	17	44418	2	131	7	38970	2	849	4	5521	5	3093
	B	130	111476	4	1391	12	4837	27	11159	17	11066	48	39321	19	42321	-	-	3	2381	-	-
Splošna	D	46	31838	21	5826	8	1134	5	3129	4	10848	3	4949	2	4179	-	-	-	-	3	1753
	B	46	32836	-	-	9	4729	16	7967	1	434	11	8846	6	8437	1	1888	1	99	1	516
Dolajša	D	62	46779	33	5817	8	2877	6	2965	5	5884	5	8537	2	28218	-	-	1	68	2	581
	B	62	46676	-	-	4	1283	22	12784	2	582	26	17723	6	15107	-	-	1	347	-	-
Zavajša	D	24	28089	7	348	2	114	-	-	8	6112	2	2431	1	32	-	-	2	99	2	33
	B	24	28834	-	-	-	-	1	23	12	6445	9	18654	2	3712	-	-	-	-	-	-
Osvobodilno	D	172	238855	51	4755	25	4893	17	4893	23	28846	25	17635	18	168161	2	425	2	132	9	964
	B	172	238812	1	285	18	2379	18	5110	12	6823	56	27299	71	184374	-	-	5	1679	1	63
Gorajša	D	95	82466	22	1477	18	1882	7	1179	18	17881	7	3182	8	53101	3	2241	7	1482	3	281
	B	95	83962	-	-	1	178	4	496	8	13349	48	23549	22	44637	2	1600	-	-	-	-
Gorilla	D	133	51458	58	3883	14	1834	11	962	17	17481	12	8171	6	17994	9	648	5	486	9	558
	B	133	51928	-	-	3	1421	20	4658	27	8862	67	15827	16	21768	-	-	-	-	1	200
Notrajša	D	45	28722	15	585	4	194	7	2116	4	2472	5	3616	3	5983	2	22	3	5473	2	61
	B	45	29479	-	-	1	27	6	1212	4	2441	19	5080	12	8588	-	-	3	4219	-	-
Oblaja	D	61	41156	12	599	7	455	1	131	7	3849	9	6444	9	26727	5	1125	5	1587	5	299
	B	61	41433	-	-	4	388	1	118	4	1546	6	1367	33	38551	4	4485	3	829	2	145

KS = Krajevna skupnost

A = Aktivni (brez skupine "neznana dejavnost")

P = Izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti

p = Zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti

ps = Kombinirana usmerjenost v primarne in sekundarne dejavnosti

S = Izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti

s = Zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti

st = Kombinirana usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti

T = Izrazita usmerjenost v terciarne dejavnosti

t = Zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti

pt = Kombinirana usmerjenost v primarne in terciarne dejavnosti

Pomurska regija je edina izrazito agrarno usmerjena, saj so mesta in bližnja industrijska območja manjša glede na obseg in populacijo (Gornja Radgona z Radenci, Murska Sobota, Ljutomer in Lendava s Petišovci). Tako izkazuje primarno orientacijo 75% enot 67% aktivnih in 65% prebivalcev v regiji.

Na koncu te razlage želimo še enkrat opozoriti na ugotovitev, da nam prikaz z metodo "bivanja" izredno nazorno prikazuje razmere, ko je Slovenija doživela znatno industrializacijo in urbanizacijo in se postopoma krepi terciarizacija in suburbanizacija. V vseh teh primerih beležimo značilno kolobarno razvrstitev okoli večjih mest: od pretežne usmeritve v tip sekundarno-terciarne orientacije v mestih, v sekundarni tip, tip primarno-sekundarne orientacije in na največji oddaljenosti od mest v pretežno agrarno usmeritvev. Ta izoblikovitost docela potrjuje izraženo misel, da s tem gradivom in načinom zelo dobro prikažemo pokrajinsko socialno zgradbo. Pač pa pri tem o razmestitvi proizvodnih zmogljivosti lahko samo posredno sklepamo. Še več, nepoznavanje ali nerazpolaganje s podatki ali kartami o delovnih mestih nas pogosto celo zavede. Neredko izkazujejo nekatera območja po metodi "bivanja" izjemno usmerjenost v določeno dejavnost, čeprav so proizvodne zmogljivosti sila skromne. Izostanek drugih življenjskih možnosti sili prebivalce v enostransko zaposlovanje. Primerov je nič kolikor: agrarna usmerjenost Goriškega, industrijska usmerjenost Cerkljanskega, Matarskega podolja, Loške doline, Banjšic, Selške doline itd. Ta ugotovitev navaja k sklepu, da sta za nazorno ilustracijo regionalne gospodarske strukture potrebna pravzaprav oba prikaza, saj se smiselno dopolnjujeta.

5.5. Opredelitev ekonomsko-homogenih območij glede na dnevno migracijo zaposlenih

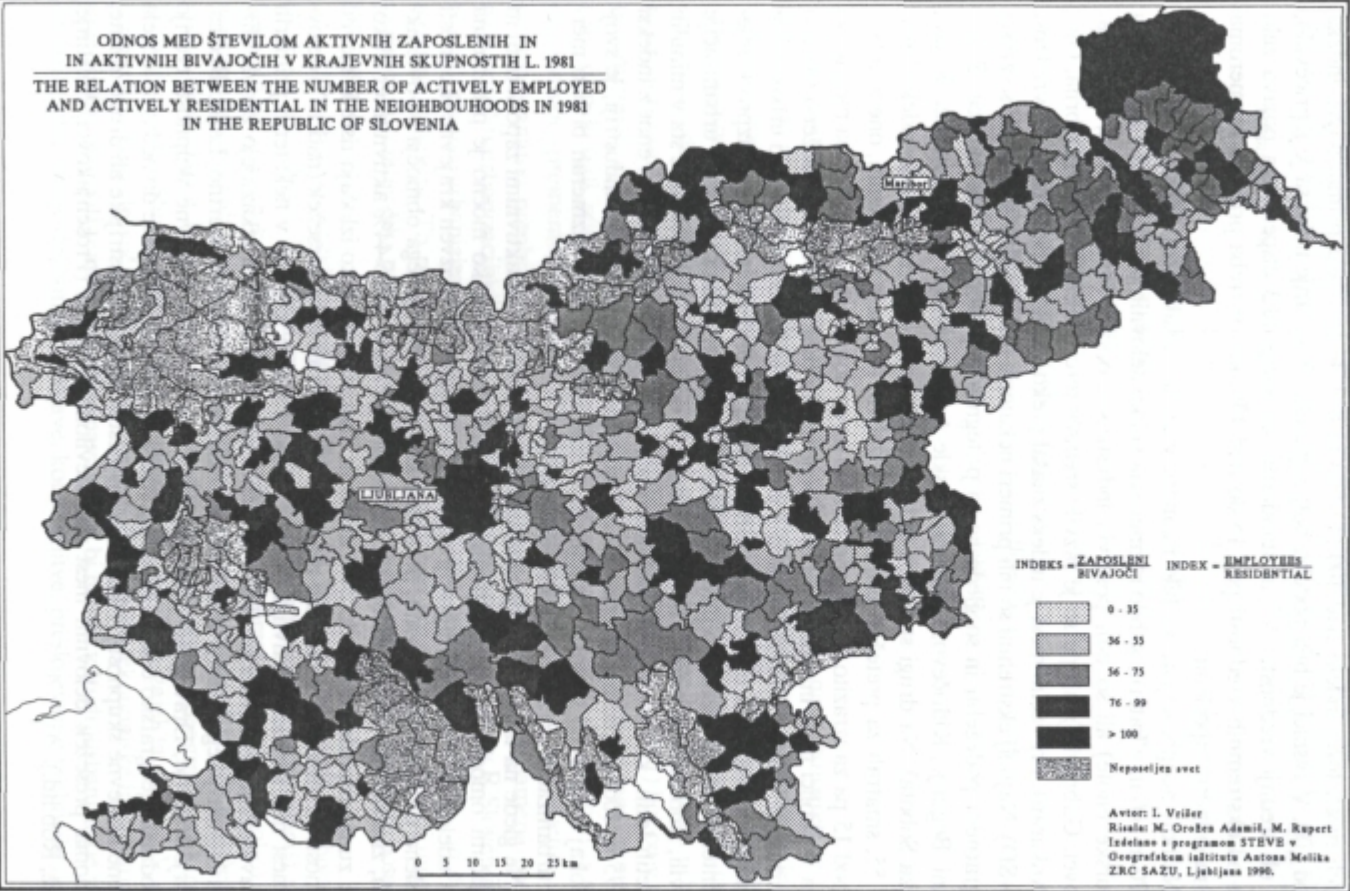
Podatki o bivajočem oziroma zaposlenem aktivnem prebivalstvu omogočajo še eno sklepanje: iz njih lahko razberemo ali je na določenem regionalnem območju število delovnih mest enako številu bivajočih oziroma ali izkazuje primanjkljaj ali presežek. V prvem primeru lahko sodimo, da je dnevnih selitev zaposlenih malo, saj bivajoče aktivno prebivalstvo večidel ima zaposlitev v domači regiji. V primeru primanjkljaja je bivajoče aktivno prebivalstvo prisiljeno iskati zaposlitev izven regije in je velika verjetnost za pojav dnevne migracije zaposlenih. Ob presežku delovnih mest nad številom bivajočih pa je očitno, da veliko zaposlenih prihaja na delo iz drugih regij. Razmerje med zaposlenimi aktivnimi (delovnimi mesti) in bivajočimi aktivnimi določimo z indeksom (I_{dm} = indeks dnevne migracije):

$$I_{dm} = \frac{\text{zaposleni aktivni}}{\text{bivajoči aktivni}} \cdot 100$$

Ob izravnani bilanci znaša indeks okoli 100, ob primanjkljaju delovnih mest pade pod 100, ob presežku pa se zveča nad 100.

Analiza krajevnih skupnosti in mest na ozemlju R Slovenije je pokazala, da smo imeli

ODNOS MED ŠTEVILOM AKTIVNIH ZAPOSLENIH IN
IN AKTIVNIH BIVAJOČIH V KRAJEVNIH SKUPNOSTIH L. 1981
THE RELATION BETWEEN THE NUMBER OF ACTIVELY EMPLOYED
AND ACTIVELY RESIDENTIAL IN THE NEIGHBOURHOODS IN 1981
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA



med 958 krajevnimi skupnostmi oziroma mesti 126 enot, ki so izkazovale presežek delovnih mest, torej indeks nad 100 (13.1%) in 832, ki so imela primanjkljaj, indeks nižji od 100. V resnici je bila podoba bolj zapletena. Variranje indeksa je izpričevalo, da je ob srednji vrednosti 55.7 in standardni deviaciji 40.3 disperziteteta pojava zelo velika od ekstremnih vrednosti pod 15 do nad 136, kar je treba pripisati razmeroma veliki mobilnosti zaposlenih.

Najbolj neopredeljene so bile razmere v tistih enotah, ki so izkazovale indekse med 70 in 100 in v katerih je bilo razmeroma veliko delovnih mest, bodisi v kmetijstvu (pomurske enote) ali so tam postavili industrijske obrate (npr. Čepovan, Materija, Petišovci, Gabrovka), ali pa se je razvilo središče terciarnih dejavnosti (Dobrna, Golnik, Ankaran). Pri večini mest je indeks znašal preko 100 oziroma je presegel vrednost $96 (S+SD)$. Najbolj ekstremni so bili primeri nekaterih industrijskih središč, ki so zrasla na agrarnem podeželju in so glede na to pritegnila zaposlene iz širše okolice (Štore, Dekani, Begunje, Kidričevo, Lendava, Deskle-Anhovo, Sladki Vrh, Ljutomer, Krško, Murska Sobota). Na drugi strani pa bi lahko vse enote, ki so izkazovale indekse med 15 in 55, smatrali za pretežno usmerjene k dnevni migraciji zaposlenih, one z indeksom pod 15 pa za izrazito usmerjene na delo izven domačega kraja. Večina med njimi je bila v okolici mest in nam je v določenem smislu tudi izpričevala doseženo stopnjo urbanizacije. Vlado in Vera K o k o l e (1969) sta ta kazalec v študiji o urbanizaciji Slovenije v resnici tudi uporabila in z njim dokaj prepričljivo prikazala razprostranjenost intenzivnejših mestnih vplivov. Misel, da bi takšen poskus merjenja urbanizacije ponovili, smo morali zavreči. Industrializacija in deagrarizacija Slovenije sta v minulih dvajsetih letih, ki so minila od publiciranja študije, zelo zvečali število enot z indeksi med 75 in 100. Odpiranje neagrarnih delovnih mest, zlasti v drobni industriji, je svojčas dokaj enostavno podobo zapletlo in v tako spremenjenih razmerah bi bilo merjenje urbanizacije na tak način dokaj vprašljivo.

Ne glede na ta razmišljanja nam izračunani indeksi med aktivnimi zaposlenimi in bivaječimi omogočajo, da na posreden način določimo, kako močno je posamezna enota udeležena v dnevni migraciji zaposlenih: izrazito, ko je izven krajevne skupnosti zaposleno od 65-100% aktivnih, pretežno, ko dela izven njenega območja 45-64% aktivnih, zmerno, ko odhaja na delo izven domačega kraja od 25-44% aktivnih ter šibko, ko je zunaj zaposlenih le 5 do 24% aktivnih. Indeksi prav tako izločajo tiste krajevne skupnosti in mesta, ki izkazujejo manjši (od 96-136) ali večji presežek (nad 137) delovnih mest nad številom aktivnih, ki tam bivajo. Pri tem je prišlo v nekaterih primerih do navideznih nepravilnosti. Tako nekatera mesta ali središča izkazujejo zaradi bližnjega industrijskega naselja izjemoma indekse pod 100 (Litija-Šmartno, Laško-Rečica, Mozirje-Nazarje, Dravograd-Otiški Vrh). Očitno je, da te krajevne skupnosti tvorijo gospodarskogeografsko celoto. Na drugi strani pa imajo nekatere še do nedavno docela agrarne krajevne skupnosti, v katere so namestili manjše industrijske ali druge obrate, izjemoma presežek delovnih mest nad številom bivajočih (Prosenjakovci, Mestinje, Čatež, Rob itd.).

Tabela 25. *Opredelevitev krajevnih skupnosti in mest glede na razmerje med aktivnimi zaposlenimi in aktivnimi bivaječimi l. 1981 v Republiki Sloveniji*Table 25. *The typology of neighbourhoods (local communes) and towns according to the relation between the number of employed active inhabitants and residential inhabitants in the Republic of Slovenia (1981)*

Emigracijska območja (bivalna)	Indeks	Število enot
- izrazito usmerjena	0-35	351
- pretežno usmerjena	36-55	262
- zmerno usmerjena	56-75	151
- šibko usmerjena	76-95	68
Imigracijska območja (delovna)		
- zmerno usmerjena	96-136	68
- izrazito usmerjena	nad 137	58

5.6. Urbaniziranost

Pri opredeljevanju regionalne gospodarske strukture se moramo ozreti še na en dejavnik, ki resda ni neposrednega pomena za kategorizacijo, ima pa vendarle določen vpliv na proizvodnjo in s tem na način gospodarjenja. V mislih imamo urbanizacijo, to je socioekonomski proces, ko se prebivalstvo kopiči v mestih oziroma prevzema mestni način gospodarjenja in življenja (S m a i l e s, 1975). Delitev dela dosega na urbanih in urbaniziranih območjih znatno višjo stopnjo (V o g e l n i k, 1961) kot pa v manj urbaniziranih ali agrarnih predelih. Z delitvijo dela pa se ne spremeni samo proizvodnja, ampak tudi potrošnja, tako da lahko upravičeno sodimo, da pomeni ta socioekonomska sprememba uvajanje drugačnega načina proizvodnje in življenja in da povzroča znatno preobrazbo pokrajine. V pričujoči analizi, ki nima namena podrobneje proučiti urbanizacijski pojav, se bomo ozrli predvsem na to, kje v R Sloveniji smo dosegli znatno urbaniziranost in kje se je še ohranila pretežno polagrarna ali docela agrarna struktura. To razlikovanje nam bo, podobno kot podatki o dnevni migraciji zaposlenih, omogočilo pravilnejšo sodbo o gospodarskogeografski strukturi posameznih regij.

Urbanizacijo večidel merimo s številom in deležem mestnega prebivalstva (V r i š e r, 1984). V našem primeru pa nas predvsem zanima urbanizacija podeželja, to je kam in kako globoko je ta družbena preobrazba posegla v okolico mest oziroma izoblikovala nova območja z mestnim značajem in izgledom. Na podeželju se vplivi urbanizacije kažejo predvsem v opuščanju kmetovanja (deagrarizaciji), preseljevanju ter kopičenju prebivalstva na območjih, ki jih je zajel ta proces. V obeh primerih prihaja do večje delitve dela in s tem do socialne, ekonomske in pokrajinske preobrazbe. Pri bolj temeljitem obravnavanju pa bi morali v študij urbanizacije vključiti še številne druge dejavnike in pojave, kot so selitve, preseljevanje prebivalstva itd.

Urbanizacijo na ozemlju R Slovenije so proučili že v nekaj razpravah. Poleg starejše in že navedene od V. in V. K o k o l e t a (1969) so se s to tematiko ukvarjali še L. G o s a r in P. M i h e v c (1979, 1980) in A. R u s (1982). Kot merila so uporabili delež kmečkega prebivalstva, rast števila prebivalstva, odnos med zaposlenimi in bivajočimi prebivalci, dejavnostno strukturo in gostoto prebivalstva. Večidel so se oprli na podatke po naseljih ali izjemoma na matične okoliše in občine. Upoštevali so tudi izkušnje drugih jugoslovanskih geografov, npr. Ž u l j i ć a (1970). Med temi poskusi vrednotenja urbanizacije nikakor ne smemo spregledati statističnega opredeljevanja naselij, ki ga je zasnoval M. M a c u r a (1954) in ki temelji na kombinaciji dveh za urbanizacijo značilnih pojavov: velikosti naselij in deleža agrarnega prebivalstva. Zaradi napredujoče urbanizacije so morali ta sicer preprosti, vendar učinkoviti opredeljitveni model, ki je doživel tudi mednarodno priznanje, deloma spremeniti, oziroma ga celo opustiti (Migracijska obeležja, 1973). Pri vseh teh meritvah so večidel uporabili preprosto nizanje ali kombiniranje opredeljitvenih znakov. Veliko redkeje pa so posegli po bolj zapletenih analizah kot je npr. faktorska analiza (V r i š e r, 1977, G o s a r et al., 1980), ki pa večidel niso zagotovile večjo prepričljivost izsledkov.

V naši raziskavi smo se odločili, da uporabimo M a c u r i n o (1954) zamisel opredeljevanja naselij. Prilagodili smo jo sedanjim slovenskim razmeram, ko je de-
 agrarizacija dosegla izjemno visoko stopnjo. Upoštevali pa smo tudi, da so temeljne
 ozemeljske enote v naši raziskavi krajevne skupnosti, ne pa naselja. Sodili smo, da ta
 preprosti model smiselno in dovolj nazorno zajema bistvene lastnosti urbanizacije.
 Resda v svojih poenostavitvah spregleduje različne posebnosti ali zapostavlja nekatere
 svojskosti, ki jih v heterogeni slovenski pokrajini ni malo, vendar nam na preprost, a
 učinkovit način loči krajevne skupnosti na tri osnovne kategorije: na mestne (urbs), s
 polmestno (urbanizirano) ali vaško (agrarno) strukturo. Takšna členitev bi za naše
 namene zadoščala. Kot pomožni kriterij pa smo upoštevali še gostoto prebivalstva (na
 km²). Vrednosti, ki smo jih dobili za mestne, polmestne in agrarne krajevne skupnosti,
 so v glavnem ustrezno prikazovale urbaniziranost, odpovedale so edino v gorskem
 svetu, na krasu in ponekod v preobljudenih agrarnih predelih vzhodne Slovenije.
 Uporabljene mere pri gostoti prebivalstva smo izračunali iz srednje vrednosti (100,9
 prebivalcev na km²) in standardne deviacije (217,7) za 959 krajevnih skupnosti.

Izsledki, ki smo jih dobili s prikazano tipologijo, so v glavnem ustrezali dejans-
 kemu stanju. O nekaterih izjemah ali neustreznostih bomo spregovorili posebej. Med
 962 krajevnimi skupnostmi in mesti je imelo mestni značaj 90 (9.3%), urbaniziran 399
 (41.5%) in agrarni ali semiagrarni 473 (49.1%).

Med urbane krajevne skupnosti so se uvrstila vsa mesta, razen njih pa še nekate-
 ra satelitska naselja, ki so po velikosti in po svoji socialni strukturi dosegla že izrazito
 mestni značaj, kot npr. Polje, Zadobrova, Zalog, Medvode, Pirniče in Trzin pri Ljub-
 ljani, Hoče, Limbuš in Miklavž pri Mariboru, Deskle-Anhovo, Kanal in Šempeter pri
 Novi Gorici, Lucija in Portorož pri Piranu, Ostrožno in Škofja vas pri Celju, Šenčur in

Tabela 26. Opredelitev krajevnih skupnosti in mest v Republiki Sloveniji glede na značaj urbaniziranosti (po podatkih za l. 1981)

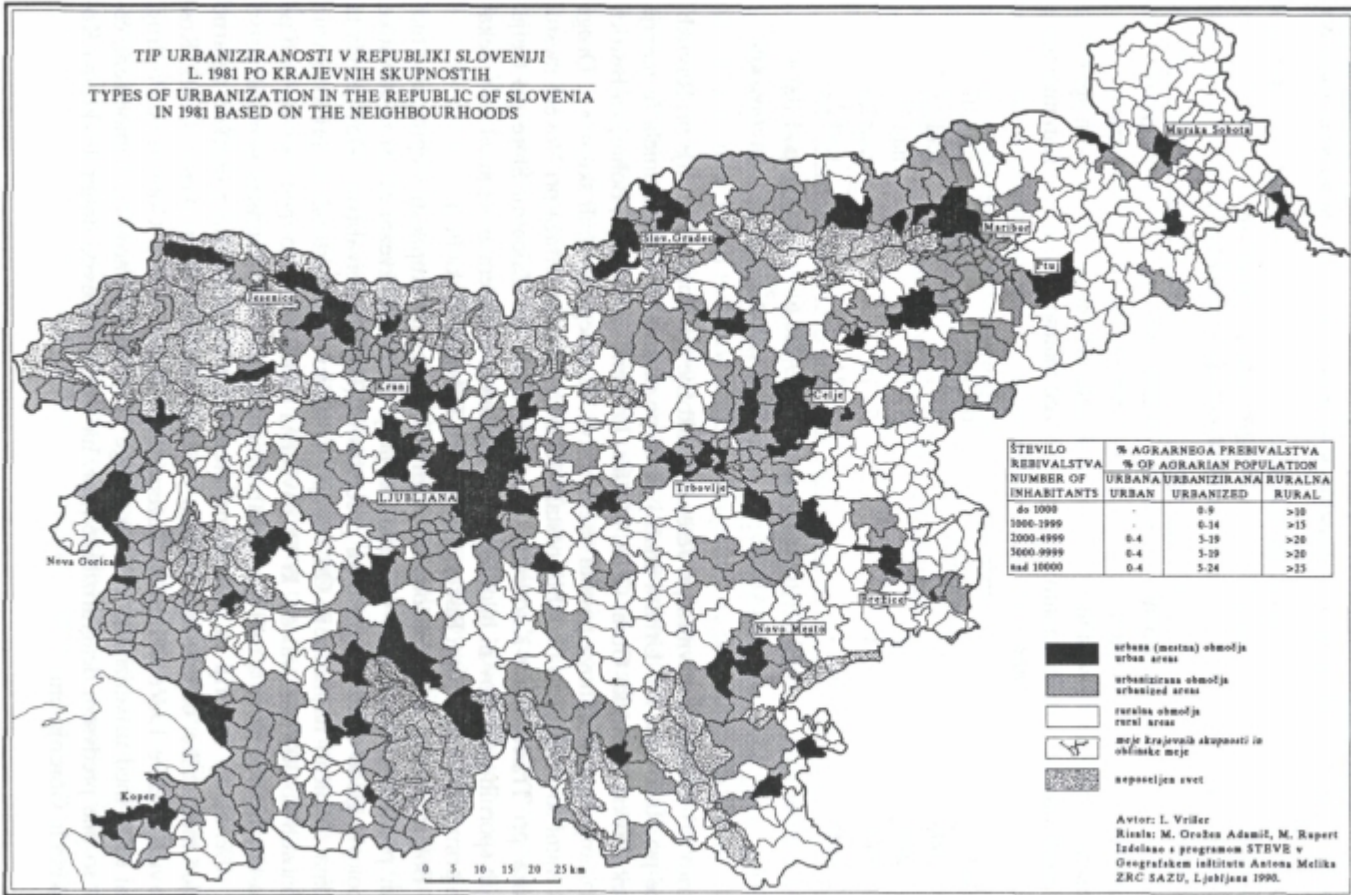
Table 26. Types of urbanization in the Republic of Slovenia (1981) based on the neighbourhoods (local communes)

Število prebivalstva v krajevni skupnosti ali mestu	% agrarnega prebivalstva % of agrarian population		
	z urbano sestavo with urban manner	z urbanizirano sestavo with urbanized manner	z agrarno sestavo with agrarian manner
do 1000	-	0 - 9	nad 10
1000 - 1999	-	0 - 14	nad 15
2000 - 4999	0 - 4	5 - 19	nad 20
5000 - 9999	0 - 4	5 - 19	nad 20
nad 10.000	0 - 4	5 - 24	nad 25
Gostota prebivalstva	nad 318,6 prebivalcev/km ²	100,9-318,6 prebiv./km ²	pod 100,9 prebiv./km ²

Kokrica pri Kranju, Žirovnica pri Jesenicah, Škofije pri Kopru, Prevalje pri Ravnah, Lesce pri Radovljici itd. Urbani značaj pa bi po navedenih kriterijih imela še naselja Rakek, Pivka, Kranjska Gora, Črna, Mežica, Lovrenc na Pohorju, Bohinjska Bistrica in Šoštanj, čeprav njihova gostota prebivalstva ne dosega mestnih skupnosti. Druga med njimi so v zadnjem obdobju postala del bližnjih mest: Straža pri Novem mestu, Bistrica pri Trziču, Loke-Kisovec pri Zagorju, Griže pri Žalcu ali Štore pri Celju. Večjih spornih primerov ni bilo, čeprav bi o pravem mestnem značaju lahko v nekaterih primerih dvomili (npr. Rakek, Lovrenc na Pohorju, Pivka itd.).

Bolj zamotana je bila podoba urbaniziranih krajevnih skupnosti. Čeprav smo tudi v tem primeru opredeliltvene vrednosti, ki jih je uporabljal zvezni zavod za statistiko prepolovili glede deležev agrarnega prebivalstva (Popis prebivalstva, 1975), je bila ta skupina številčno najmočnejša. Od strožjih kriterijev smo odstopili le pri krajevnih skupnostih do 300 prebivalcev, ki jih navedena merila uvrščajo med vasi, mi smo pa dopustili, da so se uvrstila tudi med urbanizirane, če je bil delež agrarnega prebivalstva pod 10%. Strogi kriteriji so potisnili nekatere krajevne skupnosti z obsežno agrarno okolico med vaške, čeprav tega značaja v resnici niso imele (npr. Apače, Čatež, Kostanjevica, Velike Lašče, Vransko, Žužemberk, Vitanje, Višnja Gora, itd.). Po drugi strani so se med urbanizirane uvrstile mnoge krajevne skupnosti na Primorskem, čeprav so bile predvsem deagrarizirane (npr. na Krasu, Vipavski dolini, Pivki), na Koroškem in Gorenjskem.

TIP URBANIZIRANOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI
L. 1981 PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH
TYPES OF URBANIZATION IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA
IN 1981 BASED ON THE NEIGHBOURHOODS



Po teh merilih je bila slabo urbanizirana predvsem severovzhodna Slovenija s Pomurjem, Slovenskimi goricami, Ptujskim in Dravskim poljem ter Halozami, nadalje Posotelje, osrednja Dolenjska, Krška kotlina in Bela krajina, Idrijsko in Škofjeloško hribovje ter deli Posavskega hribovja.

6.0. EKONOMSKO GEOGRAFSKE REGIJE NA OZEMLJU REPUBLIKE SLOVENIJE

6.1. Izhodišča za opredelitev ekonomskogeografskih regij

Proučitev ekonomsko-funkcijskih in ekonomsko-homogenih regij omogočata, da se lahko lotimo tudi ekonomskogeografske regionalizacije Republike Slovenije. Pri tem se bomo oprli na ekonomsko-funkcijske regije kot temeljne, regionalno gospodarska struktura, s katero smo prikazali gospodarsko homogenost, pa bi naj to členitev skupaj s podatki o obsegu dnevne migracije delovne sile in obliki urbaniziranosti dopolnjevala.

Med dejansko tremi možnostmi za očrtanje ekonomsko-geografskih regij, ki so se doslej uveljavile: na podlagi homogenosti (formalne ali uniformne regije), funkcijskih povezav (nodalne, organizacijske ali polarizirane regije) in administrativne ureditve (B e r r y et al., 1976, str. 245-246), je očitno, po prevladujočem mnenju, funkcijski koncept tisti, ki najbolj ponazarja regionalni sistem v družbeni prostorski ureditvi (W a g n e r, 1981, str. 16, 18-20). Temelji na "interakcijah", ki so osnovna lastnost gospodarstva (B e r r y et al., 1976, str. 248) in s tem celotne človeške družbe. "Prostorske interakcije, ki obsegajo gibanje ljudi in blaga ter idej in informacij, so hkrati odraz in spodbuda pri formiranju socioekonomskega sistema in pri uveljavljanju njegove prostorske organizacije. Družbena organizacija v pokrajini se kaže v prostorski strukturi in notranjih interakcijah; če bi ti interakcijski tokovi prenehali, bi družbena prostorska struktura zapadla v dezintegracijo" (B e r r y et al., 1976, str. 245-246).

Nasprotno temu izraža homogenostni kriterij oziroma strukturalna obravnava gospodarskogeografskih regij njihove specifične ali individualne poteze in lastnosti, ki so se izoblikovale v vsakokratnih regionalnih razmerah in svojskem razvoju (W a g n e r, 1981, str. 18-20). Glede na to ga lahko smatramo pri regionalizacijah za pomembno dopolnilo osnovnega funkcijskega koncepta. Med obema so sicer vsebinske povezave, vendar sta v bistvu neodvisna.

Administrativni koncept niti ni tako izjemen, niti ni tako redek, kot se zdi. Res ni veliko gospodarstev, kjer bi uprava nadvladovala gospodarske stike in interakcije, toda dežele s socialističnim družbenim redom so bile značilen primer, kjer je uprava s svojimi odločbami pomembno krojila gospodarske in socialne stike in gospodarsko strukturo. Bodisi, da je to počela z razporejanjem proizvodnih zmogljivosti ali pa je gospodarske tokove in stike usmerjala ali celo onemogočala. Glede na to bi morali tudi

administrativni koncept upoštevati kot poseben in pomemben faktor, ki sicer le izjemoma tvori ekonomskogeografske regije, a jih lahko sooblikuje ali vpliva na njihov razvoj (B e r r y et al., 1976, str. 248).

Ob odločitvi, da uporabimo ekonomsko-funkcijsko členitev pokrajine za podlago ekonomskogeografske regionalizacije, se slej ko prej zastavi nekaj vsebinskih vprašanj, ki jih moramo razrešiti. Prvo med njimi se nanaša na v e l i k o s t (obsežnost) temeljnih ekonomskogeografskih ozemeljskih enot (regij): ali naj jih poistovetimo z najmanjšimi družbenimi prostorskimi enotami, kot so pri nas naselja ali smiselneje lokalne skupnosti, ali bi bilo nemara ustrezneje postaviti to mejo višje: pri vicinalnih ali mikro-regionalnih ekonomsko-funkcijskih regijah. To bi pomenilo, da se v naših razmerah odločamo za predvojne oziroma povojne občine. Ali pa naj bi bile te temeljne enote celo večje in bi bile manjše enote le gradbeni elementi zanje? Značilno je, da v geografski literaturi ne zasledimo primerne odgovora. Pred desetletji potekajoča razprava v nemški geografiji o najmanjših naravnih enotah (fiziotopih in ekotopih) je sicer dala pobudo za razmislek o podobnih celicah v družbeni prostorski ureditvi. Rezultat naj bi bili "sociotopi" (Geographie, 1962, str. 251-261), vendar niso bili nikoli kvantitativno opredeljeni. Tudi za njihovo večjo inačico "sociohore" oziroma sploh za ustrezno družbenogospodarsko ozemeljsko hierarhijo (Geographie, 1962, str. 251-261) ni bil izdelan primeren model in so se tako geografi zatekali h Christallerjevemu modelu centralnih naselij (M o r r i l l, 1970, str. 61-78) kot edinemu uporabnemu orodju.

Nekaj več napotkov o velikosti bazičnih družbenih prostorskih enotah lahko najdemo v prostorskoplanerskih priročnikih, kjer se je ta problematika zastavila že skrajša. Seveda si raziskovalci niso povsem enotni. A. P o g a č n i k (1980, str. 193) v svojem priročniku navaja, da naj bi bila to stanovanjska soseska, ki naj bi prvotno štela 3000-5000 prebivalcev, a so jo kasneje iz različnih razlogov povečali na 8000-10.000 prebivalcev. Stanovanjsko sosesko se je smatralo za tisto družbeno teritorialno enoto, ki je vsestransko opremljena in sposobna samostojnega oskrbovanja prebivalcev z osnovnimi storitvami in v okviru katere se odvija dobršen del družbenega življenja. Angleški urbanistični priročniki priporočajo, da naj bo soseska (neighbourhood) velika od 5000-10.000 prebivalcev; manjša naj ne bi bila, ker ne bi dosegla potrebnega ekonomskega praga za različne dejavnosti, večja pa tudi ne, ker bi bilo treba podvojiti zmogljivosti (K e e b l e, 1964, str. 150-151). Navedeni podatki v veliki meri veljajo za mestni in urbanizirani prostor. Drugače je na podeželju. Prvotna srednjeevropska vas je imela okoli 400-500 prebivalcev. Danes šteje 1500-2000 prebivalcev. Zgornja meja naj bi bila pri 8000-10.000 prebivalcih, vendar iz gospodarskih razlogov naj ne bi imela manj kot 3000 prebivalcev (M a y e r, 1964, str. 150-151). Nizozemci so npr. na Flevolandskem polderju načrtovali novo poselitev z osrednjimi vasmii, ki naj bi imela 3000 prebivalcev.

Iz navedenega lahko povzamemo, da naj bi soseske imele na urbaniziranih in industrializiranih območjih od 5000-10.000, na podeželju pa od 3000-5000 prebivalcev

ali ob sedanjem 46% deležu aktivnega prebivalstva v R Sloveniji med 2300-4600 na mestnem ozemlju oziroma 1400-2500 aktivnimi na podeželju. V hierarhiji ekonomsko-funkcijskih regij bi takšna velikost odgovarjala vicinalnim skupnostim, ki navadno družijo dve ali več krajevnih skupnosti v sosesko in so tej vlogi ustrezno opremljene. V Sloveniji se njihova velikost giblje na podeželju med 1500 in 5000 prebivalci, mestne skupnosti pa presežejo 10.000 prebivalcev. Velika mesta so zaradi specifičnega značaja in pomena poseben primer. Te ugotovitve so nam bile prvo izhodišče pri omejevanju ekonomsko-geografskih regij. Odločili smo se, da bomo vzeli za spodnjo mejo ekonomskogeografskih regij 5000 prebivalcev oziroma 2000 delovnih mest. Zgornjo mejo je bilo težje opredeliti: izrazito podeželske regije naj ne bi imele več kot 20.000 prebivalcev, pri mestih pa te meje ni bilo mogoče postaviti.

Iz povedanega je razvidno, da se pri opredeljevanju regij vendarle ni bilo mogoče izogniti vprašanju, ali imamo opravka z mesti, urbanizirano ali neurbanizirano (ruralno) pokrajino. Zato smo v opredelitev vključili tudi tip dosežene u r b a n i z i r a n o s t i . Od nje smo pričakovali, da bo olajšala označbo regij oziroma bo opozorila na njihove socialno-ekonomske razmere. Pri tem smo uporabili skorajda enaka merila kot v poglavju o urbanizaciji.

Tabela 27. Opredelitev ekonomskogeografskih regij glede na stopnjo urbaniziranosti
Table 27. The definition of types of urbanization in the economic-geographical regions

Število prebivalcev Number of inhabitants	Delež agrarnega prebivalstva Percent of agrarian inhabitants		
	mesta towns and cities	urbanizirane regije urbanized regions	ruralne regije rural regions
do 5000		0 - 19	nad 20
5000 - 9999	-	0 - 19	nad 20
10.000-19.999	do 5	5 - 24	nad 25
nad 20.000	do 10	10 - 29	nad 30

Poseben problem je bilo p o i m e n o v a n j e posameznih regionalnih stopenj v regionalni hierarhiji. Imena smo želeli izenačiti z ekonomsko-funkcijskimi regijami zaradi metodične povezanosti. Po drugi strani smo sodili, da bi prevzem Ilešičevega (I l e š i č, 1981) poimenovanja regionalnih stopenj povzročil zmotne predstave o identičnosti njegove regionalizacije s predlogom pričujoče, čeprav obstaja med obema metodična razlika. Nadalje smo menili, da iz praktičnih razlogov in zaradi morebitne rabe v negeografskih krogih ne kaže hierarhični sistem in poimenovanja preveč razvejati, saj bi s tem prišle do veljave različne posebnosti, ne pa temeljne značilnosti. Tako smo se odločili za naslednjo hierarhično zgradbo in njeno poimenovanje.

Tabela 28. Poimenovanje ekonomskogeografskih regij
Table 28. The nomination of economic-geographic regions

Ekonomskogeografske regije	Ekonomsko-funkcijske regije	Tip in stopnja (Vrišer, 1988) centralnih naselij	Ilešičeva (Ilešič, 1981) hierarhična razvrstitev
Economic-geographic regions	Economic-functional regions	Type and size of central places	Nomination by Ilešič
-	-	I. krajevne ali lokalne skupnosti	submikroregije
temeljne ekonomskogeografske regije	vicinalne skupnosti	II. soseske ali vicinalne skupnosti	mikroregije
mikroregije	mikroregije	III občinske ali komunalne skupnosti	submezoregije
mezoregije	mezoregije	IV. okrajne ali distriktne skupnosti	mezoregije
		V. okrožne ali kantonalne skupnosti	(submakroregije)
makroregije	makroregije	VI. pokrajinske ali provincialske skupnosti	makroregije

Temeljne ekonomskogeografske enote (lahko bi jih poimenovali protoregije) bi morale imeti določen položaj v hierarhiji centralnih naselij. Tako bi morale doseči glede funkcijske opremljenosti vsaj II. stopnjo (vicinalna stopnja) in bi morale biti opremljene s popolno osnovno šolo, zdravstveno postajo, bančno izpostavo, več trgovinami (med njimi tudi že s specializirano ponudbo), bencinskim servisom, gostiščem in naj bi bile tudi sedež krajevne skupnosti. V obravnavi se je pokazalo, da so se njihova središča uvrstila med ruralna ali industrijska ali občinska središča. Z navedenimi funkcijami je takšno središče povežalo v družbenogeografsko celoto več krajevnih skupnosti. Bili so pa tudi primeri, ko sta se v temeljni regionalni enoti izoblikovali dve šibkejši središči in si močno konkurirali. V mnogih primerih se je takšna temeljna ekonomskogeografska celica poistovetila s sedanjimi manjšimi občinami (npr. Logatec, Vrhnika, Tržič). Oblikovanje temeljnih ekonomskogeografskih enot je bilo dokaj odvisno od urbanega središča. Funkcijsko krepka mesta so pogostoma obvladovala bližnjo in širšo okolico in preprečevala nastanek samostojnih enot. V njihovi okolici so nastali šibki ruralni centri, ki niso bili sposobni oblikovati lastnih vplivnih območij (npr. okoli Ljubljane: Velike Lašče, Ig, Horjul itd., okoli Kopra: Šmarje, Dekani, Ankarani, okoli Kranja: Cerklje, Predvor itd).

Zastavilo se je tudi vprašanje ali naj oblikovanje temeljnih ekonomskogeografskih enot sovpada s fizičnogeografskimi regijami. V hribovitih predelih je do tega pogostoma prišlo, saj so se naravne meje skladale s poselitvijo in gospodarskimi stiki. V nižinskem svetu pa to ni bil primer. Tu so meje potekale neredko docela v nasprotju z naravno konfiguracijo (npr. delitev Goriškega, Krške kotline, Savinjske doline). Znova se je izkazalo, da ni mogoče poenotiti fizičnogeografsko in socialnogeografsko regionalizacijo in da so takoimenovane geografske regije vsebinski kompromis.

Že ob prvih poskusih regionalizacije se je pokazalo, da bo treba v e - j a m e s t a obravnavati posebej zaradi njihove številne populacije, površine in posebne funkcijske vloge. Če jih ne bi izločili, bi v svoji okolici docela zastrla gospodarsko-geografsko razčlenbo. Podobno sta napravila B o b e k in H o f m a - y e r (1981). Glede na majhnost slovenskih mest smo morali postaviti velikostno mejo dokaj nizko. Prav tako smo morali omiliti druge opredelitelvene znake: znižali smo delež zaposlenih v terciarnih dejavnostih zaradi občne nerazvitosti storitvenih dejavnosti v naši republiki oziroma dopustili tudi večji delež aktivnih v primarnih dejavnostih. Med mesta so se uvrstila naselja, ki so izpolnila naslednja merila:

Tabela 29. Opredelitev mest kot posebnih ekonomskogeografskih enot

Table 29. The definition of cities as economic-geographical units

Mesta	Število prebivalcev v mestnih krajevnih skupnostih	Število delovnih mest	Delež aktivnih v		Stopnja centralnih funkcij
			primarnih dejavnosti	terciarnih dejavnosti	
Cities	Number of inhabitants	Number of employees	Percent of active inhabitants in		Level of central functions
			primary activities	tertiary activities	
Celje	39.306	31.274	1.6	45.9	V
Jesenice	20.036	11.411	0.4	36.2	IV
Koper	25.095	16.030	1.7	62.4	V
Kranj	33.507	27.761	1.9	33.9	V
Ljubljana	236.731	152.349	0.6	62.1	VII
Maribor	111.227	64.238	1.2	42.7	VI
Murska Sobota	12.148*	14.957	4.9	35.8	V
Nova Gorica	17.708	11.264	1.7	49.5	V
Novo mesto	18.719	18.230	3.4	36.7	V
Ptuj	19.270	12.978	9.3	39.5	IV
Velenje	23.017	12.139	1.3	21.4*	IV
Trbovlje	18.786	10.072	0.9	31.4*	IV

*ne izpolnjuje meril

število prebivalstva	nad 15.000
število delovnih mest	nad 10.000
delež aktivnih prebivalcev v terciarnih dejavnostih	nad 33.3%
delež aktivnih prebivalcev v primarnih dejavnostih	pod 10%
stopnja centralnih naselij	IV.-VII.

Neurbane ekonomskogeografske regije bi naj praviloma izpolnjevale naslednje opredeljitvene pogoje:

število prebivalcev	nad 5.000 (4000)
število delovnih mest	nad 2.000 (1500)
stopnja centralnih funkcij	II.-IV.

6.2. Ekonomskogeografske regije v Republiki Sloveniji

Ekonomskogeografska regionalizacija, izvedena pod zgoraj navedenimi pogoji, je prinesla naslednje izsledke:

	število	kumulativa
makroregije	2	177
mezoregije	12	175
mikroregije	57	163
temeljne ekonomskogeografske regije	106	106

Med 106 temeljnih ekonomskogeografskih regij se je uvrstilo tudi 28 mikroregij, ki so zaradi svoje enotnosti dejansko imele takšen značaj. Med temi 106 temeljnimi geografskimi enotami jih je bilo nekaj, ki niso docela izpolnili postavljenih pogojev: ali niso dosegla 2000 delovnih mest (Goriška Brda, Poljanska dolina, Bohinj, Moravska dolina s Črnim Grabnom, Dobrnsko podolje, Kostanjeviška kotlina in dolina spodnje Dravinje) ali pa so, nasprotno, imela manj kot 5000 prebivalcev (Zreče, Zgornja dolina Krke, Kostanjeviška kotlina in Žirovska dolina). Skupaj so torej bile štiri regije s premajhno populacijo in 7 regij s premajhnim številom delovnih mest, vendar smo jih kljub temu upoštevali, saj so imele določeno ekonomsko-geografsko samobitnost. Žal pa smo morali nekatere druge regije spregledati, čeprav so prav tako izkazovale regionalno samostojnost, a so bile občutno premajhne (npr. Zgornja Vipava, Bovško, Loška dolina, Tuhinjska dolina, Dobrepolje, Gorogransko, Zgornja Mislinjska dolina, Ribniško Pohorje, Bizeljsko, Semiško območje, Škocjansko hribovje).

Zaradi znatnih razlik v ekonomskogeografski sestavi, pa tudi zaradi obsežnosti, smo nekatera ožja vplivna območja mest, ki so sicer glede na funkcijsko povezanost celota, razdelili na dve ali več subregij. Tako smo koprsko vplivno območje razčlenili na Bržanijo z obalo in na Šavrinska Brda, radovljiško vplivno območje na Deželo in

Zahodne Dobreve, kranjsko na Vzhodne Dobreve in Kranjsko-Sorško polje, ljubljansko na vzhodno Ljubljansko polje, Skaručensko pokrajino s severovzhodnim delom Ljubljanskega polja, Polhograjsko hribovje in vzhodni del Barja z obrobjem, celjsko okolico na Celjski Čret in Dobrnsko podolje z dolino Hudinje ter mariborsko vplivno območje na zahodne Slovenske gorice in zgornji del Dravskega polja. Zavedamo se, da smo s tem v našo hierarhično členitev vpeljali dodatno, pomožno stopnjo, vendar so imele te enote glede na ekonomsko homogenost določeno svojskost.

Tabela 30. Gospodarska sestava ekonomskogeografskih regij

Table 30. The Structure of economic-geographical regions in the Republic of Slovenia

	P	p	ps	S	s	st	T	t	pt	Skupaj
Temeljne ekonomsko- Temeljne ekonomsko- geografske enote	10	7	11	16	37	22	1	2	-	106
Mikroregije	2	3	5	8	27	11	1	-	-	57
Mezoregije	-	-	1	2	6	3	-	-	-	12
Makroregije	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
Skupaj	12	10	17	26	71	37	2	2	-	177
Struktura v %	6.8	5.6	9.6	14.7	40.1	20.9	1.1	1.1	-	100.0

Tabela 31. Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije

Table 31. The economic-geographical regionalization of the Republic of Slovenia

Šifra	Ekonomskogeografska:	Sedišče	Število		Tip	Gospodarska	Sekundarno
Cipher	Economic-geographical:	Center	prebivalcev	zaposlenih	urba- nizacije	usmeritev	središče
	mezoregion		inhabitants	employees	type of ur- banization	Economic orientation	Secondary center
1.	Mezoregija PRIMORJE	Koper	93.127	41.156		st	
1.1.	Mikroregija Piran	Piran	15.235	5.988	M	T	Portorot, Lucija, Sečovlje
1.2.	Mikroregija Izola	Izola	12.513	5.696	M	s	
1.3.	Mikroregija Koper	Koper	41.843	20.374	U	st	
1.3.1.	Mesto Koper	Koper	25.095	16.030	M	st	
1.3.2.	Okolica Kopra	Koper	16.698	4.198	U	st	
1.3.2.1	Okolica Kopra: Brtanijski in obala Koper		8.581	2.741	U	st	Dekani, Ankaran
1.3.2.2	Okolica Kopra: Šavriška brda	Koper	8.117	1.457	U	pt	Šmarje
1.4.	Mikroregija Sežana	Sežana	23.536	9.098	M	st	
1.4.1.	Hrpeljko-Divački kraj in zahodni Btkini	Hrpelje- Divča	8.178	2.235	M	st	
1.4.2.	Sežansko-Komenški kraj	Sežana	15.358	6.803	M	st	Dolovlje, Komen, Sežobče

2.	Mezoregija NOTRANJSKO	Postojna	49.589	20.722		st	
2.1.	Mikroregija Ilinska Bistrica	Il.Bistrica	15.073	5.512	U	s	Kačjak, Podgrad
2.2.	Mikroregija Postojna	Postojna	19.892	9.102	U	st	
2.2.1	Zgornja Pivka	Pivka	8.129	2.875	U	s	Kočana
2.2.2	Spodnja Pivka	Postojna	11.763	6.227	M	t	
2.3.	Mikroregija Cerkljica	Cerkljica	14.624	6.106	U	s	Stari trg-Loč,Nova vas
3.	Mezoregija GORIŠKO	Nova Gorica	118.220	51.450		s	
3.1.	Mikroregija Ajdovščina	Ajdovščina	22.577	8.472	U	s	Vipava
3.2.	Mikroregija Nova Gorica	Nova Gorica	56.658	27.203	M	st	
3.2.1.	Mesto Nova Gorica	Nova Gorica	17.708	11.264	M	st	
3.2.2.	Ofja okolica Nove Gorice	Nova Gorica	8.293	2.173	U	s	Čepovan
3.2.3.	Spodnja Vipavska dolina	Šempeter	18.194	8.965	M	S	Branik,Donberk,Mirna
3.2.4.	Goriška Brda	Doberovo	5.505	1.560	R	p	Kojšto
3.2.5.	Srednja Soška dolina	Kanal	6.958	3.241	M	S	Deskle-Ankovo
3.3.	Mikroregija Idrija	Idrija	17.561	7.888	U	s	
3.3.1	Idrijsko hribovje	Idrija	12.467	5.427	U	st	
3.3.2.	Cerkljansko hribovje	Cerkljo	5.094	2.461	U	s	
3.4.	Mikroregija Tolmin	Tolmin	21.424	7.887	U	s	
3.4.1.	Ofje Tolminsko	Tolmin	12.587	5.113	U	st	Most na Soči,Podbrdo
3.4.2.	Zgornja Soška dolina	Kobarid-Bovec	8.837	2.774	U	s	
4.	Mezoregija GORENSKO	Kranj	179.205	82.466		s	
4.1.	Mikroregija Jesenice	Jesenice	31.094	13.793	M	st	
4.1.1.	Mesto Jesenice	Jesenice	20.036	11.411	M	st	
4.1.2.	Dolina (z okolico Jesenic)	Jesenice	11.058	2.382	M	st	Kranjska Gora,Mojskva, Žirovnica
4.2.	Mikroregija Radovljica	Radovljica	31.987	13.235	M	s	
4.2.1.	Bohinj	B.Bistrica	5.114	1.313	U	s	
4.2.2.	Blejski kot	Bled	10.486	3.452	M	st	
4.2.3.	Radovljski kot	Radovljica	16.387	8.070	M	S	
4.2.3.1	Detela	Radovljica	10.870	5.876	M	S	
4.2.3.2	Zahodno Dobrave	Radovljica	5.517	2.194	M	S	
4.3.	Mikroregija Tržič	Tržič	14.014	6.007	M	S	
4.4.	Mikroregija Kranj	Kranj	66.834	33.580	U	st	
4.4.1.	Mesto Kranj	Kranj	33.507	27.761	M	st	
4.4.2.	Okolica Kranj	Kranj	33.857	5.796	U	t	
4.4.2.1	Okolica Kranj:Dobrave in dolina Kokre	Kranj	14.806	2.635	U	t	Predivc
4.4.2.2	Okolica Kranj: Kranjsko- Sotško polje	Kranj	18.251	3.161	U	pt	Cerklje
4.5.	Mikroregija Škofja Loka	Šk. Loka	35.276	15.851	U	s	
4.5.1.	Škofja Loka z okolico	Šk. Loka	18.892	9.299	U	s	
4.5.2.	Soška dolina	Železniki	5.946	2.668	U	S	
4.5.3.	Poljska dolina	Gorenja vas	6.017	1.705	U	ps	
4.5.4.	Žirovska dolina	Žiri	4.421	2.179			

5.	Mezoregija OSREDNJA SLOVENIJA	Ljubljana	501.356	229.853		st	
5.1.	Mikroregija Logatec	Logatec	8.302	3.254	U	s	
5.2.	Mikroregija Vrhnika	Vrhnika	17.543	5.329	M	s	Borovnica
5.3.	Mikroregija Ljubljana	Ljubljana	310.220	170.036	M	st	
5.3.1.	Mesto Ljubljana	Ljubljana	237.718	152.349	M	st	
5.3.2.	Ostja okolica Ljubljane	Ljubljana	72.502	17.687	U	st	
5.3.2.1	Vzhodno Ljubljansko polje	Polje	30.171	7.160	M	st	
5.3.2.2	Staročrnaška pokrajina in severozahodni del Ljubljanskega polja	Ljubljana	6.631	1.864	U	s	Vodice
5.3.2.3	Polhograjsko hribovje	Ljubljana	10.087	1.706	U	ps	Dobrova, Horjul, Polhov Gradec
5.3.2.4	Vzhodni del Barja z obotjem	Ljubljana	18.096	3.523	U	ps	Preserje, Ig, Škofljica, Velike Lašče
5.3.3.	Međvode	Međvode	7.497	3.434	M	S	
5.4.	Mikroregija Domžale	Domžale	39.576	14.199	U	s	
5.4.1.	Spodnji del Bistrške ravnine	Domžale	31.353	12.424	M	s	Megeč
5.4.2.	Moravška dolina in Črni graben	Moravče/ Lakovica	8.223	1.775	U	ps	
5.5.	Mikroregija Kamnik	Kamnik	26.420	10.972	U	S	Duplica, Šmartno v Tuhinju
5.6.	Mikroregija Litija	Litija	17.517	5.852	U	s	Gabovka
5.7.	Mikroregija Grosuplje	Grosuplje	25.288	8.692	U	s	
5.7.1.	Grosupeljska kotlina in Dobropolje	Grosuplje	14.118	4.953	U	s	Videm Dobropolje
5.7.2.	Orodajni Dolenjska	Ivančna Gorica Stična	11.170	3.739	U	ps	
5.8.	Mikroregija Ribnica	Ribnica	12.134	4.575	U	s	Sodralica, Loški Potok
5.9.	Mikroregija Kočevje	Kočevje	18.139	7.943	M	S	Oslonica, Vas-Fara, Prograd (Stari trg)
6.	Mezoregija DOLENJSKO	Novo mesto	97.872	46.584		s	
6.1.	Mikroregija Črnomelj	Črnomelj	17.104	7.280	U	s	Šenič, Vinica, Stari trg
6.2.	Mikroregija Metlika	Metlika	7.860	3.104	U	s	
6.3.	Mikroregija Novo mesto	Novo mesto	55.584	29.127	U	s	
6.3.1.	Mesto Novo mesto	Novo mesto	18.719	18.230	M	st	
6.3.2.	Novomeška pokrajina	Novo mesto	16.893	2.980	U	p	
6.3.3.	Strala-Dolenjske Toplice	Strala- Dol. Toplice	6.486	2.577	U	s	
6.3.4.	Zgoranja dolina Krke in deli Suhe krajine	Žužembert	4.925	2.086	R	p	
6.3.5.	Šentjernejška ravan s Štoknjaškimi hribovjem	Šentjernej	8.561	3.254	R	ps	Štocijan
6.4.	Mikroregija Trebnje	Trebnje	17.324	7.073	U	ps	
6.4.1.	Temenlika dolina in del Suhe krajine	Trebnje	9.745	4.101	R	ps	
6.4.2.	Mirska dolina	Mirna-Mo- kronog	7.579	2.972	R	ps	

7.	Mezoregija ZASAVJE	Trbovlje	46.759	19.723	M	S	
7.1.	Mikroregija Zagorje	Zagorje	16.949	5.411	M	S	Idriče
7.2.	Mikroregija Trbovlje	Trbovlje	18.786	10.072	M	S	
7.3.	Mikroregija Hrastnik	Hrastnik	11.024	4.240	M	S	Dol
8.	Mezoregija SPODNJE POSAVJE	Krško/Brežice	72.432	31.030		s	
8.1.	Mikroregija Sevnica	Sevnica	19.420	6.724	U	s	Krmelj
8.2.	Mikroregija Krško	Krško	27.774	13.254	U	s	
8.2.1.	Krška ravan z delom Kriškega hribovja	Krško	16.107	8.996	U	s	Raka
8.2.2.	Kostanjeviška kotlina	Kostanjevica	4.391	1.668	R	p	
8.2.3.	Sevnosko-Brestanška dolina	Sevano/ Brestanica	7.276	2.590	U	s	
8.3.	Mikroregija Brežice	Brežice	25.238	11.052	U	P	Bizeljsko, Dobova
9.	Mezoregija SAVINJSKO	Celje	244.101	112.497		s	
9.1.	Mikroregija Šmarje pri Jelšah	Šmarje p.J.	31.347	11.140	U	p	
9.1.1.	Konjanško (Srednje Sotelsko)	Konjce	6.141	2.247	R	P	Bistrica ob Sotli
9.1.2.	Šmarsko podolje (Zg.Sotelsko)	Šmarje p.J.	12.526	4.174	R	p	Podčetrtek
9.1.3.	Rogaško podolje	Rogaška Slat.	12.950	4.719	U	st	Rogatec-Strana
9.2.	Mikroregija Šentjur pri Celju	Šentjur p.C.	18.454	5.421	U	ps	Planina, Ponikva
9.3.	Mikroregija Laško	Laško	18.746	6.275	U	s	
9.3.1.	Dolina ob spodnji Savinji	Laško	12.973	4.228	U	s	Rimske Toplice
9.3.2.	Radeška pokrajina	Radeče	5.503	2.347	M	st	
9.4.	Mikroregija Celje	Celje	63.880	38.925	M	st	
9.4.1.	Mesto Celje	Celje	39.206	31.274	M	st	
9.4.2.	Okolijska celjska okolica	Celje	24.574	7.651	U	s	
9.4.2.1.	Okolijska celjska okolica: Celjski Črni	Celje	14.737	5.792	U	s	Šure
9.4.2.2.	Okolijska celjska okolica: Dobruško podolje in dolina Hudiče	Vojnik	9.837	1.859	U	pt	Dobruša
9.5.	Mikroregija Žalec	Žalec	37.107	13.927	U	s	
9.5.1.	Osvetlje Spodnje Savinjske dolince	Žalec	19.863	7.769	U	s	Šempeter
9.5.2.	Dolina Bobče	Vrnsko/Prebol	9.568	3.531	U	s	
9.5.3.	Severozahodna Spodnja Savinjska dolina	Polzela	7.676	2.627	U	s	
9.6.	Mikroregija Mozirje	Mozirje	15.711	6.226	U	ps	Gornji Grad, Ljubno, Loče, Nazarje
9.7.	Mikroregija Velenje	Velenje	38.041	21.664	M	S	
9.7.1.	Zahodna Šaleška dolina z dolino Pake	Šoštanj	11.067	3.172	M	S	Šmartno ob Paki
9.7.2.	Vzhodna Šaleška dolina	T.Velenje	26.974	18.492	M	S	
9.8.	Mikroregija Slovenske Konjice	Sl.Konjice	20.551	8.619	U	s	
9.8.1.	Zgornja Dravinjska dolina	Sl.Konjice	15.925	5.967	U	s	Loče, Vitanje
9.8.2.	Zreče z okolico	Zreče	4.626	2.652	U	S	

I. Vrišer, Ekonomskegeografska regionalizacija Republike Slovenije

10.	Mezoregija JUGOVZHODNA KOROŠKA	Slovenj Gradec	Ravne 69.945	28.874		s	
10.1.	Mikroregija Slovenj Gradec	Slovenj Gradec	19.094	8.060	U	s	Mislinja
10.2.	Mikroregija Ravne	Ravne	25.907	57	M	s	
10.2.1.	Zgornja Mežiška dolina	Mežica/Črna	8.335	2.669	M	S	
10.2.2.	Srednja Mežiška dolina	Ravne/Prevalje	9.288	17.572	M	st	
10.3.	Mikroregija Dravograd	Dravograd	8.028	2.718	U	s	
10.4.	Mikroregija Radlje	Radlje	16.916	6.139	U	s	Podvelka, Meta, Vezonica, Ribnica
11.	Mezoregija PODRAVJE	Maribor	320.148	134.377		s	
11.1.	Mikroregija Maribor	Maribor	170.799	78.154	M	st	
11.1.1.	Mesto Maribor	Maribor	111.227	64.238	M	st	
11.1.2.	Okolije Maribora	Maribor	59.572	13.910	U	s	
11.1.2.1.	Zahodne Slovenske gorice	Maribor	32.332	7.760	U	ps	Duplek, Kannica, Sladki Vrh, Šentilj, Zg. Kungota
11.1.2.2.	Zgornji del Dravskega polja	Maribor	27.240	6.150	U	s	Fram, Limbuš, Miklavci/DP, Rače, Sp. Hoče, Starše
11.2.	Mikroregija Rače	Rače	14.833	5.341	M	S	Lovrenci/P, Selca ob Dravi
11.3.	Mikroregija Lenart	Lenart	17.042	6.174	R	P	Cerkvenjak, Gradšče
11.4.	Mikroregija Sloven. Bistrica	Sl. Bistrica	31.720	10.572	U	s	
11.4.1.	Dravinjske gorice in Čreni	Sl. Bistrica	23.409	8.242	U	s	Oplotnica, Pragersko/Sp. Polkava
11.4.2.	Srednja Dravinjska dolina	Poljane	8.311	2.330	U	s	Makole
11.5.	Mikroregija Ptuj	Ptuj	67.754	27.244	U	ps	
11.5.1.	Mesto Ptuj	Ptuj	19.270	12.978	M	st	
11.5.2.	Okolica Ptuj (Ptujsko polje)	Ptuj	27.110	6.327	U	P	Gorišnica, Jeršinci
11.5.3.	Dravsko polje	Kidričevo	6.720	3.361	U	s	
11.5.4.	Spodnja Dravinjska dolina in Zahodne Hoke	Majšperk	5.286	1.780	R	ps	
11.5.5.	Vzhodne Hoke	Cirkulane/ Podlehnik	9.368	2.798	R	P	
11.6.	Mikroregija Ormož	Ormož	18.000	6.892	R	p	Ivanjki, Središče
12.	Mezoregija POMURJE	Murska Sobota	130.442	64.593		ps	
12.1.	Mikroregija Gornja Radgona	Gor. Radgona	20.656	9.610	U	s	
12.1.1.	Radgonske-Kapelške gorice in Apalno polje	Gor. Radgona	15.638	7.354	U	ps	Videm, Apače
12.1.2.	Zgornje Mursko polje	Radenci	5.018	2.256	U	s	
12.2.	Mikroregija Ljutomer	Ljutomer	18.770	8.342	U	ps	Križevci
12.3.	Mikroregija Murska Sobota	Murska Sobota	64.299	34.769	R	P	
12.3.1.	Mesto Murska Sobota	Murska Sobota	12.148	14.957	M	st	
12.3.2.	Okolica Murske Sobote (Ravensko)	Murska Sobota	27.631	8.931	U	P	Cankova, Prosenjakovci
12.3.3.	Zahodne (Lodavsko)Goričko	Grad/Rogašovci	10.519	4.745	R	P	
12.3.4.	Severovzhodno (Bakarsko) Goričko	G. Petrovci /Šalovci	6.247	3.271	R	P	
12.3.5.	Beliško (Markovsko) Ravensko	Belišci	8.480	2.865	R	P	

12.4.	Mikroregija Lendava	Lendava	26.717	11.872	R	ps
12.4.1.	Turniško Dolinsko	Turnišče/ Dobrovnik	6.873	2.970	R	P
12.4.2.	Črnelovski Dolinsko	Črnelovci	8.062	2.836	R	P
12.4.3.	Lendavsko Dolinsko	Lendava	11.332	6.129	U	s

M = mesta U = urbanizirana območja R = ruralna območja

P = izrazita usmerjenost v primarne dejavnosti

p = zmerna usmerjenost v primarne dejavnosti

S = izrazita usmerjenost v sekundarne dejavnosti

s = zmerna usmerjenost v sekundarne dejavnosti

T = izrazita usmerjenost v terciarne dejavnosti

t = zmerna usmerjenost v terciarne dejavnosti

ps = usmerjenost v primarne in sekundarne dejavnosti

pt = usmerjenost v primarne in terciarne dejavnosti

st = usmerjenost v sekundarne in terciarne dejavnosti

Iz sestave je razvidno, da je v ekonomskogeografskih regijah prevladovala usmeritev v sekundarne dejavnosti, mestne regije so večidel izkazovale usmeritev v sekundarne in terciarne dejavnosti, manj razvita območja pa usmeritev v primarne dejavnosti. Zelo malo pa je bilo regij s terciarno usmerjenostjo. Po teritorialni razporeditvi so bile sekundarno usmerjene regije večidel v predvojnem "industrijskem polmeseču" ter na novo industrializiranih območjih (npr. Črnomelj, Cerknica, Soška dolina, Radlje itd.), agrarno usmerjene regije so bile v vzhodni in severovzhodni Sloveniji, terciarno usmerjene regije pa v Primorju (Piran), na Notranjskem (Postojna) in Gorenjskem (okolica Kranja).

Razmere po mezoregionalnih območjih so bile naslednje. Mezoregija **Primorje** je obsegala razen Koprškega primorja še del Krasa in Brkinov. Sestavljale so jo štiri mikroregije: Piranska, Izolska, Koprška in Sežanska. Zasnutek posebnih temeljnih ekonomskogeografskih regij smo lahko ugotovili edinole pri Sežanski regiji, pri čemer je bila regija Hrpeljsko-Divaškega Krasa (z zahodnimi Brkini) tako glede središča in gravitacije, kot glede svojega gospodarskega značaja dokaj vprašljiva. Razmeroma obsežno koprsko okolico smo razdelili na dve subregiji zaradi razlik v gospodarski strukturi med Bržanijo in Šavrinskimi brdi. Večina enot je izkazovala urbano ali urbanizirano strukturo.

Notranjsko mezoregijo so sestavljale tri mikroregije: Ilirska Bistrica, Postojna in Cerknica. Šibko postojnsko središče je le stežka kljubovalo centrifugalnim vplivom Ljubljane, Kopra in Reke in je zaradi tega Notranjska ekonomskogeografska mezoregija vprašljiva. Na razmeroma redko obljudenem ozemlju sta se edino na Postojnskem izoblikovali dve manjši temeljni ekonomskogeografski regiji Spodnja in Zgornja Pivka. Podobno regijo v Loški dolini nismo mogli očrtati zaradi premajhne obljudenosti. Regije so bile pretežno sekundarno ali terciarno usmerjene z urbanizirano sestavo.

Goriška mezoregija je obsegala mikroregije Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica in Tolmin. V prvi se sekundarno središče v Vipavi ni moglo uveljaviti zaradi šibkega populacijskega zaledja. V Idrijski mikroregiji sta se izoblikovali dve temeljni ekonomskogeografski regiji: Cerkljansko in Idrijsko s pretežno sekundarno sestavo. Gosto obljudeno in gospodarsko razvitejšo Novogoriško mikroregijo so sestavljale poleg mesta Nova Gorica še štiri temeljne ekonomskogeografske regije: okolica Nove Gorice, industrijska Spodnja Vipavska dolina s Šempetrom kot središčem, Goriška brda kot dokaj samosvoja in agrarno usmerjena enota ter industrijska Srednja Soška dolina z okolico. Celotno ozemlje je bilo močno urbanizirano kljub navidezni podeželski podobi. Tolminsko mikroregijo je bilo mogoče razdeliti glede na postavljena merila na dve temeljni ekonomskogeografski regiji na ožje Tolminsko in na Zgornjo Soško dolino s pretežno sekundarno usmerjenostjo in znatno urbanizacijo.

Gorenjska mezoregija je zaradi goste obljudenosti in gospodarske razvitosti izkazovala večjo ekonomskogeografsko razčlenjenost: na 5 mikroregij in 11 temeljnih ekonomskogeografskih regij. V Jeseniški mikroregiji smo izločili mesto Jesenice in Dolino (z delom Dežele). Radovljiško mikroregijo so sestavljale tri enote: Bohinj, Blejski kot in Radovljiški kot (z Deželom in zahodnimi Dobravami). Dokaj samosvoja je bila Tržiška mikroregija. Pri Kranjski mikroregiji smo razlikovali mesto Kranj in njegovo okolico, ki smo jo glede na razlike v gospodarski strukturi razdelili na dve subregiji: vzhodne Dobreve in Kranjsko-Sorško polje. Tudi razčlemba Škofjeloške mikroregije je bila pod vplivom prirodnogeografske sestave; sestavljale so jo štiri temeljne enote: Škofja Loka z okolico, Selška, Poljanska in Žirovska dolina. Mezoregija je bila močno usmerjena v sekundarne dejavnosti ali v kombinacijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti. Močna urbaniziranost je marsikje izkazovala docela mestni značaj (Bled, Dežela), čeprav to v licu pokrajine ni bilo vedno opazno.

Osrednjeslovenska mezoregija je predstavljala gospodarsko in populacijsko osrčje republike, v funkcijskem smislu pa ožje gravitacijsko območje Ljubljane. Zaradi velikega vpliva Ljubljane so se samostojne ekonomskogeografske regije lahko razvile le v določeni oddaljenosti od mesta. Mezoregijo je sestavljalo 9 mikroregij in 10 temeljnih ekonomskogeografskih regij. Mikroregija Logatec bi smiselno sodila v Notranjsko mezoregijo, a jo je vpliv Ljubljane docela obvladal. Še bolj velja to za Vrhnjsko mikroregijo. Pri Ljubljanski mikroregiji smo izločili mestno ozemlje kot posebno enoto. Glede na svojo velikost in obsežnost proizvodnih zmogljivosti bi dejansko sodilo na mezoregionalno raven. Mestno okolico pa smo ne glede na upravno razdelitev na občine razčlenili na več subregij, saj sta določeno samostojnost izkazovali le dve enoti: vzhodno Ljubljansko polje s Poljem kot središčem in Medvode. Omenjene subregije so bile Skaručenska pokrajina s severozahodnim delom Ljubljanskega polja, Polhograjsko hribovje in vzhodni del Barja z Laščansko pokrajino. Na podobno zadrego smo naleteli pri Domžalski mikroregiji. Spodnji del Bistriške ravnine je nedvomno tvoril temeljno ekonomskogeografsko enoto. Bolj problematična je bila njena vzhodna polovica z Moravško dolino in Črnim grabnom, kjer ni bilo pravega središča. Te "Trojan-

ske doline" (po Meliku) dejansko zajemajo še vzhodno polovico Kamniške mikroregije (Tuhinjska dolina). Zaradi razlik v gospodarstvu smo ta zahodni del Posavskega hribovja vendarle izločili kot posebno enoto. Drugi del Posavskega hribovja je zajemala Litijska mikroregija. Na jugovzhodu so bile tri mikroregije Ribniška, Kočevska in Grosupeljska. Slednje sta sestavljali dve temeljni ekonomskogeografski enoti: Grosupeljska kotlina z Dobrepoljem in Osrednja Dolenjska. Celotno območje je bilo močno urbanizirano, ponekod z mestnim značajem. Gospodarska usmerjenost pa je bila v sekundarne dejavnosti ali v kombinacijo sekundarnih in terciarnih dejavnosti.

Dolenjsko mezoregijo so sestavljale 4 mikroregije in 7 temeljnih ekonomskogeografskih regij. Pri Črnomeljski mikroregiji se je zastavilo vprašanje Semiča, vendar so bile njegove populacijske in proizvodne zmogljivosti premajhne, da bi ga lahko izločili kot posebno enoto. Pač pa smo na ozemlju velike Novomeške mikroregije lahko izdvojili več temeljnih ekonomskogeografskih enot: mesto Novo mesto, ožjo okolico Novega mesta (Novomeška pokrajina), območje Dolenjskih Toplic in Straže, Zgornjo dolino Krke z deli Suhe krajine in Šentjernejsko ravan s Škocjanskim hribovjem. Glede slednjega smo bili v znatni zadregi, vendar so dodatne raziskave o gravitacijski usmerjenosti pokazale, da Škocjan s Šmarjeto in Belo Cerkvijo ne tvori samostojne ekonomskogeografske enote, ampak da v določeni meri teži k Šentjerneju, drugi dve krajevni skupnosti pa k Novemu mestu. Trebanjsko mikroregijo pa sta sestavljali dve ekonomskogeografski enoti: Temeniška dolina z deli Suhe krajine in Mirenska dolina. Gospodarskogeografska usmeritev je bila ali v sekundarne ali primarne dejavnosti ob razmeroma zmerni urbaniziranosti ali celo docela ruralni sestavi.

Mezoregija **Zasavje** je družila tri mikroregije: Zagorsko, Trboveljsko in Hrastniško, ki so bile glede na ne preveliko obljudenost in osredotočenost prebivalstva in proizvodnih zmogljivosti v ozkih dolinah dokaj homogene. Gospodarska usmeritev je bila izrazito v sekundarne dejavnosti ob prevladujočem mestnem značaju in številnih ekoloških in razvojnih problemih.

Tudi mezoregijo **Spodnje Posavje** so sestavljale tri mikroregije: Sevniška, Krška in Brežiška. Med njimi je bilo edino pri Krški mikroregiji mogoče razlikovati tri temeljne ekonomskogeografske enote: Krško-Leskovško (Krška ravan z delom Krškega hribovja), Senovsko-Brestaniško in šibko Kostanjeviško. V drugih dveh mikroregijah do oblikovanja manjših regij ni prišlo, saj so bila sekundarna središča (Krmelj, Bizeljsko in Dobova) prešibka. Sicer pa se je mezoregiji poznalo, da nima pravega središča. Gospodarska usmerjenost je bila ali v primarne ali sekundarne dejavnosti ob dokaj zmerni urbaniziranosti.

Savinjska mezoregija je sodila med večje, tvorilo jo je 8 mikroregij in 15 temeljnih ekonomskogeografskih regij. Šmarsko mikroregijo z razmeroma šibkim središčem so tvorile tri temeljne ekonomskogeografske enote: Kozjansko, Šmarsko podolje s pretežno agrarno usmeritvijo in Rogaško podolje. Mikroregija Šentjur pri Celju je imela podobno obeležje. Laška mikroregija, ki sta jo sestavljali temeljni ekonomskogeografski enoti: Dolina ob Spodnji Savinji in Radeška pokrajina, je bila močno urba-

nizirana in usmerjena v industrijo in promet. V Celjski mikroregiji smo razlikovali mesto Celje ter celjsko okolico, ki naj bi jo sestavljali subregiji Celjski Čret in Dobrnsko podolje z dolino Hudinje. Težje je bilo določiti temeljne ekonomskogeografske regije v Žalski mikroregiji. Gosto obljudena Spodnja Savinjska dolina z dokaj nejasno razmejitvijo med posameznimi središči in brez izrazitejših naravnih pokrajin je omogočala le približno členitev na osrednje Spodnje Savinjske doline (Žalec), Dolino Bolske (Prebold/Vransko) in severozahodni del Spodnje Savinjske doline (Polzela). Prav nasprotno razmere so bile v Mozirski mikroregiji. Večina pokrajinskih enot v Zgornji Savinjski dolini je bila premajhnih, da bi jim lahko priznali značaj ekonomskogeografskih regij. Obe mikroregiji sta bili usmerjeni v sekundarne in deloma v primarne dejavnosti ob znatni urbaniziranosti. Velenjsko mikroregijo sta glede na dve središči sestavljali dve temeljni ekonomskogeografski enoti: Šoštanjna in Velenjska. Izkazovali sta izrazito usmerjenost v industrijo in pretežno mestno obeležje. V Celjsko mezoregijo je sodila tudi mikroregija Slovenske Konjice, ki jo je Ilesič sicer uvrstil v Podravje (I l e š i č, 1981). Sestavljali sta jo dve enoti: Zgornja Dravinjska dolina z delom Dravinjskih gor in Zreče z okolico. Bila je urbanizirana in močno usmerjena v industrijo.

Za **Koroško** mezoregijo nimamo ravno ustreznega naziva. Ekonomskogeografsko pa je bilo to ozemlje štirih mikroregij dokaj homogeno, usmerjeno v industrijo in močno urbanizirano ali celo z mestnim obeležjem. Edino Ravenska mikroregija je bila dovolj velika in je imela več sekundarnih središč, ki so dovoljevala nadaljnje členjenje na Zgornjo (Črna/Mežica) in Srednjo Mežiško dolino (Ravne/Prevalje). Pri drugih mikroregijah, Slovenjgraški, Dravogradski in Radeljski, to ni bilo mogoče izpeljati, saj so bili drugi centri preslabotni (npr. Mislinja, Podvelka, Vuzenica), da bi se ob njih izoblikovale temeljne ekonomskogeografske enote.

Podravska mezoregija je obsegala šest mikroregij in 10 temeljnih ekonomskogeografskih regij. Njeno osredje je bilo Mariborska mikroregija, ki sta jo sestavljali mesto Maribor in njegova ožja okolica. Slednje smo razdelili glede na različno gospodarsko sestavo na dve subregiji: Zahodne Slovenske gorice in na zgornji del Dravskega polja. V ta sklop je sodila tudi Ruška mikroregija, ki je kljub bližini Maribora uspela pridobiti mnoge funkcije občinske ravni. K širšemu vplivnemu območju Maribora sta sodili še dve mikroregiji: Slovenjebistriška in Lenarška. Prvo sta sestavljali dve temeljni ekonomskogeografski regiji: Dravinjske gorice (del) s Čreti in Srednja Dravinjska dolina (Poljčane), druga pa je bila enotna. Vse te ekonomskogeografske regije so bile močno urbanizirane, v primeru Maribora in Ruš z mestnim značajem, v Slovenskih goricah pa še pretežno ruralne; ta del je bil tudi še močno agraren, medtem ko je bil preostali del ali industrijski ali usmerjen v kombinacijo primarnih in sekundarnih dejavnosti.

Drugi del Podravske mezoregije sta tvorili Ptujška in Ormoška mikroregija, ki sta imeli v mnogočem v Ptujju skorajda lastno mezoregionalno središče (podobno kot v Šaleški dolini). Ptujsko mikroregijo, eno največjih v R Sloveniji, je tvorilo pet temelj-

nih ekonomskogeografskih enot: mesto Ptuj, Ptujška okolica, Dravsko polje (Kidričevno), Spodnja Dravinjska dolina z Zahodnimi (gozdnatimi) Halozami in Vzhodne (vinorodne) Haloze. Ormoška mikroregija je bila enotna. Z izjemo Ptuja in Dravskega polja so bile te regije pretežno ruralno in agrarno usmerjene.

Pomurska mezoregija je bila sicer v povprečju gosto obljudena, vendar še pretežno ruralna in usmerjena večidel v primarne dejavnosti. Sestavljale so jo štiri mikroregije in 10 temeljnih ekonomskogeografskih regij. Mikroregijo Gornja Radgona je bilo mogoče razdeliti na dve temeljni enoti: na Radgonske-Kapelske gorice in Apaško polje ter na zgornje Mursko polje (Radenci). Ljutomerska mikroregija je bila enotna; sekundarno središče v Križevcih je bilo prešibko in je imelo premajhno zaledje. Murskosoboška mikroregija je bila izredno obsežna, vendar so bila druga središča tako slabo razvita, da se ni mogla izoblikovati nobena vzporedna mikroregija, ampak samo temeljne ekonomskogeografske enote, kot so mesto Murska Sobota, Ravensko (okolica Murske Sobote), Zahodno (Ledavsko) Goričko, Severovzhodno (Bakarsko) Goričko ter Beltinsko (Markovsko) Dolinsko. Podobne razmere so bile v Lendavski mikroregiji. Tudi tu je bilo v docela ruralnem okolju mogoče izločiti tri temeljne ekonomskogeografske enote: Turniško, Črenšovsko in Lendavsko Dolinsko.

7.0. SKLEPNE MISLI

Raziskava je potrdila prevladujoče mnenje, da so za ekonomskogeografske regionalizacije temeljnega pomena ekonomske vezi v pokrajini, ki jih na sedanji stopnji geografskega raziskovanja še najbolje ponazarja ekonomsko-funkcijska regionalizacija. Glede ekonomsko-homogenih regij se je ponovno izkazalo, da so preveč statične, enostranske in odvisne od izbrane metode ter gradiva. S to metodo sicer lahko dobro opišemo razprostranjenost in kopičenje posameznih ekonomskih pojavov, ne moremo pa žal izraziti ekonomsko-geografskih interakcij med dejavnostmi. Drugi regionalizacijski koncepti so zaenkrat še premalo dodelani in zato slabo uporabljivi.

Drugi metodološki problem, ki je prišel do izraza, je bila zadrega, kako poleg obče naravnosti izraziti tudi različne regionalne ali metodične posebnosti. V študiji smo se npr. odločili za regionalnogospodarsko usmerjenost na osnovi medsebojnega razmerja med tremi skupinami dejavnosti, s tem pa smo izločili vsako podrobnejšo opredeljevanje regij glede na posamezne dejavnosti (npr. turizem, obrt itd.). Podobni problemi so se odprli pri omejevanju ekonomsko-funkcijskih regij, kjer opredelitve še zdaleč niso tako trdne, kot se zdi, in ko so upodobljene na karti.

Slaba stran ekonomsko-funkcijske regionalizacije je njena odvisnost od terciarnih (storitvenih) dejavnosti in nemožnost zapopasti druge gospodarske in družbene vezi v pokrajini, ki so za oblikovanje ekonomskogeografskih odnosov enako pomembne, a jih ne znamo ustrezno zajeti in prikazati. Po drugi strani je veliko storitvenih dejavnosti pod vplivom raznih monopolnih služb. Na sploh opažamo, da se z rastjo življenj-

skega standarda razlike v opremljenosti in nujenju storitev zmanjšujejo in se s tem ruši hierarhija centralnih naselij. Ob tem pa postajajo tudi ekonomsko-funkcijske regije vprašljive.

Upoštevanja vredno je spoznanje, da se ekonomsko-funkcijske regije in z njimi vred tudi ekonomskogeografska regionalizacija spreminjajo, vendar pa so te spremembe po naših izsledkih relativno počasne in še zdaleč ne tako revolucionarne, kot bi nemara pričakovali.

Nadalje je treba opozoriti na naraščajočo odvisnost ekonomsko-funkcijskih regij od državne uprave oziroma na njihovo medsebojno prepletenost in povezanost, kar vodi k čedalje močnejši vlogi politično-administrativnega faktorja v regionalizacijah in k določenemu poistovetenju ekonomskogeografskih regij z upravno razdelitvijo. Ob tem povezovanju funkcijskih odnosov in državne uprave pa se čedalje bolj zastavlja vprašanje, kako ekonomsko-funkcijske regije povezati s splošnim ustrojem družbe. V študiji smo se s tem namenom oprli na krajevne skupnosti, vendar je to bila le zasilna rešitev. Sploh so nam manjkali temeljitejši izsledki o prostorskem sistemu družbe, ki bi lahko bili širša podlaga za socialno-ekonomsko regionalizacijo namesto obstoječe ekonomsko-funkcijske.

Z metodične strani se še veliko več dilem zastavlja glede ekonomsko-homogene regionalizacije. V študiji smo se odločili za kombiniran prikaz na osnovi regionalne gospodarske strukture, vendar smo se s tem odmaknili od pravih ekonomsko-homogenih metod. Če bi se jih držali, bi morali za vsako dejavnost izdelati posebno intenzitetno karto. Vendar bi se te karte le slabo ujemale med seboj in prav malo bi povedale o gospodarskih interakcijah. Nadaljnja slabost te metode je, da se prav malo ozira na pokrajinsko oblikovitost (reliefno zgradbo, razvodja) in pogostoma združuje naravno- in družbenogeografsko zelo različna območja, ki nimajo veliko skupnega.

Proučitev je opozorila na še en vidik, ki se ga običajno premalo zavedamo: na razlike, do katerih prihaja, če uporabljamo podatke, ki prikazujejo zaposlene po kraju dela ali bivanja. Iz gospodarsko-geografskega vidika je nedvomno primernejši način prikazovanja po kraju dela (zaposlitve, dnevno stanje), kot pa po kraju bivanja (stanovanja, nočno stanje). Podatki o kraju dela, nasprotno, zelo slabo prikazujejo socialnogeografske razmere. Čeprav obstajajo med obema pristopoma znatne razlike, ki se zlasti v okoljih z močno dnevno migracijo zaposlenih še povečajo, vendarle nimamo dobrega in zanesljivega merila, s katerim bi izrazili razlike med zaposlenostjo in stanovanjem. Uporabljeni indeks med zaposlenimi in bivaječimi je komajda ustrezen.

Analiza regionalne-gospodarske usmeritve je opozorila tudi na nujnost upoštevanja urbanizacije kot pomembnega gospodarskega in socialnega faktorja, ki nedvomno močno vpliva na gospodarski značaj regije. Naj samo opozorimo na razlike med urbaniziranimi in neurbaniziranimi industrijskimi regijami, kot so npr. Dežela, Zasavje na eni in Loška dolina ali Podgrajsko podolje na drugi strani. Ista ugotovitev velja tudi za terciarne dejavnosti.

Končno nas je ves čas spremljala še misel, kako bi zmanjšali našo odvisnost od

strukture zaposlenih in kako bi v ekonomsko-homogeno regionalizacijo vključili kot enakovreden kazalec navedbe o območjih (arealih) posameznih proizvodnih dejavnosti in njihove potrošnje (npr. tipi kmetijske proizvodnje, obrtna območja). Dobre rešitve nismo našli.

Ob ekonomskogeografski regionalizaciji se je znova obnovila dilema, v kolikšni meri upoštevati tudi naravnogeografske enote. V gorskem svetu, kjer so te enote zelo izrazite, se gospodarska in družbena prostorska ureditev ravna po njih. V nižinskem in ravninskem svetu pa je sovpadanje obojih preje izjema kot pravilo. Večinoma potekajo meje enih in drugih regij v docela nasprotnem smislu. To potrjuje večkrat izražena misel, da je zelo vprašljivo, ali je mogoče oblikovati "enotne geografske regije", ki bi upoštevale naravne in družbeno-ekonomske značilnosti. Drugo teoretično nerazjasnjeno vprašanje je zadevalo mesta. Zastavilo se je vprašanje ali mesta obravnavati skupaj z obmestjem ali ločeno. Odločili smo se za drugo rešitev, čeprav smo se zavedali, da tvorijo mesta z obmestjem celoto. Vendar če mest ne bi izločili, bi njihova velika populacija docela zastrla mikroregionalno ali celo mezoregionalno podobo.

Tretje, že bolj praktično vprašanje je zadevalo minimalno in maksimalno velikost regij. Zavedali smo se, da teh kriterijev ni mogoče predpisati, toda neka merila bi bila vendarle potrebna. Lahko smo le ugotovili, da so v tem pogledu več kot geografiji napravili urbanisti, čeprav iz docela drugačnih razlogov. Vsekakor bi morali biti ti kriteriji večstranski in bi morali razen števila prebivalcev in zaposlenih zajemati tudi gostoto prebivalstva, urbaniziranost ali gospodarsko razvitost ter nekatera socialna obeležja.

Z zadnjimi razmišljanji smo že posegli na praktično in empirično področje. Tudi tu je veliko vprašanj in dilem. Naj navedemo nekatere med njimi. Regionalizacija Republike Slovenije na podlagi ekonomsko-funkcijskih regij ni enostavna. Zapleta se ob dejstvu, da je razmejitev po II. svetovni vojni izločila dve tradicionalni središči: Trst in Gorico in da zato južna in zahodna Slovenija nimata enakovrednih funkcijskih središč. V določeni meri so problematične tudi nekatere druge ekonomskogeografske regije zaradi šibkih ekonomsko-funkcijskih stikov in neustreznih središč, kot npr. Spodnjeposavska, Koroška in Notranjska regija. V resnici so med regijami na tej ravni tako velike razlike, da se vsiljuje misel, da gre v resnici za dve različni stopnji.

Mikroregionalna raven je bila z dosedanjo občinsko ureditvijo trideset let protežirana. Zaradi tega je marsikje pridobila, tudi ob pomoči javnih služb, monopolnem značaj. Res pa je, da so naše občine v večini primerov prevelike in odraz prejšnjega planskega gospodarstva. S spremembami družbeno-gospodarskih odnosov upravičeno pričakujemo tudi drugačno zasnovano upravne ureditve in s tem določeno preobrazbo - preureditve in razdelitve - sedanjih občin. Sodimo, da se bo težišče premaknilo k temeljnim ekonomskogeografskim regijam, ki bodo v bodoče bolj opremljene, vendar pod večjim dojmom svobodne konkurence storitev in manjšim vplivom monopola nekaterih javnih služb (npr. zdravstva, trgovine, obrti itd).

Na makroregionalni ravni se je znova potrdil določen vpliv nekaterih središč

izven ozemlja Republike Slovenije (Zagreba, Reke, Trsta, Gorice, Celovca, Gradca itd.) in dokaj nejasna razmejitev med obema makroregionalnima območjima Ljubljane in Maribora.

Na področju ekonomske-homogenosti vzbujajo pozornost nekatera območja z zelo enostransko dejavnostno strukturo. Med njimi prednjačijo predvsem industrijska območja, kjer je neredko nad 60% vseh zaposlenih dejavnih v eni ali dveh panogah (npr. Črni revir, Šaleška dolina, Notranjsko podolje, Gorenjska). Taka območja so gospodarsko in socialno zelo ranljiva in stremeti bi bilo treba k njihovi preobrazbi z bolj heterogeno sestavo.

Značilna sta še dva vidika: na večini ozemlja republike je prišlo do pretirane deagrarizacije, po drugi strani beležimo absolutno in relativno zaostajanje terciarnih dejavnosti, kar je nedvomna posledica družbene politike v minulih desetletjih. Najbrže bo treba tudi na teh področjih doseči bolj izravnano razmerje. To še posebej velja za terciarne dejavnosti, glede katerih je imela Slovenija že od nekdaj, ne le v mestih, številne komparativne prednosti (gospodarski položaj, prometne zveze, možnost posredništva itd), a jih je v polpretekli dobi premalo izkoristila.

Na zaključku želimo poudariti še eno misel. Regionalizacija, če je resno zamišljena, potrebuje veliko predhodnih analitskih študij. Sama po sebi je v resnici temeljita sinteza vseh dosedanjih obče- in regionalnogeografskih spoznanj. V primeru Republike Slovenije nam je takšnih raziskav kar nekaj manjkalo. Potrebovali bi npr. bolj podrobne študije o terciarnih dejavnostih, dnevni migraciji zaposlenih, urbanizaciji, o bivalnih in delovnih območjih, gospodarskih načinih življenja itd. Nekatere takšne raziskave so bile v preteklosti narejene, a so danes že močno zastarele, drugih pa sploh ni. Vsekakor je takšna raziskava o ekonomskogeografskih regijah ne le poskus sinteze spoznanj o socialnogeografski podobi neke dežele, ampak tudi spodbuda k novim temeljitejšim in temeljnim raziskavam.

8.0. BIBLIOGRAFIJA IN VIRI

- Aktivni po dejavnostih in po naselju dela, Zavod SR za statistiko - popis 1981, Ljubljana 1989, računalniški izpisi
- Atlas der Schweiz. Erwerbstruktur 1910 und 1960, Zürich.
- Atlas Republica Socialista România, 1979, Bucarest.
- Atlas Slovenskoj Socialističej Republiki. Kompleksné ekonomicko-geografičeské struktury, 1980, Bratislava.
- B a h r e n b e r g, E., 1988, Zwecke und Methoden der Raumgliederung, Raumforschung und Raumordnung, 46, 1-2, str. 2-11, Bonn-Bad Godesberg.
- B a r t e l s, D., 1965, Das Problem der Gemeinde-Typisierung, Geographische Rundschau, 17, 1, str. 22-25.
- B e r r y, B. J. L., E. C. C o n k l i n g, B. M. R a y, 1976, The Geography of Economic Systems, str. 245-248, Englewood Cliffs.

- B o b e k, H., 1964, Some Remarks on Basic Concept in Economic Regionalization, *Economic Regionalization*, str. 21-23, Brno.
- B o b e k, H., A. H o f m a y e r, 1981, Gliederung Oesterreichs in wirtschaftliche Strukturgebiete, Wien.
- B o u d e v i l l e, J.R., 1960: L'espace operationnel macro-économique, La région plan, Cahiers de l'I.S.E.A., Seria L, 6, Paris.
- B o u s t e d t, O., 1975, Grundriss der empirischen Regionalforschung, I, Raumstrukturen, str. 73-86, 112-144, Hannover.
- C a r o l, H., 1946, Die Wirtschaftslandschaft und ihre kartographische Darstellung, *Geographica Helvetica*, I, 3, str. 252-257.
- C a r o l, H., 1956, Zur Diskussion um Landschaft und Geographie, *Geographica Helvetica*, XI, 2, str. 111-133.
- C h r i s t a l l e r, W., 1933, Die zentrale Orte in Süddeutschland, Jena.
- D i c k i n s o n, R.E., 1964, *City and Region*, London.
- D u m o l a r d, D., 1975, Région et régionalisation, Une approche systématique, *L'espace*, 2, str. 93-100.
- D z i e w o Ń s k i, K., L e s z c z y c k i, S., O t r e m b a, E., W r ó b e l A., 1964, Review of Concepts and Theories of Economic Regionalization, *Geographica Polonica*, 4, str. 12.
- Economic Regionalization and Numerical Methods, *Geographica Polonica*, 15, 1968.
- Geographie, 1962, Geslo "Landschaftskunde", str. 251-261, Frankfurt a. M.
- G o s a r, L., M i h e v c, P., 1979, Urbanizacija v SR Sloveniji, Tipologija naselij, Urbanistični inštitut, str. 60-69, Ljubljana.
- G o s a r, L., M i h e v c, P., J a k o š, A., 1980, Pomen tipologije naselij za planiranje, *Geografski vestnik*, LII, str. 63-77.
- Gospodarska struktura Slovenije v luči poklicne statistike in delavskega zavarovanja, Socialno ekonomski inštitut v Ljubljani, 5, 1939, Ljubljana.
- H e r z, K., M o h s, G., S c h o l z, D., 1980, Analyse der Landschaft. Analyse und Typologie des Wirtschaftsraums, Gotha-Leipzig.
- I l e š i č, S., 1957-58, Primeri geografske rajonizacije ob primeru Slovenije. *Geografski vestnik*, XXIX-XXX, str. 83-132.
- I l e š i č, S., 1959, O načelih geografske rajonizacije (regionalizacije), objavljeno v "Pogledi na geografijo", str. 331-347, 1979, Ljubljana.
- I l e š i č, S., 1961, Geografska regionalizacija Jugoslavije. *Geografski vestnik*, XXXIII, str. 1-15.
- I l e š i č, S., 1964, Osnovne geografske poteze Savinjske Slovenije. *Geografski obzornik*, XI, 2, str. 25-27.
- I l e š i č, S., 1967, Severovzhodna Slovenija in njena regionalna členitev. Časopis za zgodovino in narodopisje, Nova vrsta, XXXVIII, 3, str. 9-22.
- I l e š i č, S., 1970, Vloga Koroške regije v slovenskem prostoru. *Jugovzhodna Koroška*, str. 9-23, Ljubljana.
- I l e š i č, S., 1972, Slovenske pokrajine, Geografska regionalizacija Slovenije. *Geografski vestnik*, XLIV, str. 9-19.
- I l e š i č, S., 1972, Zahodne slovenske pokrajine in njihovi aktualni problemi. Zbornik VIII. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, 3-15. julija, 1972, str. 173-190, Ljubljana.
- I l e š i č, S., 1974, Geografske karakteristike Slovenije in njenih pokrajin. Zbornik seminarja o slovenskem jeziku, literaturi in kulturi za inozemske slaviste na Filozofski fakulteti v Ljubljani, str. 215-239.

- I l e š i č, S., 1974, Sotelsko-voglavajska regija, njene osnovne poteze in njena vloga v slovenskem prostoru. Voglavajsko- Sotelska Slovenija, str. 5-19, Ljubljana.
- I l e š i č, S., 1981, Gorenjska, njena regionalna opredelitev in notranja regionalna razčlenitev. Gorenjska, str. 9-17, Ljubljana.
- I l e š i č, S., 1981, Redakcijska zasnova in struktura predvidene regionalnogeografske monografije Slovenije. Geografski vestnik, LIII, str. 103-114.
- I l l e r i s, S., 1967, Funktionelle regioner in Danmark omkring 1960, Geogr. Tidschrift, 66, 2.
- I v a n i č k a, K., 1964, Research on Economic Regionalization in Slovakia, Methods of Economic Regionalization. Geographica Polonica, 4, str. 139-142.
- J e r š i č, M., 1983, Turistična funkcija naselij. Geographica Slovenica, str. 52-60.
- K ä n e l, A. V., S c h o l z, D., 1969, Wirtschaftsäumliche Struktureinheiten mittlerer Ordnung in der Deutschen Demokratischen Republik. Petermanns Geographische Mitteilungen, 113, 3, str. 167-173.
- K e b l e, L., 1964, Principles and Practice of Town and Country Planning, str. 192, London.
- K e u n i n g, J. H., A. C. de V o o y s, 1964, Activities in the Field of Economic Regionalization. Geographica Polonica, 4, str. 106-107 + karta.
- K o k o l e, V. in K o k o l e, Vr., 1969, Urbanizacija podeželja v Sloveniji. Geografski vestnik, XLI, str. 3-22.
- K o k o l e, V., 1971, Centralni kraji v SR Sloveniji. Geografski zbornik, XII, SAZU, str. 5-112.
- K o k o l e, V., 1977, Velenje - razvojno središče ali regionalni center. Geografski vestnik, XLIX, str. 211-216.
- K o k o l e, V., 1978, Postojna kot regionalno središče. Geografski vestnik L, str. 81-93.
- Krajevni leksikon Dravske banovine, 1936, Ljubljana.
- L a u s c h m a n n, E., 1976, Grundlagen einer Theorie der Regionalpolitik, Hannover, str. 16-19, Leipzig.
- L e s z c z y c k i, S., 1956, Kilka uwag o geografii ekonomicznej. Przegląd geograficzny, XXVIII, 3, str. 472.
- M a c u r a, M., 1954, Kriterijum za razgraničenje gradskog i seoskog stanovništva. Statistička revija, IV., 3/4, str. 371-377.
- M a l o v r h, C., 1958, Prispevek gospodarsko-geografskemu rajoniranju Jugoslavije. Ekonomski zbornik, III., Ljubljana.
- M a l o v r h, C., 1959, Prilog ekonomsko-geografskom rajoniranju Jugoslavije. Zbornik radova V. kongresa geografa FNR Jugoslavije od 8.-16. septembra 1958, str. 323-331, Cetinje.
- M e l i k, A., 1946, Prirodnogospodarska sestava Slovenije. Geografski vestnik, XVIII, str. 3.
- M e l i k, A., 1954-1963, Slovenija. Geografski oris. Ljubljana.
- Methods of Economic Regionalization. Geographica Polonica 4, Warszawa 1964.
- M e y e r, K., 1964, Ordnung im ländlichen Raum, str. 150-151, Stuttgart.
- Migracijska obeležja, Popis prebivalstva in stanovanj v letu 1971, knjiga IX., Prebivalstvo. Beograd, 1973, str. XVIII, Beograd.
- M l i n a r, Z., 1983, Humanizacija mesta, Sociološke razsežnosti urbanizma in samoupravljanja v Novi Gorici. Nova Gorica.
- M l i n a r, Z., R i b i č i č, C., V l a j, S., K o k o l e, V., K o s, J., L o b a n a c, J., J a m b r e k, P., 1979, Preoblikovanje krajevnih skupnosti v Ljubljani, str. 1-130, Ljubljana.
- M o r r i l l, R. L., 1970, The Spatial Organization of Society. Belmont, str. 61-78.
- N a t e k, M., 1985, Prebivalstvo v gospodinjstvih z zemljiško posejstvo v SR Sloveniji. Geografski vestnik, LVII, str. 35-49, Ljubljana.

- N i c h o l s o n, N. L., G a j d a, R. T., 1964, Research Approaches to Economic Regionalization in Canada, Methods in Economic Regionalization. Geographica Polonica, 4, str. 87-105.
- N y m i k, S., 1984, Problemi socialjno-ekonomičeskogo rajonirovanja, Sovetskaja geografija, Sovremenie problemi geografii, Sbornik naučnih trendov k XXV. međunarodnoemu geografičeskemu kongresu, str. 131-139, Leningrad.
- Oesterreichs-Atlas: Wirtschaftliche Strukturtypen der Gemeinden XII/2, Wien.
- O t r e m b a, E., 1957, Wirtschaftsäumliche Gliederung Deutschlands. Berr. zur deutsch. Landeskunde, 18, 1, str. 113.
- O t r e m b a, E., W r ó b e l, A., 1964, Review of Concepts and Theories of Economic Regionalization. Geographica Polonica, 4, str. 12.
- O t r e m b a, E., 1969, Der Wirtschaftsraum - seine geographischen Grundlagen und Probleme. Str. 19, Stuttgart.
- P a a s i, A., 1986, The Institutionalization of Regions: a Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and Constitution of Regional Identity. Fenja, 64-1, str. 105-146.
- P h i l b r i c k, A. K., 1957, Principles of Areal Functional Organization in Regional Human Geography. Economic Geography, 35, 4, str. 299-336.
- P o g a č n i k, A., 1980, Urbanistično planiranje, str. 193, Ljubljana.
- Površina, število in gostota prebivalcev po krajevnih skupnostih v SR Sloveniji 1981. Rezultati raziskovanj, 2, Republiška geodetska uprava in Zavod SRS za statistiko, 1984, Ljubljana.
- Problems of Economic Region, PAN, Geographical Studies, 27, 1961, Warszawa.
- Prostorske povezave - funkcionalna območja v SR Sloveniji. Zavod SRS za družbeno planiranje, Oddelek za informatiko, področje za prostorsko planiranje, 1978, III/4, Ljubljana. Karta "Nekatera funkcionalna območja v SRS".
- Régionalisation et développement. Colloques Internationaux de CNRS, Strasbourg, 26.-30. juin, 1967, Paris, 1968.
- Regionalni prostorski plan SR Slovenije: naloge in delo. Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje. Sintez, 33, 34, 35; 20-21, 1975, Ljubljana.
- R o b i n s o n, G. W. S., 1953, The Geographical Region, Form and Function. Scottish Geographical Magazin.
- R u s, A., 1982, Opredeljevanje ruralnih naselij s pomočjo demografskih kazalcev. Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Str. 133-141, Ljubljana.
- S ä n g e r, W., 1963, Funktionale Gemeindetypisierung und Landschaftsgliederung. (Zu einer Gemeindetypenkarte). Berr. zur d. Landeskunde, 31, 1., str. 184-196.
- S c h a r f, K., S c h i e l d e, L., 1974, Funktionale Kreistypen der DDR - eine Methode der statistisch-kartographischen Gebietstypisierung, Pettermanns Geographische Mitteilungen, 118, 1., str. 19-21.
- S m a i l e s, A. G., 1975, The Definition and Measurement of Urbanization. Essays on World Urbanization, str. 1-15, London.
- S t o l a, W., 1987, Klasyfikacija funkcjonalna obszarów wiejskich Polskich, str. 1-166, Wrocław.
- S t r i d a, M., 1961, La division économique du territoire de la Tchécoslovaquie. Prace geograficzne, PAN, 27, Warszawa.
- V o g e l n i k, D., 1961, Urbanizacija kao odraz privrednog razvoja FNRJ, Beograd.
- V r i š e r, I., 1968, Centralna naselja v Jugoslaviji. Ekonomska revija 29, str. 395-430.
- V r i š e r, I., 1972, Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč. Str. 1-142, Ljubljana.

- V r i š e r, I., 1973, Vplivna območja slovenskih mest. Stanje v prostoru in razvojne težnje, dokumentacijsko gradivo II, Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije; Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje, str. 97-106.
- V r i š e r, I., 1977, Industrializacija Slovenije, Zavod SRS za družbeno planiranje, 33, Ljubljana.
- V r i š e r, I., 1977, Urbanizacija občin v Jugoslaviji (v luči factorske analize). Geografski vestnik XLIX, str. 131-138.
- V r i š e r, I., 1978, Regionalno planiranje. Str. 137-144, Ljubljana.
- V r i š e r, I., 1984, Urbana geografija. IPŠPUP, FAGG, str. 114-217, Ljubljana.
- V r i š e r, I., 1988, Centralna naselja v SR Sloveniji leta 1987. SAZU, Geografski zbornik, XXVII, 3, str. 131-151.
- V r i š e r, I., 1988, Ekonomska regionalizacija: teorija in praksa. Geografski vestnik, LX, str. 129-137.
- V r i š e r, I., 1988, Industrijska naselja v Republiki Sloveniji, Urejanje prostora, 2, str. 16-19, Ljubljana.
- V r i š e r, I., 1989, Razmestitev obrtne dejavnosti v Republiki Sloveniji. Dela 6, Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja, str. 208-217, Ljubljana.
- W a g n e r, H. G., 1981, Wirtschaftsgeographie, str. 12-20, Braunschweig.
- Wirtschaftliche Strukturgebiete auf Grund Arbeitsbevölkerung und Pendlerbilanz, Oesterreichs Atlas, XII/5, Wien, 1979.
- W r ó b e l, A., 1960, Wojewódstwo Warszawskie, PAN, Prace Geograficzne, 24.
- Zasnova urbanizacije, Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije, Zasnova regionalnega prostorskega razvoja, Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje. Gradivo za javno razpravo, 1974, str. 77-96, Ljubljana.
- Zavod SRS za statistiko, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, Aktivni po dejavnostih in naselju dela, 1984, Računalniški izpis.
- Ž u l j i ć, S., 1970, Proces urbanizacije na prostoru Jugoslavije, Zagreb.

**THE ECONOMIC-GEOGRAPHICAL REGIONALIZATION
OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA
(On the Basis of Influence Areas of Central Places and the
Activity Structure of Employees)**

S u m m a r y

1.

Most interest in economic and economic-geographical regionalization respectively, was shown by geographers during 1950's and 1960's. In 1950 they established a separate commission for "economic regionalization" (Commission on Economic Regionalization) at the International Geographic Union which discussed this subject at the meetings in Kazimierz, Utrecht, Jablona, Brno and Strasbourg and at the geographic congresses. From the commission's proceedings, we can summarize the following partly controversial statements:

The economic regions are essentially landscape units which are formed on the basis of divisions of labour and their relation with nature, society and social economy. Apart from these universal relations, the regional conditions also have a specific meaning in their formation,

From another standpoint, the economic regions are an abstraction of the spatial relations in individual economic activities and in the entire economy respectively.

Until now, two concepts of economic regionalization have been brought forward: the functional concept (nodal, polarized) and the homogeneous concept (formal) region. Both concepts are dissimilar as to their contents and methodology even though they deal with the same phenomenon. It would be advantageous to link them. The other concepts (natural regions, administrative, programmed regions) were not promoted.

Accepted was the thesis that the economic regions, because of their connections with society and socially spatial divisions of labour, are changeable and therefore it is necessary that they be subject to revisions every so often.

During the 1970's, interest in economic-geographical regionalization was decreased. Two examples need to be mentioned which had a larger significance: the attempt to connect economic-geographical regionalization with systems theory and the changed position of the Soviet geographers, that economic-geographic regions as a social-economic territorial unit and not merely as a productive one, must be discussed.

In empirical achievements on regionalization, the concept of functional regions which were based on a hierarchy of central settlements and their influenced areas were principally used. Other functional links were not used (for example, the migration of the employees). Among the few examples in the use of the homogeneous concept, they were shown to be less suitable because of the large number of possible results. Promoted more is the indirect way of describing homogenization on the basis of economic-geographical typification of the regions. With it we describe which activities the regions are oriented towards.

2.

Up until now A. Melik, S. Ilešič and I. Gams were involved with Slovene regionalization. A. Melik designed regionalization according to "geographic regions" and their "economic potential". I. Gams considered only the natural geographic factors. On the basis of some foreign examples, S. Ilešič prepared two regionalizations: "landscape physiognomy" and the "economic-function" of regional divisions. The latter, which is fundamentally economic-geographic, is understood on the basis of functional relations. This is economic maintenance and the contacts achieved between the countryside and the centres. Because of the different characteristics of these contacts, a six grade hierarchy of regions from the macro region to the micro region is differentiated. The homogenous concept was not considered since it was believed to be less suitable. The only example in the use of the homogenized concept was made by C. Malovrh in the case of the regionalization of Yugoslavia. The functional regionalization of Slovenia on the basis of the gravitation of inhabitants was also studied by V. Kokole and I. Vrišer. During the 1980's S. Ilešič attempted to work out the regionalization of Slovenia on the basis of "geographical regions". This relied upon functional links, administrative divisions and on the natural geographical structure.

3.

In our attempts at the economic-geographic regionalization of the Republic of Slovenia, we decided to combine the economic-functional and economic-homogeneous concepts. The former was intrinsic and would describe the network of central places and their influence on the areas, which are formed as a rule on the basis of the spontaneous gravitation of consumers with individual centres and on the connections between the inhabitants in the territorially social communities. We believed that among all the economic-functional ties of the completed and given relations, they are still always the most universal and still least dependant on the specificity of individual economic

activities (for example from industry). Eventual weaknesses of this method are in the appearances of monopolies, administrative decisions, where they permit the use of appointed achievements (for example, school districts) and in some examples, the indistinct gravitational direction of consumers.

In the projected economic-geographical regionalizations, the homogeneous concept would have a supplementary role: it would describe the economic orientation of the economic-functional regions. In some very important examples, it would also affect the formation of specific economic-geographic units. Among various possibilities of how to describe the economic-geographical homogeneity, we used the "regional-economic structure" which defines the regional economic orientation on the basis of relations between the primary, secondary and tertiary activities. With the former, we included agriculture and forestry, with the second we included industry, the mining industry, the building industry and in the third, we included traffic, business, hotel-management, tourism, the communal economy, schooling, health, culture and administration. The weakness of these methods is in the impossibility of describing the variety of intensity of the fixed economic phenomena and the non-consideration of individual activities which are characteristic for fixed regions (for example, tourism, trade etc.).

With the combination of both criteria in which the economic-functional would have fundamental meaning, we attempted to outline the economic-geographic regions. Such planned economic-geographic regions would be understood from a large part of the economic links in the area. They would provide the regional economic structure and orientation, and would reflect the spatial economic and social relations.

4.

We studied the economic-functional regionalization on the basis of the following starting points:

- As a fundamental territorial unit we used the neighbourhoods (local communities) which represented, particularly in the countryside, the interested unification of the people and their specific "sociotope". We considered the cities as a whole even though they were perhaps divided into local communities.

- We obtained data on the functional links with the help of survey questionnaires which we sent to the neighbourhoods (local communities). In them we asked where the inhabitants of these communities purchased food and some other articles, where they attended school (elementary, middle and higher), health institutes (outpatient clinics, hospitals, clinics), banks, lawyers, some industries etc. Altogether there were 31 questions.

- Grouping the answers showed that we could distinguish five hierarchical grades between the economic-functional regions: the local community (food shops, elementary school, inn); vicinal (apart from those mentioned are also the post, outpatient clinic, petrol station and stores with agricultural requirements); microregional (apart from those mentioned are also specialized stores, the bank, cinema, health clinic, trade workshops); mezzoregional (apart from those mentioned are also the middle school, hospital, lawyer, specialized shops and trades, the regional newspaper); macroregional (apart from those mentioned are also the university seat, clinic, the daily, the theatre).

- From the answers we were also able to ascertain the intensity of the attachments to individual centres and respectively, the possible orientation to the more varied centres (interferential region).

From table number 1. and from map number 5. it is evident that on the territory of the Republic of Slovenia there are 392 local, 216 vicinal, 40 microregional, 15 mezzoregional and 2 macroregional centres. The size of the economic-functional regions on the local level came to around 1300 inhabitants, on the vicinal 4061 (from this in the centre it was around 1000

inhabitants), on the microregional 15.304 (centres 4220), mezzoregional 126.840 (centres 23.250) and on the macroregional level it affected the area of Maribor numbering 582.026 and Ljubljana 1.252.979 inhabitants (see table 2.) In the distribution of the centres according to the hierarchical grades, it was shown that with reference to defined activities, some exceeded their category and we therefore ranked them into intermediate grades. The fundamental economic-functional regions were actually vicinal regions, thus these are centres II and III grade (rural/industrial and communal centres). We could have considered the local centres with its moderately influenced areas for its basic constructional elements of economic-social relations in the country. A comparison with similar research made 20 years ago showed a relative stability in the network of economic-functional regions. Changes were comparatively modest: they were strengthened in such a manner according to their provisions as also in number, only in centres II and III grade which was probably a consequence of better supply, improved living standards and motorization. The mezzoregional centres were also lost in importance. Their function was taken over by the microregional centres. Therefore today the mezzoregional is in many ways less significant than it had been during the 1960's.

5.

The decision regarding the achievement of economic-homogeneous regionalization was more difficult. Among the various possibilities we decided in favour of the regional-economic structure method, which is based on the activity structure of employees.

We used data from the Yugoslav population census from 1981. Yugoslav statistics usually publish data on the active inhabitants and respectively of employees in the area of their dwelling (residence). However, for our requirements, these data are less appropriate. We needed data of employees at the place of work, which shows the actual arrangement of production and output capacity. For our needs, the republic's institute for statistics in Ljubljana reorganized the data on the active inhabitants from the 1981 census according to their place of work. The homogeneous regions we consequently defined on the basis of work places which for economic geography is undoubtedly the more correct indicator than the structure of employees according to place of residence.

Among the various possibilities on how to define the economic structure of employees, we decided for the proportion 33,3 %: 33,3 %: 33,3 % among the primary, secondary and tertiary activities. We deduced that such proportions are neutral, universal and not the result of regional conditions or fixed movements upon the census-taking of the population. In the Republic of Slovenia this relation amounts to 15 %: 48 %: 36 %, which means a considerable deviation from this average. It came to such because of specific social-economic circumstances in the past (forced de-agrarianization and industrialization). The chosen relations were made furthermore possible in order that we research instances where the orientation in fixed group activities exceeded 66,6 % (pronounced orientation) from those where it amounted to 33,3-66,6 %, (moderate orientation). The method also allowed for dual (mixed) orientations, if two activity groups exceeded 33,3 %. With the method used, it was possible to define the following types of rural-economic structure:

Pronounced Orientation:	Moderate Orientation:	Mixed Orientation:
- in primary	- in primary	- in primary-secondary
- in secondary	- in secondary	- in primary-tertiary
- in tertiary activities	- in tertiary activities	- in secondary-tertiary activities

The following problem was the size of the economic-homogeneous region, which should not be too large or too small. Upon the consideration of the average size of the municipalities in European countries and the previous administrative divisions in Slovenia, we decided upon the lower boundary value of 5000 inhabitants or 2000 employees (1500 in the countryside by way of exception). The above value would not substantially exceed these measures except in exceptional instances (for example, cities).

With this method we determined 139 economic-homogeneous regions which demonstrated the following activity orientation:

Pronounced Orientation:	Moderate Orientation:	Mixed Orientation:
in the primary 13	in the primary 18	in the primary-secondary 34
in the secondary 23	in the secondary 34	in the primary-tertiary 3
in the tertiary 1	in the tertiary 2	in the secondary-tertiary 28

The arrangement of the economic-homogeneous regions (see the table 21 and the map 14) showed that the majority of cities had a combined orientation in the secondary and tertiary activities. Such an orientation was also prevalent in south-western Slovenia. The predominant part of the north-western, central Slovenia, Sava region, south-eastern Carinthia and the Drava region were industrially oriented. East and north-eastern Slovenia retained an orientation towards the primary activities (see map).

In spite of the satisfactory results of economic-homogeneous regionalization, attention still needs to be drawn to the fact that even in our research it is acknowledged that the regionalization of the economic-homogeneous type is too descriptive and static and that unfortunately they don't show the economic spatial connections. Besides this, their result is strongly dependent on selected methods, criteria and statistical material.

In confirming these thoughts we cite the following example. We prepared the regional-economic structure on the basis of employment positions, this being according to the place of work. We also made the same analysis with data on the place of residence of the employees which we could term as the "residential" or "nocturnal" state. Because of the large area of daily migration of employees in Slovenia, there were considerable differences between one method and the other, especially in reference to the expansion of individual types. Scarcely 48.6 % of the local communities (968 from those considered) showed the same activity orientation. Through the "residential method" Slovenia was substantially more industrially oriented and considerable less directed towards primary activities. This approach towards the difference between the "working" or "daily" manner certainly shows the social spatial structure of Slovenia much better. The first method more accurately shows the presentation of the economic structure of the republic (see maps 14 and 16).

We also supplemented the discussions on economic-homogenization with elucidations on two phenomena which are linked with it. These are the daily migration of the employed and urbanization. The first would show whether the individual territorial unit was residential or occupational, whether they go to work from it to elsewhere or respectively whether they come to it to work. With the use of an index between the number of positions available and the number of actively residing inhabitants, it was possible to simply and still quite a persuasive manner, distinguish between the predominantly residential and the working migration, the oriented units

(index below 75) and the "employed" units (with an index above 96). Identifying the unit with an index between 75 and 96 which had an even balance between the residential and occupational cities, was more difficult (see map 19).

The data on urbanization would show in which units the social economic changes were reached which challenged its overall city way of life and economy. We proceeded from the recognition that the higher division of work in the urbanized region means a different economic country characteristic. In the definition of urbanization, we moreover used the Macura's methods. However, because of the high deagrarianization in Slovenia, we had to alter it. The intrinsic method is based on two criteria: the size of the settlement and the portion of agrarian inhabitants (see table 26). The result of such a valuation showed that the urban manner had 90 (9,3 %) units, the urbanized 399 (41,5 %) and the predominantly agrarian (village) 473 (49,1 %) neighbourhoods (local communities) (see map 20).

6.

In the geographic sphere, the predominant opinion for the economic-geographic regionalization are basically the economic-functional regions and the economic-homogenization is supplementary. This was also the starting point of our regionalization of the Republic of Slovenia.

In the practical achievements, we had to formulate some other points of departure:

- The economic-geographic regions would capture besides the economic links and economic structure also as much as this is possible, the spatial organization of the society. The basic economic-geographic regions (protoregions) would in their own disposition, also be "sociotopes".
- According to our tests, these basic units would be vicinally economic-functional regions (II grade), which would in defined measures, correspond with the urban planning conception of "neighbourhood". Their size would be over 5000 inhabitants with respectively 2000 employed in the region, (in the countryside by way of exception, over 4000 inhabitants and 1500 employed). In the country, the upper boundary would be up to 20.000 and in the urbanized region up to 30.000 inhabitants.
- The larger cities with over 15.000 inhabitants and over 10.000 employed would need to be treated as a separate regional unit.
- At least 4 hierarchical grades would need to be differentiated: the basic economic-geographic regions (protoregions), micro-, mezzo- and macro-regions.
- In their definition, their achieved level of urbanization would need to be considered.
- The regional centres would have II or a higher hierarchical grade in the network of central settlements.

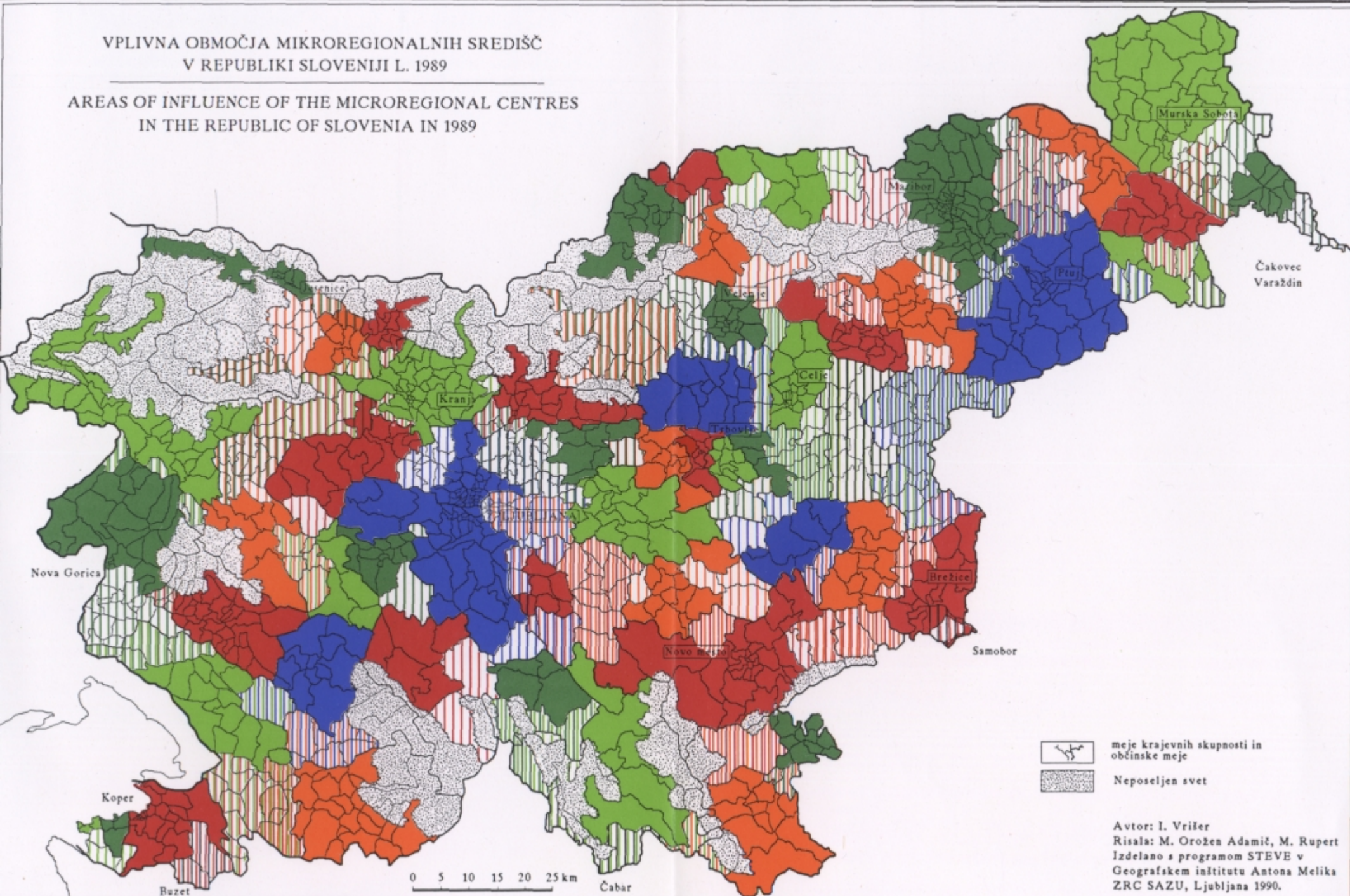
With the exception of some particular instances (in the alpine world) the achievement of regionalization is followed by arranged points of departure. We established 106 essentially economic-geographic regions (protoregions). Among them were 28 microregions which actually performed the function of the basic economic-geographic regions. The entire hierarchy of the economic-geographic region in the territory of the Republic of Slovenia was still compiled from 57 microregions, 12 mezzoregions and 2 macroregions. From their own activity orientation, the basic economic-geographic regions were predominantly directed towards the secondary (54,8 %) and the primary (12,4 %) activities or they were of the mixed type, most often of the secondary-tertiary (20,9 %) or the primary-secondary (9,6 %) orientation (see the table 30 and the map 21).

The hierarchical structure of the economic-geographical regions on the territory of the Republic of Slovenia was the following:

Basic economic-geographic regions	Micro-regions	Mezzoregions	Macroregions
6	4	Primorje-Litoral (Koper)	
4	3	Notranjsko-Inner Carniola (Postojna)	
10	4	Goriško-Soča Region (Nova Gorica)	
12	5	Gorenjsko-Upper Carniola (Kranj)	
13	9	Osrednja Slovenija-Central Slovenia (Ljubljana)	Ljubljana Region
9	4	Dolenjsko-Lower Carniola (Novo mesto)	
3	3	Zasavje-Middle Sava Region (Trbovlje)	
5	3	Spodnje Posavje-Lower Sava Region (Brežice-Krško)	
16	6	Savinjsko-Savinja Region (Celje)	
5	4	JV Koroška-SE Carinthia (Slovenj Gradec-Ravne)	
12	6	Podravje-Drava Region (Maribor)	Maribor Region
11	4	Pomurje-Mura Region (Murska Sobota)	
106	57	12	2

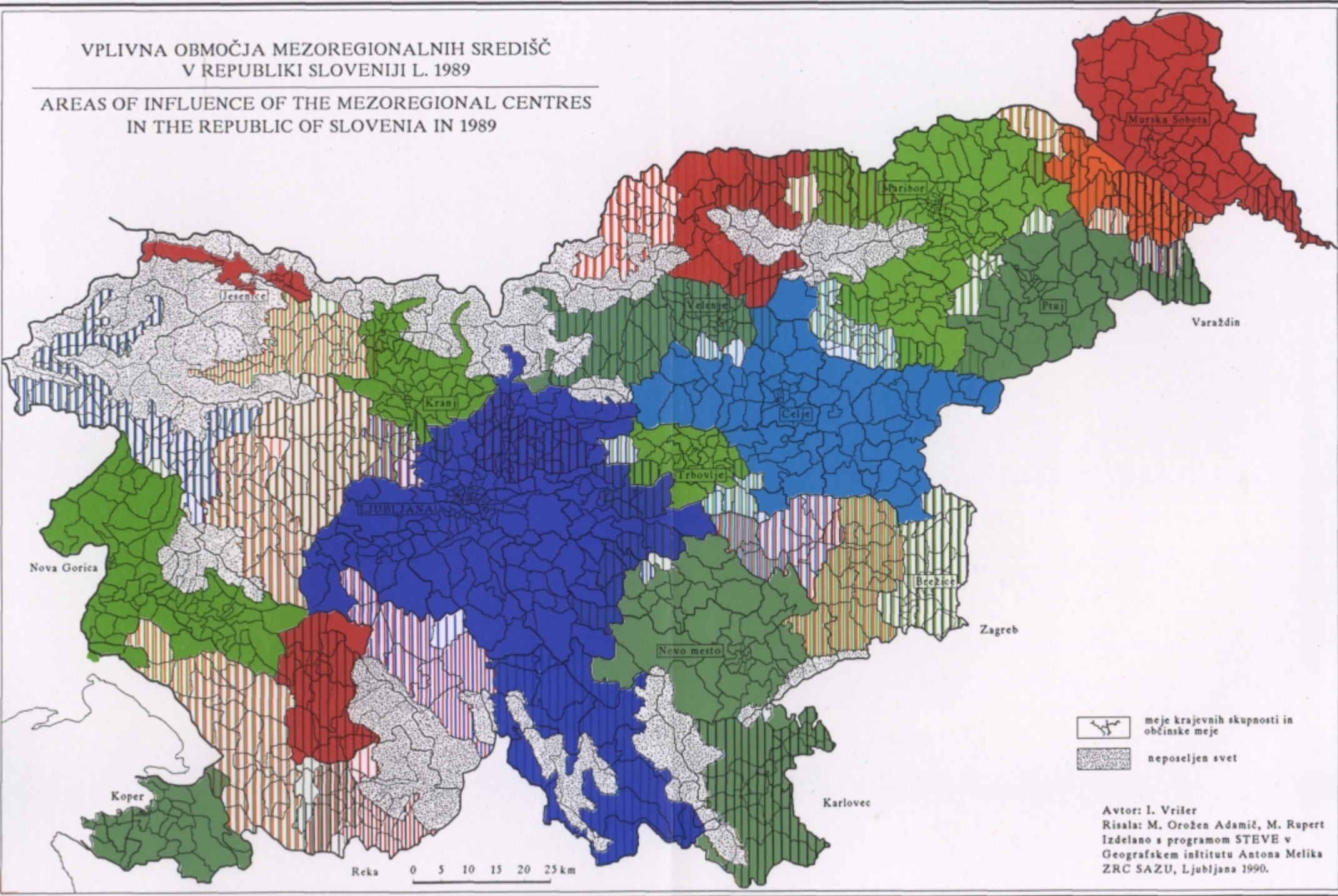
VPLIVNA OBMOČJA MIKROREGIONALNIH SREDIŠČ
V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1989

AREAS OF INFLUENCE OF THE MICROREGIONAL CENTRES
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1989



VPLIVNA OBMOČJA MEZOREGIONALNIH SREDIŠČ
V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1989

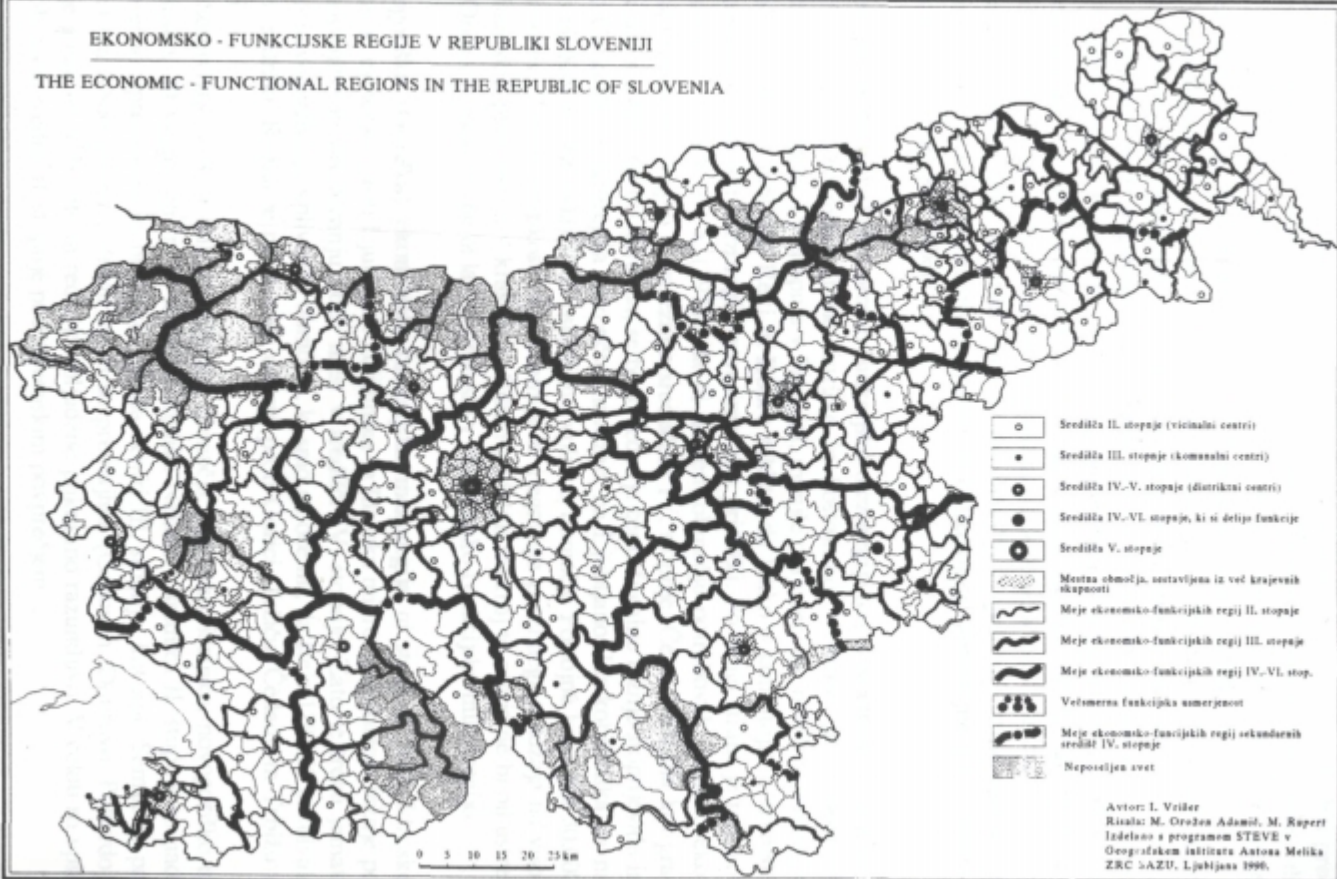
AREAS OF INFLUENCE OF THE MEZOREGIONAL CENTRES
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1989



Avtor: I. Vrišer
Risala: M. Orožen Adamič, M. Rupert
Izdelano s programom STEVE v
Geografskem inštitutu Antona Melika
ZRC SAZU, Ljubljana 1990.

EKONOMSKO - FUNKCIJSKE REGIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI

THE ECONOMIC - FUNCTIONAL REGIONS IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

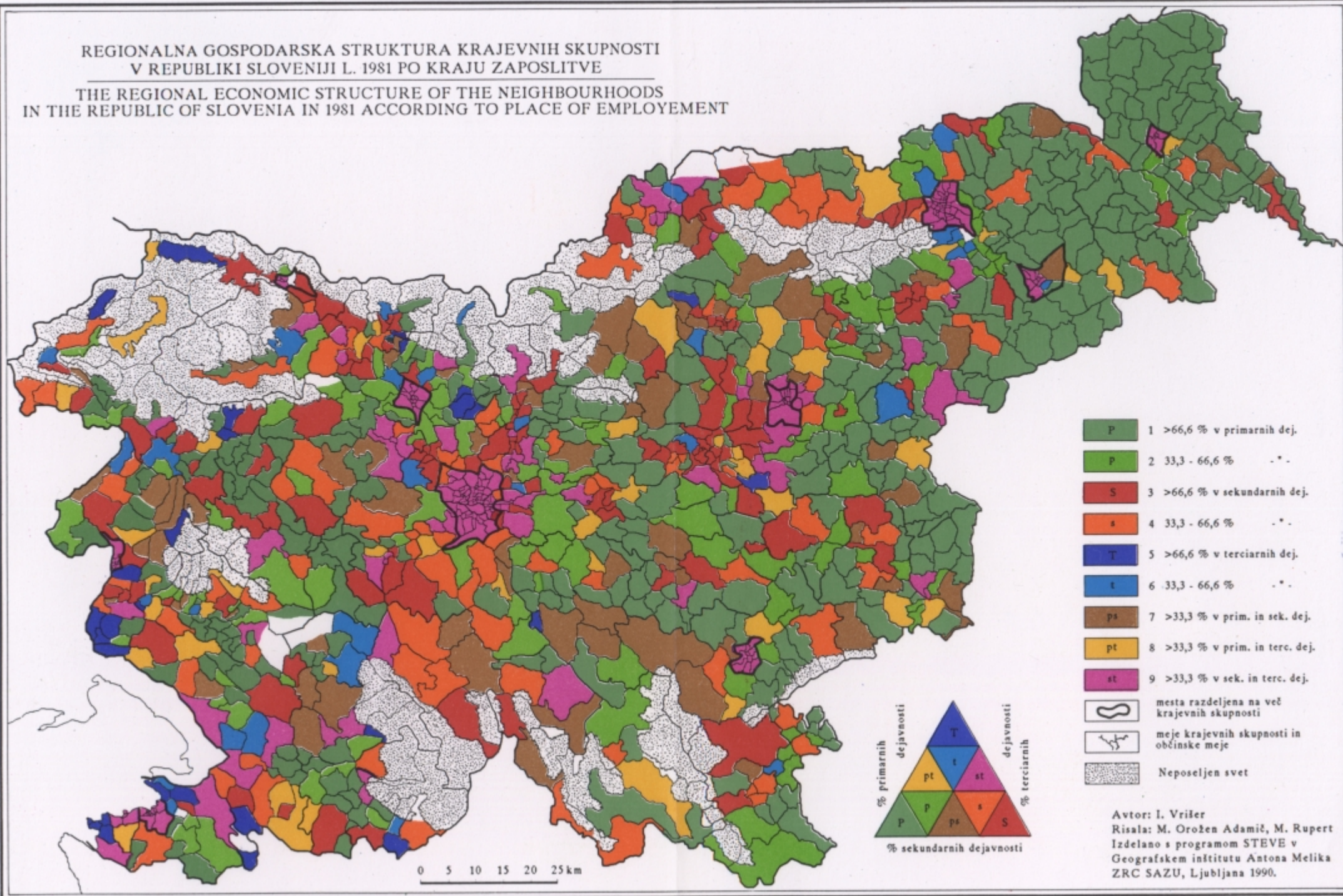


-  Središča II. stopnje (vicinalni centri)
-  Središča III. stopnje (komunalni centri)
-  Središča IV.-V. stopnje (distriktni centri)
-  Središča IV.-VI. stopnje, ki si delijo funkcije
-  Središča V. stopnje
-  Mestna območja, sestavljena iz več krajevskih skupnosti
-  Meje ekonomsko-funkcijskih regij II. stopnje
-  Meje ekonomsko-funkcijskih regij III. stopnje
-  Meje ekonomsko-funkcijskih regij IV.-VI. stop.
-  Veljavnostna funkcijna smerjenost
-  Meje ekonomsko-funkcijskih regij sekundarnih središč IV. stopnje
-  Neposeljena ozemja

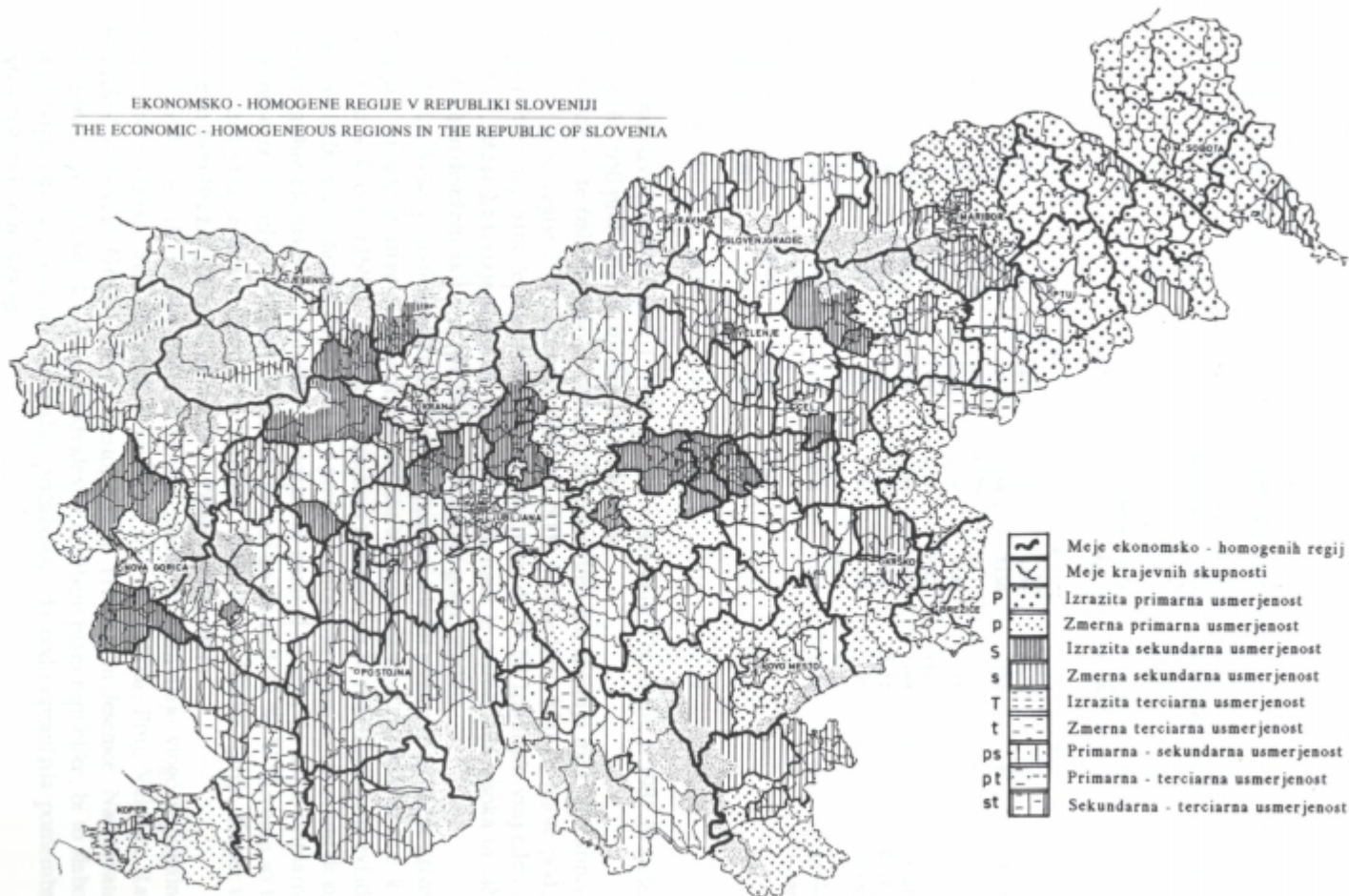
Avtor: L. Vršler
 Risala: M. Orožen Adamič, M. Rupert
 Izdelano s programom STEVE v
 Geografskem inštitutu Antona Melika
 ZRC SAZU, Ljubljana 1996.

REGIONALNA GOSPODARSKA STRUKTURA KRAJEVNIH SKUPNOSTI
V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1981 PO KRAJU ZAPOSLOTITVE

THE REGIONAL ECONOMIC STRUCTURE OF THE NEIGHBOURHOODS
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1981 ACCORDING TO PLACE OF EMPLOYEMENT

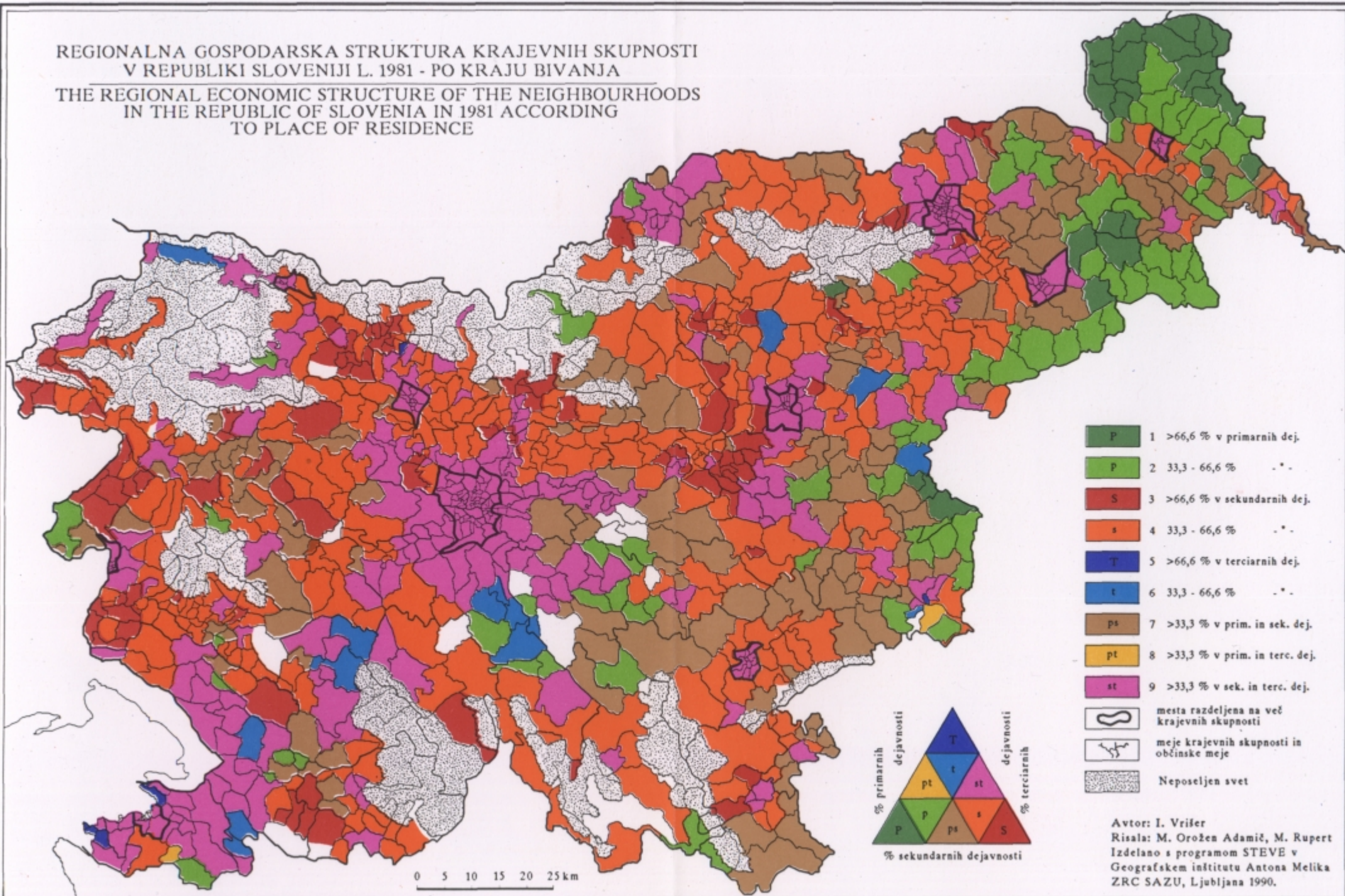


EKONOMSKO - HOMOGENE REGIJE V REPUBLIKI SLOVENIJI
 THE ECONOMIC - HOMOGENEOUS REGIONS IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA



REGIONALNA GOSPODARSKA STRUKTURA KRAJEVNIH SKUPNOSTI
V REPUBLIKI SLOVENIJI L. 1981 - PO KRAJU BIVANJA

THE REGIONAL ECONOMIC STRUCTURE OF THE NEIGHBOURHOODS
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA IN 1981 ACCORDING
TO PLACE OF RESIDENCE



EKONOMSKOGEOGRAFSKA REGIONALIZACIJA REPUBLIKE SLOVENIJE
 ECONOMIC - GEOGRAPHICAL REGIONALIZATION OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA

